Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XI Nr. 47 (558) Joi 19 noiembrie 1964 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 8 pagini 50 bani

pag. 5:
HORIA LOVINESCU
„Paradisul"

pag. 3:
MANOLE AUNEANU
„Întoarcerea marinarului de cursă lungă"

POEZIA LUI

DIMITRIE ANGHEL

Inițiată încă înainte de săvîrșirea din viață a lui Eminescu, de a cărui lungă agonie se va fi cutremurat și de a cărui tiranică înrîurire a pătimit, la început, în forme dintre cele mai alarmante, poezia lui Dimitrie Anghel, trecut, acum o jumătate de veac, cînd abia se apropiase de jumătatea drumului vieții, într-un noiembrie la fel de inospitalier ca și cel de acum, prin proprie voință la cele eterne, este, dacă judecăm drept, cu mult mai complexă decît pare, la prima ei, omogenă, înfățișare. Decretat, încă de timpuriu, poet al florilor, Dimitrie Anghel și-a purtat cu nobilă resemnare cununa de roze, cu toate că sub petalele de pluș ale blazonului se strecuraseră și ciliva ghimpi cu premeditare disimulați. Întiia sa plachetă de poeme, „În grădină" (1905), aducea, în plină campanie sămănătoristă, o notă de netă originalitate, ce distona, oricum, cu poezia de inspirație istorică și socială a unor St. O. Iosif și Octavian Goga. Ceea ce îngrijora, într-un fel, era fermitatea cu care tînărul poet își urma propriul său drum și exclusivele sale teme de inspirație, ostil oricărei concesii față de imperativele epocei. E drept că tălmăcirile din Verlaine, apărute cu puțin înainte, fuseseră elaborate în colaborare cu Iosif, ceea ce însemna că „dioscurii", cum i-a botezat Lovinescu, aveau mai mult de o notă comună, așa cum intensa colaborare din „Caleidoscopul lui A. Mirea" și „Cometa" avea să dovedească, însă Iosif nu era numai artistul încercat al atîtor poeme originale sau traduceri din Heine, Petofi și ceva mai tîrziu din Wagner, dar și autorul „Icoanelor din Carpați", al „Doinei", al „Tulnicului lui Pintea" și al poemului „De zile mari", închinat pomenirii lui Ștefan cel Mare, la cei cinci sute de ani de la moarte. În timp ce Dimitrie Anghel se obstina să rămînă aedul propriei sale grădini. Că rezervele lui Nicolae Iorga, cel care, printre primii, cum avea s-o facă și mai tîrziu, tălmăcind „Albatrosul", și atît de timpuriu, vorbise, în foiletonul „Luptei" ieșene, de Baudelaire, nu puteau merge pînă la nesocotirea rafinatei arte a poetului florilor e de la sine înțeles. Și este ceea ce Anghel însuși, cu un ușor zîmbet de victorie, schițează într-un prea frumos portret al fostului său director de la „Sămănătorul", pe care-l zărește cu un buchet de mușcate roșii și cu un trandafir de lună, meniți, poate, unei grădinițe din Văleni, și de cari se bucură cu „o dulce imputare".

PERPESSICIUS

„În grădină" e prima afirmare, masivă, a poetului și ea include în straturile ei de culori și miresme o experiență de viață și o ucenicie artistică datînd de cel puțin trei lustruri. În octombrie 1890, la vîrsta de optsprezece ani, Dimitrie Anghel debutează la „Contemporanul", cu două din cele treisprezece poezii, cîte i se cunosc pînă la această dată, și care, cu excepția a două din ele, de o surprinzătoare independență, atestă, mai mult decît o idolatrie eminesciană: o adevărată servitute. Scrisori din același timp, către un prieten, ce urma pictura la Florența, îl arată, deși orfan de amîndoi părinții, cu gimnaziul neterminat și cu perspectivele de viitor nesigure, mai curînd bine dispus, atent la viața politică a lașului, dornic de prietenie, mimînd poezia și cu hotărîte predilecții pentru compoziții descriptive. Călătoria din 1893 în Italia, și după aceea lungul stagiu de mai bine de șase ani la Paris, îl pun în contact cu izvoare inedite de poezie, pe care cele cîteva tălmăciri în versuri încredințate periodicelor din țară, cu greu te-ar lăsa să le bănuiești. Ce este sigur e că spre sfîrșitul veacului trecut, mai exact începînd cu anul 1890, revistele din țară îi tipăresc poeme, ce vor intra în alcătuirea plachetei „În grădină" din 1905. Unul din caracterele acestui prim ciclu din poezia lui Dimitrie Anghel, se știe, este muzicalitatea, pe care nici unul dintre exegeții săi n-au trecut-o cu vederea. Iar stagiul parizian al poetului nostru coincide cu strălucita înflorire a simbolismului francez, al cărui doi-trei dintre fruntașii lui, Paul Verlaine, Jean Moreas, Henri de Regnier, nu lipsesc din lista lecturilor și interpretărilor lui Dimitrie Anghel. „De la musique avant toute chose" decretase în a sa „Art poétique" Verlaine, unul dintre cei mai melodioși stihuitori francezi din a doua jumătate a veacului trecut și de îndemnul acesta nici Anghel n-a fost străin. „Însfacă clocința / Și-i răsucește gîtul" suna al doilea axiom, adevărat corolar al celui dintîi, din arta poetică verlainiană, și „În grădină" se cuvine anexat acelui stadiu presimbolist al liricei noastre, alături de poemele lui Ștefan Petică, ale lui Iuliu Cezar Săvescu, de un anume Macedonski, fără a mai preciza că izvorul primordial și magic, din care au sorbit cei mai mulți dintre poeții noștri de esență melodică, rămîne, incontestabil, Eminescu. Însă fluiditatea ductilă a acestor versuri și acestor poeme, Dimitrie Anghel a obținut-o numai printr-o îndelungă ucenicie, printr-o severă recluziune sufletească, bogată în confruntări și în rezultate. „Eu însă, care mi-am jertfit atîtea nopți, ca să deprind farmecul misterios al cuvintelor..." stă scris în una din paginile îmbălsămate ale prozei sale, pe vremea cînd începuse să reînvie, în tot atîtea poeme, „fantomele" trecutului și fantasmele din „oglinda fermecată" și mărturisirea nu are nimic convențional.

Ciclic, de o coerență unitate și alegoric, ca un poem medieval, „În grădină" evocă, de fapt, prin intermediul simbolurilor florale, întreaga nostalgie după raiul, din Cornești, al copilăriei, sporit cu tot ceea ce adolescența și tinerețea poetului au mai adaos, ca experiență, de viață și de artă. „Ca nalba de curat odată eram și visuri de argint / Îmi surideau cu drag, cum ride lumina-n foi de mărgărint / Și dulci treceau zilele toate și-arar dădeau dureri tircoale... / Ah, amintirile-s ca fulgii rămași uitați în cuiburi goale!" — sînt stihuri gravate pe frontonul acestui paradis și ele duc cu gîndul la paradisul miltonian, înainte de victoria șarpelui sau, mai aproape de noi, de beatitudinea poemului lui Charles van Lerberghe, înainte de căderea Evei. „Sînt ani și ani... dar astăzi unde-s copiii gureși? Unde-i oare / Copila ce privea uimită la curcubetele de soare, / Ce se fărmau în praful apei și s-aprindeau din nou măiastre / Ca iarăși să se năruiască etern ca visurile noastre?" sînt versuri de melancolie și de dincolo de moarte, pe care i le sugerează murmurul acelei fîntîni înstrăinate, la care se abate, ca un pelerin, după trecere de ani. Într-un astfel de paradis pierdut, vrăjit de toate mirosmele, și ale crinilor imperiali, și ale măghiranilor umili, însă nu mai puțin împărătești, de vreme ce-i asemuie Cenușăresei, un timp ostracizată, și ale verbinelor trufașe, în care noaptea își întinde pologul prefunerar, isoldian s-ar spune („Iar noaptea toată deodată miroasă-a dragoste și-a moarte") n-ar fi exclus să se fi petrecut și mica dramă de iubire adolescentă a poetului, despre care, ca și Eminescu, pentru iubita de la Ipotești, Dimitrie Anghel a lăsat mărturie, fie în versurile, fie în epistolele de epocă, dramă fără de urmări, dar care nu prefigurează mai puțin marea dramă, cu care avea să se încheie în noiembrie 1914, viața poetului: „La adăpostul lor, noi singuri, ca-n vremea nopților albastre / Venisem duși unul spre altul de un prisos bogat de viață, / Dar gura mea de foc în umbră, a-ntîmpinat gura de ghiață / Și ale noastre vorbe parcă nu mai erau vorbele noastre". Iubirile adolescente fac un mare consum de lacrimi și, deși crîmpeiul de mai jos, din anii de maturitate artistică a poetului, privește alt incident, el ar putea fi, la rigoare, adaptat micei drame din grădina cu paradis și ele duc cu gîndul la paradisul miltonian, înainte de victoria șarpelui sau, mai aproape de noi, de beatitudinea poemului lui Charles van Lerberghe, înainte de căderea Evei. „Sînt ani și ani... dar astăzi unde-s copiii guresi? Unde-i oare / Copila ce privea uimită la curcubetele de soare, / Ce se fărmau în praful apei și s-aprindeau din nou măiastre / Ca iarăși să se năruiască etern ca visurile noastre?" sînt versuri de melancolie și de dincolo de moarte, pe care i le sugerează murmurul acelei fîntîni înstrăinate, la care se abate, ca un pelerin, după trecere de ani. Într-un astfel de paradis pierdut, vrăjit de toate mirosmele, și ale crinilor imperiali, și ale măghiranilor umili, însă nu mai puțin împărătești, de vreme ce-i asemuie Cenușăresei, un timp ostracizată, și ale verbinelor trufașe, în care noaptea își întinde pologul prefunerar, isoldian s-ar spune („Iar noaptea toată deodată miroasă-a dragoste și-a moarte") n-ar fi exclus să se fi petrecut și mica dramă de iubire adolescentă a poetului, despre care, ca și Eminescu, pentru iubita de la Ipotești, Dimitrie Anghel a lăsat mărturie, fie în versurile, fie în epistolele de epocă, dramă fără de urmări, dar care nu prefigurează mai puțin marea dramă, cu care avea să se încheie în noiembrie 1914, viața poetului: „La adăpostul lor, noi singuri, ca-n vremea nopților albastre / Venisem duși unul spre altul de un prisos bogat de viață, / Dar gura mea de foc în umbră, a-ntîmpinat gura de ghiață / Și ale noastre vorbe parcă nu mai erau vorbele noastre". Iubirile adolescente fac un mare consum de lacrimi și, deși crîmpeiul de mai jos, din anii de maturitate artistică a poetului, privește alt incident, el ar putea fi, la rigoare, adaptat micei drame din grădina

(Continuare în pagina 7)

POEZIA ȘI REALISMUL

Actuala discuție despre realism are meritul enorm de a fi impus (să sperăm) cîteva idei, elementare poate, însă pînă mai ieri privite cu îndoială. Să recapitulez: realismul are două accepții, multă vreme confundate, una istorică, alta tipologică. Prin cea dintîi se înțelege realismul-critic și e o greșeală a-i extinde regulile la literatură în general, mai ales că literatura secolului XX evoluează și în alte direcții; confuzia, cînd s-a făcut, a dus, printre altele, la condiționarea valorii unei opere exclusiv de realismul ei, ceea ce e, nici vorbă, abuziv. A doua accepție e universală, eternă și se referă la orientarea artei spre realitate, la prezența realității în artă. Sînt opere integral realiste, dar și opere care au doar elemente realiste, între ele neputînd fi pus semnul egalității. Obligația literaturii (artei), în general, e dezvăluirea, prin variate mijloace, a unei semnificații umane.

De aici rezultă clar cel puțin două lucruri: că nu putem absolutiza experiența realismului-critic și respinge, ca neconformă cu ea, ca nerealistă, antirealistă, toată literatura care-l premerge și, mai ales, îl urmează. Dar rămîne de lămurit tocmai ce era de lămurit: cum aplicăm noțiunea de realism, astfel explicată? Iată: dacă acceptăm că realism înseamnă și realismul apărut într-o anumită epocă istorică, realismul-critic, dar că și orice literatură țintește să surprindă o semnificație a realului, atunci putem vorbi (și în cadrul discuției s-a vorbit) de realismul unor Balzac, Stendhal, Tolstoi, Kafka, Th. Mann, Faulkner. Ceea ce e, desigur, adevărat și în același timp curios: acest „realisme sans rivages" (propus de R. Garaudy, ca atare) e o noțiune superfluă, căci se confundă cu aceea de artă autentică. Din moment ce nu ne ajută să caracterizăm, ea e o piesă moartă. Din alt punct de vedere, înțelege oricine, noțiunea e și echivocă, pentru că o implică și pe aceea, precisă, de realism în accepția lui istorică. Nimic mai ușor decît absolutizarea din nou (!) a normelor realismului critic: Balzac, Tolstoi sînt mai greu de redus la Kafka sau Thomas Mann, fiindcă ultimii n-au nimic comun, dar Kafka și Th. Mann pot fi reduși la Balzac sau Tolstoi (n-ar fi prima oară!). Ne aflăm pe negîndite exact în punctul de unde am plecat. Unul din participanții la discuție a și făcut acest pas cu o candoare care arată primejdiile viitoare: accentul, spune el, trebuie pus nu numai pe semnificația realului, ci și pe realul semnificației!

Pentru ca totul să nu fie (cînd aceste frumoase idei vor trebui, vai, aplicate în practică) fum și amăgire, e nevoie de niște margini. O artă „sans rivages", fără false îngrădiri, înțeleg. Dar un realism universal e, practic, fără vreo utilitate. Mai normal mi se pare să găsim accepția cea mai firească realismului și să renunțăm a mai vorbi de el acolo unde nu e cazul. Realismul, înclin să cred, nu poate fi separat de ideea **mimesisului** (cine ne obligă să numim mimesis copierea pur și simplu a realității care n-are a face cu nici o artă, nici măcar cu fotografia?) și aceasta cu precizarea că anticii și clasicii aveau în vedere o natură umană ideală, în vreme ce realiștii critici una istorică și socială. O operă realistă poartă neapărat în ea „semnele realității", mai exact, prezența realității e, într-o astfel de operă, caracteristică. Să se observe că, și limitat la atît, realismul tot mai rămîne cu două accepții. Nu se poate evita, cred, o oarecare ambiguitate, ca și în cazul romantismului sau clasicismului. Dar nu e tot una dacă socotim realiste opere ca **Ion, Răscoala, Familia Thibault**, — deși, evident, niciuna dintre ele n-a apărut în epoca de înflorire a realismului critic — sau dacă extindem sfera termenului și asupra unor Kafka, Faulkner. În primul caz, realismul poate fi determinat prin cîteva elemente precise (întîiul: prezența semnelor realității e hotărîtoare pentru operă), în al doilea, noțiunea ar înceta să mai aibă sens. Kafka e un mare prozator, dar nu e unul realist. Cînd va dispărea tracul în fața acestui cuvînt se va vedea că nu e nici o nenorocire să-i dăm numai accepția care-i e firească. Ar fi de văzut chiar dacă realismul socialist nu poate presupune el însuși atît opere realiste, care, adică, să conțină semnele realității, cît și opere în care atitudinea transfigurato re să facă greu de recunoscut aceste semne. Mă întreb ce dă nota particulară pieselor lui Brecht, **Băii** și **Ploșniței** lui Maiakovski; prezența semnelor realității sau proiecția simbolică?

Că nu e firesc să dilatăm noțiunea de realism dincolo de aceste margini ne-o dovedește poezia. Prozatorul observă, descrie, narează, poetul se autoexprimă. Mod de cunoaștere, ca și proza, poezia are alte mijloace de investigație, materia ei adîncă fiind marile elanuri interioare, inefabile în alcătuirea lor, cu un cuvînt, aspirația de a prinde sensul intim al lumii. Obiectul prozei este relativul, al poeziei, absolutul. Se înțelege că și în cazul poeziei există o legătură, o determinare a realității istorice. Cum pot fi tensiunile spirituale, frămîntările și viziunile poetului, necondiționate de existența lui socială? Dar dacă în proză această legătură e mai vizibilă (realitatea se poate regăsi în operă conferindu-i totodată valoarea simptomatică), în poezie valoarea de simptom al epocii cel mai adesea nu e dată de reflectarea directă, descrisă cît mai exact, ci de semnificația umană implicată. Re-

N. MANOLESCU

(Continuare în pagina 7)

TUDOR ARGHEZI

MULȚĂMITĂ

Mi-a ieșit în drum cu bine
Fata donițelor pline,
Aducînd de la izvor
Apă vie tuturor
De la seceră și coasă
Fata ochiului frumoasă,
Zveltă, naltă și ușoară
Cu glezne de căprioară.
Și desculță parcă zboară.
Mulțumescu-ți Păpădie,
Că mi-ai dat să sorb și mie.
De-atunci mintea mi-e mai vie
Și o nouă fericire
Mi se-așterne pe psaltire.
Toate-mi ies mereu din plin,
Înmulțite cum îmi vin.
Și am fost și eu întîiul
De ți-am sărutat călcîiul.

Otopeni

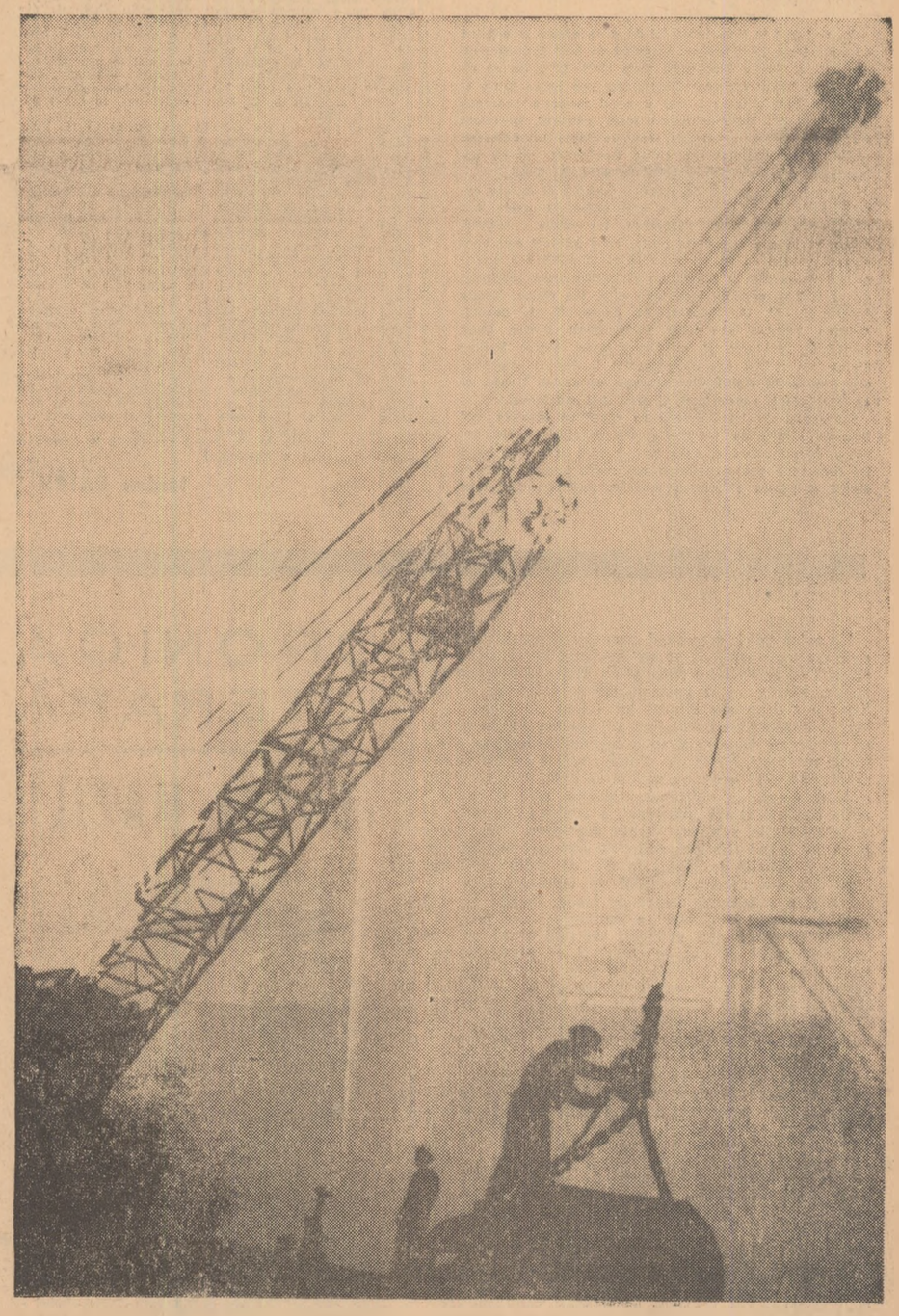

HEDY LÖFFLER
„Construim"

ION IANOȘI

ARTISTUL ȘI VRĂJITORUL

Thomas Mann, prozatorul sobru, nu a rezistat întotdeauna ispitei de a da curs liber pornirilor sale poetice, și versul ascuns în subtext a irupt la suprafață. Așa a luat naștere, după furtunile primului război mondial, ca o oază a liniștii, „idila" în hexametri clasici Cîntec despre copilaș. Părintele-patriarh nutrea sentimente tandre față de copiii săi, veniți pe lume într-o ordine semnificativă pentru cel ce se simțise întotdeauna atras de claritatea matematică și simetriile muzicale: fată — băiat, băiat — fată, fată — băiat... Eglogele sale el le închină Elisabetei, ultimei dintre fiice, deosebit de apropiată inimii lui, cea care va deveni copila-eroină a nuvelei Tulburare și durere timpurie. Bucuriile paternității sînt cîntate în tonuri dulci, pastelate, bucolice. Nimic mai grav în această modernă (și modestă) Hermann și Dorothea — și totuși scriitorul muncit de marile probleme umane, nu le poate eluda cu totul nici aici. Legătura prozei cu poezia, unitatea dintre viața personală și creația artistică, moștenirea lui Schopenhauer și Nietzsche, urmele războiului, viitorul Germaniei — meditațiile fericitului tată se abat necontenit spre asemenea subiecte. Capitolul Despre Răsărit constituie și el un exemplu concludent. Aplecat în clipele de tihnă asupra leagănului, privirea părintelui deslușește în trăsăturile noului născut simbioza locurilor de baștină și a fantasticelor depărtări, unirea Apusului cu Răsăritul, iar în această contopire fiziologică vede un semn al permanent doritei întîlniri spirituale:

Dublu e leagănul tău: germanic și țărmul exotic.
Orașul părinților mei, în două adînci ipostaze
Mi-apare: odată, cel gotic și gri, și, încă o dată,
Cel cu ogive maure, miracol împins în lagună —
A copilului zestre de preț, cea mai intimă și totuși
Fabulos de străină, un vis al desfriului...

Și după ce evocă impunătoarele clădiri de pe malul lui Canal Grande, Palatul Dogilor cu galeria lui joasă, catedrala San-Marco, influențele bizantine și musulmane, spiritul Orientului îndepărtat, poetul exclamă:

Nu, deci să nu mi se nege-acest fir nevăzut și de taină
Între-agitatele-mi porturi, mărețe republici-orașe,
Între patria mea și legenda, visul oriental.

Autorul și-a reamintit aceste versuri în cuvîntul său programatic adresat cetățenilor orașului său natal. Thomas Mann împlinea 50 de ani și din înălțimile faimei sale mondiale mărturisea smeritul său atașament față de străvechea, libera, mîndra cetate a Hansei, dragostea care răzbătuse și prin ironia sa caustică de atîtea ori. Individualul se leagă tainic cu valorile naționale și general-umane. Sub acest raport — preciza vorbitorul — nu numai Casa Buddenbrook, dar și cărțile ce i-au urmat, întreaga sa activitate artistică nu trebuie considerate ca niște simple căutări estetice ale unei virtuozități boheme, dezrădăcinate, ci ca o anume formă a vieții, definită de chiar titlul cuvîntării — Lübeck ca formă a vieții spirituale. E vorba de cultura vechilor orașe comerciale, de spiritul cetățenesc, etic, umanist al severului Burg părintesc — de unde și deosebirea, esențială pentru scriitor și aproape intraductibilă dintre „Bürger" și „Bourgeois", Thomas Mann se recunoaște „burghez" numai în prima accepțiune a cuvîntului, pe cea de a doua repudiind-o hotărît. El este „bürgerlich" în spiritul umanismului goetheian. Descendent al patricienilor din Lübeck, care au cutreierat pe mare, pînă în răsăritul îndepărtat, orașele lumii, el poate ușor topi într-o singură imagine orașul său nordic și sora sa din miază-zi. Implintat adînc — într-un sens larg și mijlocit — în sfera autobiografică, scriitorul a evocat din-

(Continuare în pagina 8)

din sumar

OV. S. CROHMĂLNICEANU
Cronica literară — pag. 2

DINU SĂRARU
Cronica dramatică — pag. 6

NICOLAE JIANU
Cîteva opinii — pag. 7

GEORG TRAKL
Atlas liric — pag. 8

PE SCURT DESPRE CĂRŢI

RADU TUDORAN: „O lume întreagă"

Un titlu bine ales de autor pentru cartea sa apărută la Editura Tineretului, „Lumea întreagă" a eroului de 13 ani ne apare aici interesantă şi atractivă. Adresîndu-se copiilor şi celor puţin mai virstnici, Radu Tudoran parcurge în grabă anii geografice şi istorice îndepărtate, însumînd în cîteva zeci de pagini cunoştinţe dintre cele mai diverse. Autorul realizează astfel o mică enciclopedie de buzunar, corespunzînd pregătirii oricărui cititor de virstă şcolară. Pretextul unui itinerar atît de variat e simplu şi absolvă cartea de păcatele mai vechi ale genului. Ionică, elev în clasa a VII-a, băiat bun în toate privinţele, bea din elixirul care te face nevăzut, preparat de un coleg antipatic. Internat în aceeaşi şi, slujească trei săptămîni, timp în care ne plimbăm prin toată istoria. Fără o ordine anume, rememorăm Comuna, Egiptul lui Keops, Băneasa 1963, Spania lui Cervantes, războaiele punice, cucerirea cosmosului, războiul de-o sută de ani, cel antifascist, antiotoman, cucerirea Everestului şi chiar luptele cu zmeii din timpurile legendare. Se remarcă de la bun început intenţia autorului de a opune trecutului un prezent atotştiutor numit convenţional Ionică. Astfel, micul erou îl infirmă pe Ptolomeu şi-i confirmă pe Copernic, Bruno, şi Galileu în faţa unei închizîţii fantomatice, o reabilitează pe Ioana D'Arc şi-l uimeşte pe Cervantes cu cîte ştie despre viaţa lui şi a altora. Procedeul artistic folosit e interesant şi aminteşte printre altele de Shaw şi Anouilh. Retrospectiva făcută cu multă fantezie se apropie de literatura ştiinţifico-fantastică bună. Însă romanul lui Radu Tudoran nu se încadrează efectiv în datele genului, deoarece pentru aceasta i-ar fi trebuit un pretext epic savant, o maşină a timpului sau cel puţin o căldere pe treptele istoriei, în întuneric, cu brichetă în mînă.

Neexistînd o succesiune istorică a evenimentelor va fi foarte greu să stabilim o logică epică a întregului roman. Distingem totuşi în linii generale trei momente de virstă ale eroului, cel mai bine reprezentat fiind momentul şcolar. Cunoştinţele asimilate pînă în clasa a VII-a alcătuiesc o busolă în timp şi spaţiu. După ea se conduce foarte sigur eroul cărţii. Mulţumirile aduse profesorilor la un moment dat sînt astfel îndreptăţite, numai că uneori erudiţia băiatului îi depăşeşte virsta şi te uimeşte mai mult decît ar trebui. Lumea basmului reprezintă al doilea moment şi e bogat reprezentată. Zmei, căpcăuni, animale limbute, perli, oglinzi miraculoase. Eroii basmelor reflectă virsta preşcolară, iar cînd nu, au valori simbolice. Metamorfozele se desfăşoară invers, fabula se umanizează, corbul devine un băiat rău cu vocea în schimbare, lupul, vulpea, reprezintă direct caractere. E un merit al autorului de a fi ştiut să se adreseze micilor săi cititori evitînd tendinţele limbajului esopic.

Al treilea moment foarte important este cel al lecturilor particulare. Autorii şi eroii preferaţi îi întovărăşesc pe băiat pretutindeni: Eminescu, Creangă, Cervantes, Hogaş, Don Quijote, Gavroche, Zoia Kosmodemianskaia, Susanin, Fogg.

Scris cu atenţie şi dragoste romanul va fi parcurs la fel de cel cărora le este adresat. Notăm alături de numele autorului pe Rosianu Liliana, care semnează foarte sugestivele ilustraţii.

Iulian NEACŞU

„Corespondenţa lui Bălcescu"

Au mai fost în timp încercări de a se aduna şi publica corespondenţa lui Bălcescu, începînd cu acel impresionant apel al lui Vasile Alecsandri (prin 1876). El arăta că un asemenea bogat material documentar „va putea într-o zi completa biografia unui om, a cărui memorie onorează naţia română". De-abia astăzi însă, adunată, cercetată şi glosată în spirit ştiinţific, corespondenţa lui Bălcescu vede lumina tiparului sub egida Academiei, într-un volum unic şi cuprinzător, îngrijit de prof. G. Zane.

Volumul cuprinde 183 de scrisori, memorii şi adrese expediate de N. Bălcescu între anii 1838—1852, unele mai mult sau mai puţin cunoscute, iar altele inedite, adresate, în cea mai mare parte, unor prieteni sau unor oameni politici cu un rol activ în viaţa publică a epocii şi mai cu seamă în pregătirea şi desfăşurarea revoluţiei de la 1848 — cum au fost, între alţii, Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Al. G. Golescu, Al. Russo, C. A. Rosetti, **Cristian Tell — sau unor personalităţi străine** (Paul Bataillard, publicist şi arhivist francez, lordul Dudley Stuart, om politic englez, generalul J. Aupich, ambasador francez la Constantinopol, sau generalul Klapka şi contele Teleki, conducători ai revoluţiei maghiare).

Corespondenţa lui Bălcescu ne ajută să stabilim mai limpede elementele principale ale concepţiei sale democrat-revoluţionare şi pune încă o dată în lumină lupta lui dramatică pentru unitatea naţională, pentru independenţă şi pentru eliberarea maselor ţărăneşti din acea „infamă stare de iobăgie", credinţa nestrămutată a marelui cărturar în revoluţie.

Scrisorile scot în evidenţă însă şi poziţia critică a lui Bălcescu faţă de evenimentele cărora le era contemporan, faţă de reprezentanţii politici ai regimului feudal, faţă de revoluţionarii moderaţi şi chiar şi faţă de unii dintre bunii săi prieteni şi colaboratori. Redactate fără intenţia de a fi date vreodată publicităţii, reflectînd spontan nemulţumiri, credinţe şi iluzii, uneori într-un limbaj nestăpînit, violent, — scrisorile şi memoriile lui Bălcescu, în genere, întregesc opera sa publicistică, iar publicarea lor constituie o remarcabilă contribuţie ştiinţifică la stabilirea profilului moral şi social-politic al unei epoci de răscruce din istoria veacului trecut.

Dacă unele scrisori, aparţinînd mai ales perioadei exilului, arată că Bălcescu nu pregeta să depună stăruitori pentru închegarea solidarităţii popoarelor din centrul şi sud-estul Europei, în vederea acelei „revoluţii viitoare" menită s-aducă libertatea patriei sale, altele ni-l revelă ca iniţiatorul unei activităţi intelectuale comune, în vederea propăşirii culturii româneşti .

Revelatoare sînt scrisorile privind redactarea şi publicarea operei sale capitale **Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul**, cu care, după propria-i mărturisire, voia să pună „piatra de temelie a unităţii noastre naţionale".

Întregindu-se apoi cu unele scrisori, memorii şi adrese, care luminează şi activitatea lui Bălcescu diplomatul, negociatorul suplu, subtil, sincer, dar ferm şi hotărît, — volumul al IV-lea ne oferă, în ansamblu, o lectură plăcută şi interesantă, înlesnindu-ne astfel cunoaşterea mai temeinică a unor aspecte ce ţin de viaţa şi activitatea marelui luptător paşoptist.

Fănică N. GHEORGHE

„La luncile soarelui"

Pe lîngă apariţia unor lucrări inedite şi reeditarea celor mai de seamă colecţii din trecut, creaţia noastră populară face tot mai des obiectul unor antologii reprezentative. Balada a fost cercetată de A. I. Amzulescu în cele trei volume ale antologiei **Balade populare româneşti**, însoţită de introducere, indice tematic şi bibliografic, Ioan Şerb în **Flori alese din poezia populară** şi Ovidiu Papadima în **Cu cît cînt, altîta sînt**, două antologii alcătuite după criterii diferite, au oferit concludente imagini ale liricii populare. Dan Simonescu şi I.C. Chiţimia au semnat ediţia **Cărţile populare în literatura românească**. Lucrare unică la noi, **Mioriţa** de Adrian Fochi, constituie o amplă monografie a motivului mioritic, căruia îi sînt cercetate tipologia, circulaţia şi geneza, comentariul fiind urmat de impresionantul număr de 930 de texte.

Deşi nu exista pînă acum o antologie a colindelor laice, interesul pentru ele a fost prezent în unele antologii şi culegeri mai noi: **Antologie de literatură populară** (1953), şi **Folclor din Transilvania** (1962).

Lucrarea semnalată mai sus, **Mioriţa** de Adrian Fochi, se înscrie, în acelaşi timp, şi în seria lucrărilor esenţiale în cercetarea colindelor, ştiut fiind că Mioriţa a intrat, în Transilvania, în repertoriul colindelor. Un capitol al lucrării este consacrat cercetării situaţiei actuale a variantei-colind.

Însumînd peste 140 de texte, antologia **La luncile soarelui** cuprinde următoarele secţiuni care indică principalele tipuri de colinde laice: **Aşteptarea şi primirea colindătorilor, Ciobanul şi oile, Gospodarul şi mana cimpului, Voinic vrednic a se-nsura, Fata la vremea peţitului, Omul şi femeia la casa lor, Părinţi şi copii.**

Antologia cuprinde colinde selectate din culegeri semnate de T. Bălăşel, I. Birlea, T. Burada, Béla Bartók, Ov. Densusianu, Sabin Drăgoi, Gh. Neagu, T. Pamfile, T. Papahagi, N. Păsculescu, Vasile Popovici, G. Dem. Teodorescu, Al. Viciu ş.a., precum şi din Arhiva Institutului de etnografie şi folclor.

Spre deosebire de balade, doine şi cîntece, care au ajuns la forme desăvîrşite prin prezenţa lor activă în viaţa colectivităţii, fiind supuse deci unui intens proces de perfecţionare, colindele, destinate prin rostul lor a ti reproduse o singură dată-n an, surprind şi mai mult prin cizelarea adesea desăvîrşită, fapt care recomandă vechimea lor. Cuvintele rămase fără explicare la glosar atestă, de asemenea, acelaşi lucru.

De factură baladească, dar cu profunde elemente lirice, colindele celebrează, în haină metaforică, vitejia, frumuseţea morală şi fizică a voinicului, puritatea şi hărnicia fetei de măritat, omenia românească, pun cu vigoare în lumină optimismul funciar al poporului nostru, năzuinţa spre o viaţă îmbelşugată. Colindele fac apel la transfigurare, gazdele apărînd aureolate ca „domni", „boieri mari", „boieri bogaţi". Un „cocon" este cerut părinţilor pentru a fi însoţinat „domn".

S-a subliniat în cercetări anterioare că pe o anumită treaptă a evoluţiei sale colindul şi-a încorporat teme din balade, balade întregi au devenit colinde. Chiar texte din antologia **La luncile soarelui** dovedesc întrepătrunderile dintre balade şi colinde. Dăm cîteva exemple care îngăduie chiar stabilirea unor identităţi de expresie.

Citim într-o colindă culeasă de Emilia Comişel, din Vălenii, Argeş: „Luară ile / dintr-o mie / Şi fotiţă / din ăldiţă. / Bete laie / din cetate, / şi briu lat / din Ţelegrad / Şi papuci / dă la turci, / Şi ciorapi / dă la hagrapi. / Date faţa la nălbeală. / Buze moi la rumenească, / Sprîncenele la negreală". Toţi cu aceste expresii este înfăţişată pregătirea soţiei lui Badu din balada cu acelaşi nume, culeasă de G. Dem Teodorescu, la Lacul Sărat, Brăila, 1884.

Următorul fragment de colindă din culegerea G. Dem. Teodorescu: „Vino de mă ia, / Căci cu carnea mea, / Nunta ţi-oi nunti / Şi-o voi pofoli. / Cu-ale mele oase / Ţi-oi ridica casa / Mîndre şi frumoase; / Ai mei soţişori, / Mari şi scîlptori, / Le-or fi de-nvelliş / Şi de-acoperiş; / Cu singele meu / Casa ţi-oi văpsi / s-o vei poleli" aminteşte de balada Antoftă al lui Vioară, culeasă de Cr. Ţapu, în Roşiorii de Vede, şi publicată în culegerea lui Gr. G. Tocilescu: **Materialuri folcloristice** (1900).

Următoarele versuri dintr-o colindă culeasă de C. Brăiloiu în Rucăr, Muscel: „Am plătit dă le-am sădit / Cu bani după logodiţi; Am plătit dă le-am udat / Cu bani după colindaţi" — amintesc, cu neesenţiale modificări, de un binecunoscut cîntec liric.

Într-o succintă prefaţă, Monica Brătulescu, autoarea antologiei, disociază colindele laice de celelalte forme ale poeziei epice de ritual, descrie obiceiul colindatului, schiţează cîteva trăsături distinctive ale spaţiei, printre care şi funcţia specifică a metaforei în cadrul ei.

Fără să se caracterizeze printr-o masivă cuprindere de texte şi prin amploarea comentariului, antologia **La luncile soarelui** constituie o contribuţie meritorie la cercetarea colindelor laice care ,pierzîndu-şi caracterul de ritual mitic, îşi menţin valoarea artistică.

Ilustraţiile semnate de Th. Bogoi contribuie la frumoasa prezentare grafică a antologiei.

Iordan DATCU

Cu glas domnesc... alb-negru-alb

CU NOPŢI ÎNFIERBÎNTATE, *Aurel Mihale introducea în proza noastră o nouă formulă epică interesantă: comentarea unor realităţi obiective din unghiul de vedere al mai multor povestitori, martori oculari ai întîmplărilor relatate. Utilizînd cu fineţe, procedeul îi îngăduia autorului să oglindească multilateral aspecte din anii celui de al doilea război mondial şi mai ales din timpul insurecţiei armate şi al campaniei de eliberare a Transilvaniei. Prin intermediul unor naratori de profesii, virste sau grade ostăşeşti diferite (un utemist, un rezervist, un caporal etc.) ni se conturau portrete memorabile de eroi, ni se istoriseau întîmplări interesante, ni se evocau fapte de arme pilduitoare. Evident, cu Nopţi înfierbîntate, Aurel Mihale nu-şi propunea să epuizeze seria tipologiilor capabile să sugereze realităţile epocii. În Podul de aur, reia formula, adăugînd şirului început anterior, aspecte noi, povestitori noi, caractere noi, completînd sensibil galeria inaugurată în 1957. Acelaşi galerii îi aparţine şi Hotărîrea publicată în nr. 10/1964, al Vieţii româneşti. De data aceasta naratorul e un „ofiţer adjutant", evenimentele relatate privesc luptele duse de armata română pentru eliberarea ultimului colţ din pămîntul ţării, ocupat încă, în toamna lui 1944, de către trupele hitleriste-horthyste, iar eroul central al întîmplărilor evocate e un colonel, pe nume Boteanu. La drept vorbind, Hotărîrea nu e o povestire întemeiată pe acţiune, ci o povestire-portret, în care sînt creionate, cu valoare reprezentativă, trăsăturile unui ofiţer patriot exemplar. Ea e, în egală măsură, o remarcabilă povestire de atmosferă, izbutind să reconstituie, în pagini de vibrant dramatism, viaţa de front sau tragedia provocată de dictatul de la Viena şi să sugereze sentimentul de adînc patriotism ce însufleţeşte gesturile eroice ale ostaşilor români, ridicîndu-le la scară de simbol.*

OPERA POSTUMĂ *a lui V. Voiculescu ne descoperă un prozator cu o evoluţie marcantă spre realism. Ideile ortodoxiste care întunecau creaţia sa mai veche nu-i mai alimentează acum viziunea; are astfel posibilitatea de a reflecta cu multă vigoare adevărul vieţii. Dovadă e, între altele, povestirea* Chef la mănăstire, *apărută în nr. 10/1964 al revistei* Steaua. *Scriitorul realizează aici o excelentă satiră la adresa vieţii monahale, dominată mai degrabă de satisfacţia instinctelor elementare decît de slujirea neconditionată a preceptelor recomandate de evanghelie*

ÎN ACELAŞI NUMĂR *al Stelei, Virgil Ardeleanu îmi face cinstea de a-mi comenta cronica la Triunghiul. Cititorii Gazetei literare îşi mai amintesc probabil şi de tonalitatea cronicii pe care i-o consacram cărţii lui Pop Simion şi de observaţiile critice pe care i le făceam şi de faptul că, judecînd romanul prin prizma evoluţiei autorului, stabileam unele legături (în fond, inevitabile) între creaţia sa anterioară şi Triunghiul. Ce reţine Virgil Ardeleanu din toate acestea? Că „redactată la un diapazon mai mult decît entuziast", cronica ar acredita ideea că „dacă n-ar fi scris cele trei volumee de reportaje, Pop Simion n-ar fi fost (...) în măsură să cunoască multilateral, o anume realitate", că „slejuirea verbului, atacarea frontală a problemelor sau evitarea volutelor inutile sînt doar apanajul romancierilor care, în prealabil, au scris reportaje şi schiţe", că, în fine, „orice bun reporter este, cel puţin virtual, un bun romancier". Mă întreb, cu stupoare şi amărăciune: unde a găsit Virgil Ardeleanu afirmate asemenea păreri? De ce era nevoie să-mi atribuie puncte de vedere ce nu-mi aparţin?*

AUREL MARTIN

AR FI *poate util ca poetul Laurenţiu Ciobanu, autorul compunerilor lirice* Vîntul şi Matemorfoză *din nr. 10 al revistei* Iaşul literar, *să ducă la bun sfîrşit cît mai curînd cercetările asidue menite a-i stabili o identitate şi să ne comunice şi nouă rezultatele. Fiindcă declaraţiile făcute pînă acum presei ne aruncă în ghearele unor grave şi fatale confuzii. Căci, zice d-sa: „Să credem, duioşule vînt, / Că aş fi fost atunci numai o piatră". Mai încolo: „Şi tărîm mă voi face, tărîm dulce". Asta în Vîntul, pentru ca în* Metamorfoză *să proclame: „Da, sînt un crin fericit..." E prea mult, ne încearcă nelinişte în mijlocul întrebărilor: o fi piatră, o fi tărîm, o fi crin, cum e oare? Sau, cine ştie, este, cum ne mărturiseşte în Vîntul: „...tu eşti ceva şi eu sînt ceva". Înclinam să alegem identitatea „ceva", iată însă că finalul poeziei ne aruncă la antipod: „...tu eşti tărîm, eu sînt altceva". Aşadar nici crin, nici ceva, nici tărîm, nici piatră, ci un straniu, patetic şi înfricoşător altceva.*

IATĂ *primul catren din sonetul Lauri de Valeriu Gorunescu (Iaşul literar, nr. 10): „Oraşul îşi deschide pleoape certe, / transfigurat de raza nouă zile / La ce bun, cînd s-a stins de mult Ahile, / şi-i mort viteazul fiu al lui Laerte?" Surprinşi şi încîntaţi de profunzimea şi perfecţia consecvenţă internă a acestei asociaţii, sîntem în situaţia să propunem şi o variantă. „Şi iată,-n zori deschid încet revista / Şi văd c-a apărut un nou sonet / Dar la ce bun, cînd mort e Garabet / Şi-a decedat de mult Buerebista?" Dar tot degeaba... Ce inutilitate universală...*

DUPĂ CE REMARCĂ *noua prezentare grafică a colecţiei* Patria noastră *(Pe copertă apare Coloana infinitului), Const. Călin, recenzentul volumului* Lumini pe Strada Mare *de V. Kernbach (Iaşul literar nr. 10) afirmă: „Această modificare grafică (...) îndreptăţeşte o mai veche (!) intuiţie a noastră (!) că în procesul reflectării artistice a noii geografii a patriei, am evoluat remarcabil, de la etapa exclamaţiei lirice la aceea a rapsodiei şi a poemului?! Tulburătoare periodizare! Cel puţin originală; în orice caz, întru totul exactă. Să întrebăm ce legătură există între această intuiţie (curat intuiţie, coane Costică!) şi coperta după Brâncuşi? Am merge prea departe.*

Aşa încep recenzia. Ne îngăduim cîteva selecţiuni din cuprins:

— „...unde, în afara browinienelor elanuri erotice..." De unde acest neliniştitor atribut? Nu credem că de la Browning. Dacă e de la „mişcarea browniană" atunci — lăsînd gluma de o parte — e nelalocul lui folosit şi greşit formulat.

— „Socialismul a instilat o viaţă nouă..." În dicţionar scrie că a instila (verb rar) înseamnă „a picura un lichid (medicamentos) într-un organ bolnav" — Fără comentarii!

— „El (autorul n.n.) nu are candoarea (s. n.) de a se lăsa antrenat de farmecul legendei..." Nu mai mergem la dicţionar.

— (E vorba de pitoresc!) — „Simte chiar nevoia de a-i infirma existenţa sub formă pură"... Atît de departe împinge lucrurile!

Nu e cam mult pentru o singură şi, de altfel, concisă recenzie?

G.-R. CHIROVICI

GRAI ŞI BUCHE ROMÎNEASCĂ

Funcţionează de mai bine de trei luni de zile în Bucureştii centenarelor universitare, de pictură şi de cinetc, o expoziţie de tipărituri, scrieri şi limbă veche românească, a paginilor groase de hîrtie tipărită cu tenaveul, cu litera şi desenul scobit în lemn, a peste două sute de exemplare de cărţi şi manuale, cu expresia cea mai nouă realizată sub litera de plumb şi reliefvă.

Expoziţia se cheamă „Din istoria literaturii didactice româneşti", fiind initia manifestare publică a Muzeului pedagogic, în rîndul lui dopinzînd de Institutul de ştiinţe pedagogice.

Umbrită de Cişmigiu şi ascunsă pe înserata străzii Zalomit, Expoziţia e o sală, cîteva panouri cu telegrafii-documente şi o succesiune de mese de cristal, pe epoci şi evenimente de cultură, prezentîndu-se principalele etape de dezvoltare a literaturii didactice, cu începere din secolul XV pînă în zilele noastre... Expoziţia ne aduce aminte că prima şcoală cu limba românească de predare a fost la Schei Braşovului în 1495... Citim cu emoţie prima pagină din Epilogul Octoihului din 1570 tradus din slavonă în româneşte de Oprea Diaconul... Se răsfoieşte cu ochii prima carte scrisă special pentru şcoală în 1638 intitulată „Bucoavnă ce are în sine deprinderea învăţăturii copiilor la carte" tipărită la Bălgrad — Alba Iulia, reîpărită la Cluj, la Rimnic şi la Iaşi, constituind istoric primul manual didactic, pe lîngă unul dintre elementele importante de unificare a expresiei limbii şi scrierii româneşti.

Parcurgerea în ritmul secolului XX a paşilor veacurilor de şcoală românească, este pe lîngă o foarte interesantă documentare şi o utilă retrospectivă de grai şi literatură unde vizitatorul la contact direct cu momentele fundamentale ale plămădirii culturii noastre, măcar că ea era divizată.

Cărţile populare, învăţăturile lui Neagoe Basarab, traducerea Esopiei, primul alfabet tipărit de Gh. Lincai în româneşte şi germană la Blaj în 1783, Hrisovul lui Grigore Ghica din 1749 prin care se hotărăşte plata dascălilor, prima gramatică a lui Samuil Micu Clain apoi a lui Ienache Văcărescul, ca şi alte pagini, tiluri şi volume interesante, iac parte din valorosul tezaur imbogăţit pe rînd de marii noştri înaintaşi.

Contemporaneitatea clasică didactică, mai veche sau mai nouă, e prezenţă prin învăţaţi, profesori şi scriitori: Ion Eliade Rădulescu, Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Petre Poni, Ion Ionescu de la Brad, întemeietorul învăţămîntului agricol, Odobescu, Ion Slavici, Coşbuc, Dima, Dr. Istrati, N. Iorga, M. Ralea, M. Sadoveanu şi multi alţii care cu realizat şi contribuit cu munca şi priceperea lor la alcătuirea manualelor de curs superior, de liceu sau învăţămînt primar...

Vitrinele cărţilor actuale de şcoală prezintă şi pasul uriaş în trecerea dintre etalarea documentară şi abundenţa de titluri pe materii, de cărţi tipărite frumos, coperţi atrăgătoare, conţinut sistematizat şi pus la punct cu cerinţele învăţămîntului general din ţara noastră, universitar, special, tehnic, agricol, medical, în limbi străine, în zeci de mii de exemplare. Panourile indică enormele cifre de tiraj; corespunzătoare nivelului actual al satelor şi oraşelor noastre.

Expoziţia e o sinteză de cultură pe compartimentul de bază al literaturii didactice, un început şi o treaptă spre perspectiva de realizare amplă a Muzeului pedagogic.

Gîndind la şcoala lui Brîncoveanu, Şincai şi Lazăr, Nicolae Mavrocordat, la conacul transformat în şcoală al lui Golescu, la litera chirilică şi la alfabetul roman, se desprind altele de imediată actualitate pe care cititorul, elev, învăţător, profesor, academician, şi el urmaş al dascălilor de slovă şi de buche, nu numai că le poate înfiripa singur, dar le-ar găsi eventual şi oarecari soluţii.

Expoziţia nu ar trebui să se închidă decît odată cu încheierea anului şcolar, şi nu în ianuarie anul viitor cînd organizatorii intenţionează s-o deschidă. Fotografiată şi difuzată ca ar putea deveni un mare pliant pentru toate şcoliile din ţară. Concentrată şi mai mult, ea ar putea da loc la un panou substanţial şi sugestiv din cadrul Expoziţiei Internaţionale a Educaţiei de la Geneva, unde ţara noastră are un spaţiu rezervat. Plimbată apoi la Cluj, la Iaşi, la Craiova, locurile de unde au pornit şi unde s-au răspîndit învăţăturile primelor şcoli româneşti. Expoziţia s-ar putea îmbogăţi cu unele documente: primele dicţionare, cărţi de desen şi pictură (Tonitza are un interesant manual de desen şi un Abecedar desenat), cărţi, metode şi caiete de scriere-caligrafie şi muzică, fotografii din epocile respective prezentînd clădiri de şcoli, oraşul, portrete mai multe..

Răsfoind caietul de însemnări al vizitatorilor, paralel cu informaţiunile de rigoare, se poate afla că deşi didactică, expoziţia nu stă totuşi în centrul preocupărilor unor compartimente didactice. Ar fi de subliniat lipsa unor şcoli mari din capitală, a unui grup destul de mare de profesori şi învăţători, ca să nu ne gîndim imediat la presa pentru şcolari şi pionieri, la emisiunile radiofonice şi de televiziune pentru tineret, la studenţii filologi şi istorici, la grupurile de şcolari care vin din diferite părţi ale ţării să viziteze capitala. Absenteză, evident nu din cununa şcoalei româneşti. Gh. Şincai, M. Eminescu, N. Bălcescu, Spiru Haret: şcoli, elevi şi profesori a căror datorie ar fi să aducă omagiul lor măcar prin prezenţă şi vizită în expoziţie, momentel, valorilor şi străduinţilor înaintaşilor lor..

Barutu T. ARGHEZI

CENTENARUL C.E.C.-ULUI

MOTTO: *„Cucoşul atunci se aşează pe tol, scutură puternic din aripi şi îndată se umple ograda şi livada mşneagului, pe lîngă paseri, şi de cîrezi de vite; iară pe tol toarnă o movilă de galbeni..."*

Trecut prin apă, prin foc, înghiţind buhaiţi şi haznaua cu bani a „bolerului, cocoşul îmbatabil al lui Creangă protestă cu tărie pe lîngă individu lapşin din trăsura cu vezeteu: „Cucurigu! boieri mari, daţi punguţa cu doi bani!"

Punguţa cu doi bani găsită va fi fost a unui biet contribuabil, dintre atîţia storşi, odiniorară, pînă la ultima leţcaie şi tenacitatea împintenatului, dobîndind o victorie atît de spectaculoasă asupra jecmănitorului, ne place să însemneze că banul cinstit cîştigat are o forţă morală, înaintea căreia acumulările neoneste cad. Printre atîtea tîlcuri ale istoriorarei, s-ar putea găsi şi unul pe care să-l pomenim de ziua celor o sută de ani împliniţi de la înfiinţarea casei de economii româneşti.

Nu ştiu dacă vreun scurt metraj cinematografic s-a folosit, cu umor, de situaţia din poveste, însă cocoşul năzdrăvan, să zicem, ducîndu-se în zilele noastre la C.E.C. şi depunîndu-şi punguţa, în loc de a mai înfrunta eroic fintina, cuptorul încins al babei, grajdul şi visteria, ar beneficia, desigur cu răbdare, de multe avantaje, şi chiar de surprize uneori (la tragerile lunare). Oricum ar fi, simbolul cocoşului opulent merge cu ideea C.E.C.-ului menit să ocrotească şi să multiplice, prin fructificările anilor, cîştigul însuliţ muncitor.

„Banu-i făcut să circule" spune o zicală obişnuită. Acesta ar fi sensul dublului folos, atît pentru stat, pentru investiţiile lui, cît şi pentru bunăstarea cetăţeanului republicii care, spirit inteligent, prevăzător, nu-l mai pune la ciorap, ci îi dă drumul să umble şi să înlvioreze pulsaţia fiduciară.

C. Bălcescu, fratele lui N. Bălcescu, scria la 1845 în acel proiect pentru o casă „de păstrare şi împrumutare": .....A păstra cineva la sineşi sau acasă economiile sale cît de mici ar fi, este nu numai de puţin folos, dar încă şi care poate aduce adesea mai rele, iar mai cu seamă lucru ce nu poate da nici o chezăşuire despre statornicia putinţii de a le păstra". Aceste concepţii de economie modernă care apar în momentul revoluţiei paşoptiste duc la proiectul *Casei de Depuneri şi Consemnaţiuni* al cărei scop era „a dezvolta comerţul şi industria noastră naţională". La 14 noiembrie 1864, proiectul e aprobă şi către sfîrşitul anului, la conducerea noii instituţii este numit scriitorul Ion Ghica, fostul prim-ministru al domnitorului Cuza.

De la casa de economii prezidată de autorul faimoaselor „Scrisori" şi pînă astăzi a trecut un veac. Centenarul C.E.C.-ului îl putem sărbători, printre altele, şi cu vorbele de duh ale unui alt maestru aj condeiului, cu meditaţiile lui Anton Pann, aplecat la izvorul înţelepciunii populare şi care preţuia economisirea ca un semn de civilizaţie şi de progres:

Banul e făcut rotund, lesne se rostogoleşte.
Anevoie se cîştigă şi lesne se cheltuieşte.
Banul muncit nu se prăpădeşte.
Să mă ţei cînd mă găsesc,
Să mă aibi cînd îţi lipsesc.

Constantin ŢOIU

CRONICA LITERARĂ

TEODOR MAZILU

O PLIMBARE CU BARCA

Un autor satiric care nu-şi crecază serioase inimicităţi literare are toate motivele să se îndoiască de vocaţia sa. Înseamnă că ironia lui e dulce şi nu irită nici o categorie de spirite. Mazilu nu se poate plînge de asemenea rezultate. Schiţele satirice din ultimul lui volum „O plimbare cu barca" întăresc sentimentul că autorul lor, ironist autentic, nu urmăreşte deloc să-şi evite destinul, ci înţelege să-l înfrunte resemnat. Substanţa prozelor sale e extrem de acidă şi refuzînd efectele ieftine, preferă să ardă, decît să producă o bună dispoziţie liniştitoare. Mazilu, spre deosebire de atîţia confraţi ai săi „umorişti", a înţeles că formele, adevărat rezistente, sub care vechile deprinderi tind a se perpetua în cadrul relaţiilor socialiste sînt cele capabile să-şi găsească diferite justificări morale de ordin „universal". Împotriva lor, aşadar, ironistul îşi îndreaptă focul cu o vervă şi o vehemenţă demne de laudă. Mazilu se războieşte cu „buna conştiinţă" a indivizilor care nu vor să accepte ideea că sînt potlogari de rînd şi se „explică", „demonstrează" cît sînt de complexi, ce gravă eroare ar fi să li se dea calificativele banale de trîntori, linguşitori, pungaşi, excroci sentimentali, demagogi sau arivişti. Un exemplu, poate cel mai strălucit prin fineţea portretistică, e schiţa „Brînză cu ceapă". „Amicul" descris aici, trăieşte într-o jalnică promiscuitate morală. Îl frecventează pe farmacistul Ciupitu care învîrte tot felul de afaceri murdare. E încurcat, probabil, cu nevasta lui, o snoabă intelectuală, amatoare de acrobaţii spirituale. Duce o existenţă de parazit în acest mediu descompus, unde se mănîncă însă grozav („icre, fazani, iepure, pui în mujdei... înghiţată de portocale, vermut italienesc, vin grecesc..."). După seri de chef, plin de confeti colorate, cu cămaşa deschetată la toţi nasturii şi murdărită de vin şi ciocolată, purtînd un fes roşu agăţat de curea, ţine neapărat, pe jumătate beat, să-şi dovedească integritatea sufletească şi atunci îl face o vizită nocturnă vechiului său prieten Marin, spre a-i împărtăşi scîrba pe care i-o trezesc de fapt toate aceste „timpenii": Ciupitu dă mese formidabile, „Dar e un excroc!" Mă, Ciupitule, îl zic eu — istoriseşte petrecăreţul intrat în stare de frenezie demascatoare — tare sînt curios să-ţi cunosc creierul... cum funcţionează... numai tu poţi să-mi explici misterul biologic al prostiei." „Şi nevastă-sa! O timpită, cu aere de intelectuală! Vine la mine şi-mi zice: «Domnule Cristescu, e rîndul dumneavoastră să spuneţi ceva inteligent». Am impresia că nu-i ceva curat... se ţin de afaceri, prea au bani mulţi, idioţii... Are şi o mutră stupidă nevastă-sa, o faţă rotundă, enervantă... Timpiţi! Şi au un vin grecesc, dracu ştie de unde, de ăla dulce de ţi se întoarce stomacul pe dos. Ce atmosferă greţoasă... «Vai, hai să mergem să bem pe stradă, au propus la un moment dat. Să ne aştepte cîte un pahar de vin la fiecare zece metri şi aşa... pînă la capătul lumii». Ducă-se dracului... Burgheză cretină!... Şi mai era o tipă, una vopsită, un fel de amantă culturală... De-alea care se ţin după tipi care s-au maturizat artisticeşte... «E adevărat că în literatura modernă se recurge la simbol?» Vrea idei! Fără idei nu poate să trălască, curva dracului." De vreme ce-şi păstrează atîta luciditate critică, personajul e convins că existenţa destrăbălată pe care o duce nu i-a atins natura lui funciarmente cinstită. El admiră simplitatea. Visul lui e să plece la ţară, să se facă învăţător, să se ducă la „munca cîmpului" şi să se audă strigat pe uliţă. „Bade, dă-mi te rog grebla dumitale". Ca dovadă, după fazanii lui Ciupitu moare să mănînce brînză cu ceapă. Cînd prietenul său îi aduce şi un cuţit, izbucneşte indignat: „Ce mă, tu tai ceapa? Şi socotind aceasta o profanare a ritualului ingenuităţii sufleteşti depline, azvîrle cuţitul înapoi în bufet: — „Parcă n-ai fi trăit la ţară, în aer curat. Nu ştii că ceapa se sparge cu pumnul". Execută operaţia încîntat, cu sentimentul unei purificări morale, exclamînd: „Aşa se mănîncă ceapa... O spargi cu pumnul! Să fim simpli, Marine!" Lăsitatea şi oportunismul îşi caută aici înţelegere, invocînd complexitatea firii umane. Amicul îşi joacă scurta comedie a amărăciunii de a nu reuşi să fie un om simplu, cu credinţa că astfel e practic absolvit de toate infamiile la care participă. Scurta criză autocritică îl reconfortează şi-i dă puterea să continue pe acelaşi drum. „Uită-te la mine în ce hal sînt" — spune privindu-se înduioşat în oglindă — „Nu-i aşa că-s nebun? Zău dacă eu sînt normal... Nu pot să mai iubesc! Am îmbătrînit poate. Mă uit la voi aştia care vă îndrăgostiţi şi vă invidiez. De ce nu mai sînt capabil de sentimente... De ce nu ajung să-mi pierd mintile? De ce dracu sînt aşa de straniu?" Inclinaţia poltroneriei de a se dezbiza în sfîşiere dostoievschiană e urmărită fără cruţare, cu o putere de demontare a acestei maşinării sufleteşti în articulaţiile ei cele mai intime, exemplară. Concluzia cade ca o ghilotină peste întreaga farsă, rezumîndu-i sceptic finalitatea: „De atunci, de cîte ori se întoarce de la cheflrile cu domnul şi doamna Ciupitu, trece pe la mine să-i dau să mănînce brînză cu ceapă". Sistemul de gîndire prin care alte firi tributare unui stil de viaţă perimat îşi construiesc o bună conştiinţă, apare înfăţişat cu nu mai puţină pătrundere şi fineţe în majoritatea schiţelor din volum. Martinescu, decis să-şi abandoneze iubita, îi oferă o ultimă plimbare cu barca spre a da despărţirii decorul sentimental necesar. Cum partenera nu se arată prea lovită de gestul său şi primeşte ştirea cu calm, începe să se considere el victimă şi în ce în ce mai indignat de faptul că Cecilia nu vrea să se gîndească la „viaţa ei distrusă". Simţitor cu adevărat se convinge a fi dînsul, provocatorul ruperii („O plimbare cu barca"). Scarlat e un arivist care are conştiinţa propriei sale turpitudini morale. Modestia celor din jur îl exasperează. Ei, să fi avut el „curăţenia sufletească" a lui Pandele, ce carieră ar fi făcut! Cu acest raţionament se consolează că a rămas un veleitar mărunt şi-şi creează sentimentul că suportă bărbăteşte o predestinare tristă. („Curăţenie sufletească"). Pentru Cristache, personalitatea lui Duminică, ascunsă sub masca „lărgimii de spirit", devine „subtilitatea" spre care aspiră. Împăcarea treptată cu tot felul de apucături detestabile i se pare o evoluţie intelectuală, o descoperire a complexităţii omeneşti. Cristache se ţicăloşeşte cu senzaţia că „progresează", că nu mai e „îngustul" şi „mărginitul" de altă dată, că a căpătat o „înţelegere" superioară a semenilor săi („Spovedania un

Întoarcerea marinarului de cursă lungă

● *Reportaj de MANOLE AUNEANU*

Fotografia : SANDU MENDREA

Oricare ar fi anotimpul. Constanța păstrează întotdeauna în intimitatea ei, nostalgia marilor călătorii. Este sentimentul pe care ți-l dă copleșitor, vuietul mării, sau poate semnalul prelung al sirenelor ce se aud în răstimpuri. Urechea sensibilă a localnicului descifrează cu exactitate în aceste acorduri grave, fie urarea de rămas bun a marinarului plecat în cursă, fie explozia declanșată de bucuria întoarcerii. Și mai există ceva a privirea celui venit din larg. Niște ochi surizători, plini de bunătate, dar pătrunzători și cumva satisfăcuți. Mersul lui egal, fără grabă, capătă treptat siguranța omului stăpîn pe sine. După luni întregi de „mare", marinarul simte ca nimeni altul revelația pămîntului statornic de sub picioarele sale.

Am poposit la Constanța în prima zi din această toamnă capricioasă. Cred că aici mai mult ca oriunde, toamna se răsfață în toată plinătatea sa. Ploi sonore răvășesc orașul, marea încărcată de vînt se colorează în verde închis, și pe întinderea ei nesfîrșită valurile albe încremenesc, fiindcă vuietul vine de dedesubt, înăbușit și amenințător. Numai țărmul pare mobil, încolțit de tauri înspumați, dar ajunși la capătul puterilor și oarecum resemnați. Digurile puternice îi întîmpină semeț, ca niște toreadori încununați de glorii trecute, convinși că această corridă marină se va încheia, invariabil, cu victoria lor.

Marea e puternică, dar acolo, departe, în împărăția ei...

SILUETA DE LÎNGĂ PARAPET

Ploua de cîteva zile în șir. Orașul își pierduse aerul estival, coborîse sub platoșa cenușie și rece a toamnei, luînd înfățișarea unei stampe ce port nordic, încărcat și mohorît. Nenumăratele magazine rămăseseră în cele mai ciudate poziții, oprite parcă de o mînă energică, iar vasele acostate păreau niște insulițe pustii.

Portul aștepta răbdător o vreme mai bună.

Eram în căutarea cargoului „Timișoara". Ploaia mă udase pînă la piele, așa că am fost nevoit să mă adăpostesc într-una din navele întîlnite în drum.

— Din fericire, ați nimerit bine. Sînteți pe cargoul „Timișoara" — mă informează binevoitor marinarul de cart. Poftiți în salon. Comandantul e pe aici. Îl anunț îndată.

— Nu te deranja — l-am oprit. Aș aștepta mai întîi să treacă ploaia.

— Vă rog, sînteți oaspetele nostru. Nostromul strigă el unui bărbat în vîrstă care trebăluia prin apropiere. Spune-i tovarășului comandant că avem un oaspete.

Sînt condus în salonul de primire. O încăpere destul de spațioasă, curată, cu o masă de lucru la mijloc și canapele moi, confortabile, în jur.

— Plec după comandant — se scuză nostromul, făcîndu-se nevăzut.

Apropiindu-mă de fereastră, am deslușit sus, pe o porțiune acoperită, silueta unui om potrivit de statură. Stătea rezemat de parapet și privea undeva, într-o parte. Era unul din puținii spectatori care asista cu melancolie la corrida marină, în care victoriile toreadorului construit din piatră și beton se repetă mereu. Nostromul îi spuse ceva la ureche și omul se desprinse de locul acela, îndreptîndu-se zgribulit spre cabine.

— Îmi permiteți, căpitan Vijiiac — se recomandă el.

M-am răsucit surprins. Era așa cum mi-l închipuisem. Tînăr, robust, cu zîmbetul prietenos și cu mișcări degajate, sigure.

— Îmi pare bine — i-am răspuns, strîngîndu-i puternic mîna.

— Încă de ieri am fost anunțat de sosirea dumitale. Nu, nu-i nevoie să fii politicos, știu că ai venit inițial pentru altceva. Vroiai să scrii despre un marinar care a făcut înconjurul lumii. Nu l-ai găsit, era plecat în concediu, așa că ai ales vasul nostru. Am ghicit ?

— Nu tocmai. Marinarul de care vorbești se află încă în oraș.

— Azi dimineață a luat trenul spre Slănic. Totuși, dacă nu te pasionează subiectele „tari", ți-aș putea oferi o compensație...

Comandantul acesta era un băiat isteț. Reușise să mă cucerească din primul moment. Ne-am așezat cu toții pe canapele. Între timp, în salonul de primire își făcură apariția și alți membri ai echipajului : secundul Ștefan Fraitag, ofițerul III Nicolae Bratu, electricianul Constantin Ionescu, secretarul organizației de partid, timonierul Gheorghe Dobre și, bineînțeles, nostromul Vasile Georgescu. Căpitanul spuse bucătarului să ne pregătească niște cafele, iar Fraitag aduse cu un aer misterios „rezerva" lui : o sticlă de coniac „Milcov".

Afară ploua crunt, dar între noi se statornicise deja o atmosferă plăcută, familiară.

POVESTIREA COMANDANTULUI

Contrar așteptărilor, Nicolae Vijiiac mi-a vorbit foarte puțin de peripețiile marinărești. Ba, aș fi tentat să cred că le evită înadins.

„Pitorescul călătoriilor maritime, întîmplările mai mult sau mai puțin aventuroase, sînt, ca să zic așa, de natură pur exterioară — precizează el la un moment dat. Ca orice întreprindere, avem și noi sarcini de producție bine stabilite.

Știam din spusele altora că în Indonezia, de pildă, sînt îmblînzitori de șerpi care dau adevărate spectacole și că în schimbul a cîtorva șilingi ți se oferă drept amintire pielea cobrei răpuse. Mi se vorbise apoi de contrastul arhitectonic și social al Bombayului și Calcuttei, de obiceiurile africanilor și de spectaculoasele corride din Spania, de frumusețea Havanei sau de veșnica ceață londoneză. De data aceasta însă, reporterul dornic să asculte povești marinărești se simte obligat să noteze amănunte absolut prozaice : cargoul „Timișoara" a realizat planul anual la tone marfă transportate în procent de aproape 70 la sută, la tone mile — 80 la sută. Cîte întîmplări interesante nu se ascund îndărătul acestor cifre !

Am în față cîteva fotografii. Una din ele a fost făcută în oceanul Atlantic, la cîteva ceasuri după plecarea din Lisabona. Pe album Nicolae Vijiiac a scris următoarele : „Călătorim spre Glasgow. Înainte, băieți, cu toată viteza !" Iată și povestirea comandantului :

„Stăteam la Lisabona de aproape o săptămînă. În ziua cînd trebuia să ridicăm ancora, serviciul meteorologic ne anunță că în următoarele 36 de ore vom avea furtună. Urma deci să mai amînăm plecarea cu cel puțin trei zile. Am convocat echipajul și le-am arătat băieților situația în care ne aflăm. Fraitag, secundul vasului, a propus să cerem date amănunțite cu privire la întinderea și intensitatea furtunii. Le-am obținut imediat. Apoi, cu harta în față, am calculat că furtuna nu ne poate prinde decît dincolo de epicentru, la 60 mile interior, pe raza ei de acțiune.

— Nu văd nici un pericol — a spus nostromul, marinarul nostru cel mai încercat.

— Plecăm ? a întrebat Fraitag.

— Plecăm ! am hotărît eu.

Lucrurile n-au fost tocmai simple. O zi și o noapte a trebuit să ținem piept furtunii, echipajul stătuse în alarmă în tot acest timp, dar am ajuns la Glasgow cu numai șase ore întîrziere".

— Ce legătură are întîmplarea aceasta cu indicii de adineauri ?

— Este vorba de reducerea timpului de staționare în porturi și de transportarea rapidă a mărfurilor la destinație. Adică de „tone-mile".

MAREA DE LAPTE

Nimic din figura lui Ștefan Fraitag nu trădează pasiune pentru marinărie. Secundul „Timișoarei" este un băiat de 28 de ani, cu trăsături delicate, predispus să lucreze mai degrabă la șevalet, sau să mînuiască arcușul. A vînturat toată lumea, din Marea Japoniei pînă la Rio de Janeiro, din sudul Africii pînă în țările nordice. L-am rugat să-mi povestească o întîmplare deosebită. („Spune-mi cea mai grozavă întîmplare pe care ai trăit-o !") Iat-o :

„Eram îmbarcat pe „Dobrogea". În marea Chinei avuseserăm ghinionul să fim prinși de un ciclon puternic. Ați auzit de furtunile care bîntuie pe coastele Asiei de sud-est, nu-i nevoie să ți le mai descriu. După douăsprezece zile de „dans", eram cu toții frînți de oboseală, extenuați. Acum, ne îndreptam spre strîmtoarea Sunda, undeva la sud de ecuator.

Țin minte că în după amiaza aceea (o după amiază calmă, fără pic de adiere !) am dormit somnul cel mai adînc din viața mea. Seara urma să intru în cart. Noaptea ne-a ajuns la vreo 30 de mile depărtare de strîmtoare. A coborît brusc, pe neașteptate. Timonierul, care cunoștea acest fenomen, m-a avertizat :

— O să avem o noapte nemaipomenită, tovarășe ofițer trei !

La puțină vreme s-au ivit și stelele. Lumina lor rece te înfrigura. Păreau foarte aproape, dar noi pluteam în beznă. Deodată, apa a început să se coloreze, să se îngroașe parcă, devenind albă. Cerul sclipitor, înghețat, smoala din jurul nostru și marea de lapte... N-aș putea să descriu niciodată exact acel peisaj straniu. Fluorescența apei este ceva uluitor. Dacă privești atent, ai senzația că marea ascunde un magnet uriaș cu care goleșe stelele de lumină. Asta a fost cea mai grozavă întîmplare trăită de mine".

Și totuși Ștefan Fraitag nu este singurul romantic din echipaj.

SEMNALUL DIN LARG

— Mi s-a spus că ai un echipaj foarte bun.

— E adevărat. Sîntem un colectiv unit.

— Vorbește-mi de oamenii dumitale.

— Nu-i prea ușor. Ce anume te-ar interesa ?

— Faptele, bineînțeles !

Ploaia a încetat de mult. Stăm amîndoi pe puntea de comandă, rezemați de parapet și ascultăm marea. Nicolae Vijiiac fumează destins. Îl aud ca prin vis :

— Sînt lucruri care, așezate în propoziții, sună banal. Uite, îmi amintesc de recentul nostru voiaj spre Liverpool. Aparent, totul ar părea lipsit de semnificație. Mașiniștii hotărîseră să vopsească „interioarele", sala motoarelor. Treaba asta le venea însă cam peste mînă, fiindcă e o muncă de covertă, marinărească. Nimeni nu se gîndea să solicite echipa de punte. Avusesem un timp agitat și băieții trebuiau să se odihnească. L-am văzut atunci pe nostrom, pe șeful de echipaj, luînd pensulele și căldarea și coborînd la mașini. Firește, l-au urmat toți : marinarii Ștefan Zidaru, Marcel Iancu, Virgil Stănciulescu, timonierii Gheorghe Dobre, Mihai Parașcu, ba chiar și secundul, Fraitag ! Așezată în propozițiune povestea ar suna cam așa : „Marinarii și mașiniștii dovedesc spirit de întrajutorare". Cam banal, nu ? Dar să fi văzut entuziasmul cu care lucrau acești oameni ! La Liverpooi, mecanicii au vopsit, laolaltă cu echipajul de punte, exteriorul navei. Din păcate, noi n-avem timp să scriem despre toate astea. Noi consemnăm numai, laconic : „În voiajul cutare nava „Timișoara" a fost întreținută în bune condițiuni". Știi, l-am întrebat pe nostrom ce l-a determinat să facă gestul acela, să coboare în cală. Fiindcă era obosit, crede-mă, nu dormise toată ziua. Îți reproduc răspunsul lui :

— Tovarășe comandant, ia nu mă luați pe mine cu chestii de-astea ! Cum era să lăsăm băieții singuri ? !

În depărtare se ivi silueta unei nave. Trei semnale prelungi, urmate de alte trei, scurte și întretăiate, vesteau intrarea în port a motonavei „Transilvania". Minute în șir vasele de la chei răspunseră acestui salut.

— Căpitane, spune-mi, te rog, iubești marea ?

Nicolae Vijiiac zîmbi amuzat, apoi răspunse :

— Cred că față de mare avem cu toții un sentiment contradictoriu. În larg, marea ne este de cele mai multe ori potrivnică. Acolo, trebuie să luptăm cu ea, s-o învingem. Aici, acasă, ne cuprinde însă duioșia. Amintește-ți de bătrînul Santiago și de peștele uriaș. Doi adversari care se împrietenesc în luptă. E cam același lucru.

— Ca marinar, ai avut multe bucurii ?

— Una singură, copleșitoare, le domină pe toate. O bucurie care se repetă mereu, cu fiecare voiaj. Este întoarcerea acasă, revederea pămîntului natal. Ascultă, să știi că cea mai mare bucurie a marinarului de cursă lungă este întoarcerea acasă.

Am deslușit această bucurie în ochii lui în clipa cînd „Transilvania" venea încet și totuși nerăbdător la țărm.

AL. ANDRIȚOIU

CÎNTEC

Ci uneori mi-e clipa mai grea decît granitul,
încît clipirea pleoapei presimte infinitul
și ca pe-o grea orbită mi se aude mersul
de parcă aș parcurge, pe jos, tot universul.

Dar e o forță care de-acest neant mă rupe, —
distruge și așează, așteaptă și irupe.
E o lumină care-mi închide ochii-anume
să mi-i deschid mai bine, mai înțelept, spre lume.
În trupul zvelt cu albul făcut ca de faianță
se fac în mine toate cutii de rezonanță.

Este partidul care m-ascultă omenos
ca pe-o vioară care-a cîntat ceva mai jos
cînd trec de pe o strună, bizar, pe-o altă strună
așa cum se întîmplă cînd inima-i furtună.
Este partidul care așterne armonie
în secol și în oameni, în pași, în poezie.

Și-atunci revin la lume ca fiul rătăcit, —
culorile sînt iarăși în sunetul topit.
Miresmele-s în sunet iar sunetul se-mbină
cu mult hotărîtoarea și tînăra lumină.

Și-așa se naște versul pe strune de oțel.
Un cîntec știu. Același. Nu pot să cînt altfel.

MIHAI NEGULESCU

POARTĂ DE PE MARA

Drumul prin toamnă cine încearcă să-mi fure ?
Timpul nicicînd n-a-nflorit mai intens
ca în trunchii de lemn prăbușiți sub secure,
trăgînd între ramuri un univers
de zboruri, de frunze, de stele uitate-n pădure.
Pașii prin toamnă cine îi fură intens ?

Bat ramuri pierdute în aerul clar,
muguri lunateci cîntă pe lemnul în floare
și e surdă vibrare, e neuitare,
în riuri, cînd nervii uciși pe stîlpii de poartă
transpar.
O veșnică trecere a sevei prin munți
scapără umbra-ncropită cu soare,
pe mișcătoarele frunzelor punți
limpede, tînără, prevestitoare,
coborîndu-ți pe umeri schimbată-n ecou,
în aerul lin mai repede trecere,
lemn dăruit, așteptînd către seară din nou
brațul lunii la primul pătrar, să îl secere,
să-l mute departe, la poartă de zări,
vremea să lunece sub arcadele sale,
să-nceapă acolo nădejdi, întrebări,
zbatere tînără de limpede cale.

Spasm al Gutiilor, smuls din pietrișul tăcut
din codrii brumați cu serile-n gene,
cînd poate o dragoste a început,
cînd picamere bat depărtat ca-ntr-un scut
un imn al bucuriilor subpămîntene...
Lemn de pe Mara, pădurilor smuls
cu mîna de aur a lunii în seară,
de fetele nopții sub draniți ascuns,
lemn aprins ca de-un gînd omenesc,
dăruit pămîntului să îi țină de vară.
Lemn de pe Mara, sub tine pornesc
drumurile dintre mine și lume,
cînd umbrele bisericilor se-ncropesc
în aerul limpede, fără nume,
cînd sub pleoape ducînd un amar din părinți
un țărm de septembrie aflu în bură ;
codru cu stele crestat, cu dorinți,
unde inima află lumină și vorba căldură.

Plec în lume mereu dintre stîlpii înalți,
gînduri de lemn, semne întoarcerii mele ;
frații lor dorm pe munți, legănați,
Mara îi clatină rece sub praguri de stele.
Plec în lume statornic ducînd
nevăzut răsucită în trup, în cuvinte,
poarta aceasta cu dărnicie de gînd,
poartă ce lumea n-o minte.
Tînăr o clipă, o clipă cărunt,
vremii mele-aparțin fără alte unelte și arme
decît o arcadă sub care pătrund,
sub care nici moartea nu poate să-mi farme
umerii mari, coloana de soare a zilei ducînd.
Lumii mă dărui cu gîndul aprins,
măr roșu în mîinile care
trag ploaia din cer, ca o coamă din vis,
și drumuri despic într-o neliniște mare.
Cu munții în dreapta și-n stînga — portal —
niciodată nu-mi scapără-n brațe aceeași tărie
molcom căzută peste caval,
ager luptînd cu pădurea și cu stihia,
niciodată asemenea mie nu m-am simțit
ca acum, cînd făptura îmi pare
plantată în cadrul de gorun înflorit
trimisă-n vecie ca pe o stea călătoare.

RĂDĂCINI

Ca semn tîrziu, să mă întorc mereu,
bătrînul sat mi-ar da la despărțire
aroma cramelor cu spasm violaceu
știuleți înalți, cu-a lui septembrie înaurire.
De suflet prinși, nestăviliți ciulini
printre culorile de toamnă mă aleargă
cu mustul merelor de prin grădini,
nebănuind că simburii, neîmpliniți și cruzi
pe creangă,
în mine-au dat de-odată rădăcini.

PILOT DE ÎNCERCARE

Toamna venise de-un sfert de minut
ca un val din cîmpia romînă,
cu miros de porumb pe sub seceri trecut,
cu aromă de viță bătrînă.
Liniștea casei de munte ancorase tîrziu
lîngă oiștea întoarsă a stelelor ;
se-ntomnase în portul pustiu,
lîngă dana stejarilor, lîngă cetina velelor,
vîntul serii încet mă primea
cu o boare tîrzie de pace.
Și un val, doar un val repeta
un ritm ce din inimi spre culmi se desface.

Și ceasul a fost doar o umbră-cadran
o legănare nesigură-n stanțe ;
fereastra lărgită se făcuse și an
iar fețile lămpii ziceau că-s distanțe.

Atunci, un nesigur cuvînt, lîngă piept adunat
s-ar fi vrut săgetare a naltelor nave
ce în toamna domoală a lumii de brad
ridica un pămînt al orelor grave.
Săgetau peste munți piloți nevăzuți
pe aripi mai albe ca marmora vie,
pe aripi mai pure ca neaua din munți —
rigoare și ritm ridicînd în stihie.

Noapte de toamnă, cu drumuri ce duc
lîngă umerii păsărilor, spre alte ținuturi,
cu frunze de aluminiu curgînd prin văzduh
peste mări și păduri și sărături.
Bat clipele albe în tîmple și-aud
izvoare firești sub bușteni ai pădurii,
curgînd către sud, către sud,
cu cel de pe urmă grăunte-al căldurii.
În lampă, distanțe se mistuie mut
treptele casei înoată pe umeri de greieri...
O, repede sete de început,
prin sîngele meu cum cutreieri !

Nu am vreme să-mi clatin în dar
brațele mai, în albastră maree-ncleiate ;
zbuciumul algelor mi-i dat să îl sfarm
țîșnind spre înalturi curate.
Fie lutul bătrînului urs hărăzit,
alerge exprese pe drumuri de fier încercate,
inima mea e-n zenit,
doar acolo trăiește și bate.
Vină alții pe vadul tăiat
între pajiști imense, agale ;
drumul acesta e drum de-ncercat
cu inima — nu cu sandale romane.

O căsuță, în munți... Zori vineți bătînd către mal,
pași sorbind nefirești peisaje :
cărunțele, odihnă, aval...

Peste sorocitele lumii picaje,
ochii ridic scrutători,
tinere brațe drumul și-aruncă
de la gînd — la cuvînt
și necruțător
unghiu-i mai viu, distanța mai lungă.
Bată unii poteca, în văi,
vasali răcoroaselor cetini ;
agere sănii cu zurgălăi
poarte nunțile vesele, prieteni ;
în navele suple vă lasă în drum
visatele țărmuri de mare,
în tihnă sorbind din țigare pe cerul de lum
uitați că sub voi îngenunche o zare...
Fie lutul bătrînului urs hărăzit,
curgă exprese pe brațele căii ferate,
inima mea e-n zenit
doar acolo trăiește și bate.

Poate odată, în clipe tîrzii,
odată, sub liniștea cetinii grele,
sub drumul pierdut, ne-nceput, într-o zi
cu duzi șiroind peste vorbele mele...
Odată, ciudat, într-o oră-izvor
totul în jur împietrit murmura-va
spre cel ce în tine
ar fi fost visător.

Dar lunecă, lunecă nava...
Glob ne-ntinat al curajului nou,
navă închisă într-o rază de lună,
nebătutele drumuri să poarte ecou :
calea-i deschisă, vremea e bună.
Ametite albastruri se-adună pe frunți,
munții se-absorb în zadarnica lor inerție
Încercînd o idee, cu flacără-nfrunți
oarbe răscruci de stihie.

Omul din tine-l înfrunți, privind înapoi
o clipă în liniște, o clipă cu teamă,
ne-nțelegînd ce lumină în toi
spre clipa supremă te cheamă,
spre clipa cînd supt din străvechi inerții
iei vremea pe tîmplele tale — hotare —
și luneci prin spații ametitoare
și stea căzătoare n-ai voie să fii.

GEO DUMITRESCU

furtună în marea serenității

Sfîrșit de primăvară

Împins din toate părțile, mă trăgeam
pas cu pas, înapoi, de-a-ndăratelea,
împins cu strigăte și strănuns
de priviri ascuțite, scormonitoare,
mă trăgeam pas cu pas înapoi, simțind
apropierea abisului.
Trebuia să fie pe-aici, pe-aproape,
la o jumătate sau la un sfert de pas,
îl știam de mult așteptîndu-mă,
îl purtam cu mine, — și adesea
aruncîndu-mi privirile în adîncurile fără sfîrșit,
reci fiori mă cuprindeau.
Se pregătea un sfîrșit, o cădere, — funii aspre
trăgeau în jos un copac retezat sau aproape.
Asurzit de strigăte, ametit de priviri ațintite
ce mă-mproșcau cu surîzătoare oțeturi,
în mine însumi mă așteptu o ripă adîncă,
abisul fără întoarcere mă aștepta,
așa cum așteaptă în fiecare om o prăpastie,
mai adîncă sau mai puțin — cît el de adîncă,
fiecare purtînd cu sine ripa lui,
de care fuge neîncetat, toată viața,
pînă-n marginea celeilalte gropi
pe care i-o scoate în drum, pe neașteptate,
legea trecerii...

Dam înapoi încet, înfrigurat, căci privisem
de atîtea ori hăul adînc) și poate
din ce în ce mai împăcat cu gîndul, dam înapoi...
Și iată, atunci, o, chiar atunci
în ultima clipă sau jumătate de clipă,
o mînă s-a întins,
ieșind din zidul greu, stufos, tulbure,
ce mă-nconjura împingîndu-mă,
o mînă s-a ivit deschisă, ca o chemare,
înaintînd încet, încet, dar fără șovăială,
mi s-a oprit pe umăr reținîndu-mă,
s-a urcat pe obraz, adîncă
ca o uitată, pierdută legănare de ram:
„Te cunosc — mi-a spus glasul ei,
te cunosc demult. Vino. Ești liber.
Aceste strigăte, aceste
priviri pustii, înfrigurătoare,
ca niște găuri oarbe ale unui nasture,
s-au adunat în juru-ți
de tine însuți chemate, atrase, —
tu le auzi și le vezi mai mult,
învățîndu-ți urechea cu strigăte
de durere, de groază și ură. Lasă-le. Vino.
Nu ți se cuvin toate. Nici-o ureche,
nici-o inimă nu poate asculta
toate strigătele de durere ale lumii.
Nici-o ureche singură. Vino. Te iubesc. Iată
poteca.
Vom împărți noaptea lumii, — sîntem mulți.
Vom împărți primăvara și toamna, — sîntem doi.
Vino, urmărit de dureri, de regrete,
ascunde-te în oameni, ascunde-te în mine.
Adu-mi sub buze
cicatricea ta sfîntă dintre sprîncene
și numește-mă simplu: începutul
ori dimineața..."

Era sfîrșitul primăverii, și-atunci,
cotropit de seve puternice, neașteptate,
mai înflori o dată bătrînul piersic...

Pînă la galben

Poate trecea căruța amintirii
și nu se mai zărea prin praful gros
profilul tremurat al fetei
pe discul lunii învîrtit ametitor
pînă la galben.

Poate strigai din vin, sau din pierdute lacrimi, —
întotdeauna ploile coboară
pe urmele cocorilor plecați...
Pe plic, în colț, un fluture multicolor, o marcă:
involuntarul tău sărut.

Și mai puțin de-atît? Prefața.
Grădina toamnei, beată, în noroi,
cu părul ud, atîtătoare,
rizînd în farduri umede, intime,
de travestiul tău lemnos.

Zadarnic. Nu vei mai găsi nicicînd
inelul în pădure azvîrlit.
În jurul lui, inele noi de aur
adună arborele, scuturînd
albastre ghinde.

Ai grijă să nu mori! În ora albă,
urăște creta! Toamna îți va da
un pic de deznădejde necesară.
Poate trecea căruța amintirii:
involuntarul tău sărut.

Al treilea sfert

Întindeam mîinile după fata cu ochii de strugure.
Trebuia să vină. Freamătul perdelei
îmi dăduse de veste, și întindeam mîinile.
Ceasul din turn bătuse al treilea sfert, —
trebuia să vină, altminteri
de ce s-ar fi agitat perdeaua, de ce
s-ar fi agitat mîinile mele...
Aceasta se întîmplase alaltăieri,
dar timpul nu mai era de mult ireversibil,
și zilnic ceasul din turn bătea liniștit
al treilea sfert, și vîntul înfiora perdeaua
într-un fel anumit, pe care
numai eu continuam să-l înțeleg
cu ajutorul mîinilor întinse. Și numai eu
continuam s-o iubesc naiv și cast,
în treimea superioară...

Dar fata cu ochii de strugure nu mai venea.
Și, cu toate că anotimpul era decolorat
și suav, mi-aș fi suit frecvența pulsului
pînă la o mie de bătăi pe minut,
avînd grijă mereu să mă opresc
și să bat al treilea sfert,
cu puțin înainte de al patrulea,
Nu era însă destulă liniște pentru strigătul
pe care ar fi trebuit să-l trimit
în întîmpinare. Și ea, sărmana,
rătăcea desigur prin tufișul des de îndoieli,
de care eram împresurat.
Ah, era în toate o așteptare acută, ultimativă, —
și ușa dulapului se deschisese singură
fără zgomot, ca o filă de calendar,
și orice cocoș onest ar fi putut
să-mi cînte în prag de bună voie
fără să mă mire cîtuși de puțin...

Dar fata cu ochii de strugure nu mai venea.
Și ceasul din turn bătea liniștit
al treilea sfert, și-mi rămînea această
bătaie a ceasului, ca o bucurie în sine,
obișnuită, care trăia ca o umbră postumă
a unei ființe dragi, dispărută demult.
Îmi rămînea această bătaie a ceasului
care făcea din mine un reflex pur, un fel
de „cîinele lui Pavlov", — deși mă-mpotriveam
din răsputeri, cu viclenie, sfredelitoarei
senzații că ușa s-a deschis undeva,
în spatele meu (nefiind nici o ușă acolo!)
și refuzam să mă uit, și-mi spuneam pas-parol,
așteptînd palma ei răcoroasă pe frunte...

Dar fata cu ochii de strugure nu mai venea.
Și freamătul perdelei trecea încet
în sufletul meu, brobonindu-l de valuri ușoare.
De ce nu vine? mă-ntrebam nedumerit,
numai pentru că nu există?
numai pentru că inima mea nu mai știe
să-noate în oceanul iubirii?
„De ce nu vii? intonam stupid,
cînd (pînă și) castanii înfloresc?"...
Și numai eu continuam s-o aștept,
și numai eu continuam s-o iubesc,
inefabil și magic, pe cînd
ceasul din turn bătea din nou liniștit
al treilea sfert, cu puțin înainte de al patrulea.
Și fata cu ochii de strugure nu mai venea,
n-a mai venit și poate nu va mai veni...

Singur — lună

Sufeream de alergia singurătății. Luna...
(Dar mereu năvălesc venerabile inerții
și gîndurile mi le-apucă de ceafă, lăsîndu-mi
pe emații curate, aproape neîncepute,
urme groase de labe literare.).
Aș fi vrut să mărturisesc sincer:
sufeream... În fine, mai lipsea cineva
ca să fim doi. Mai ales seara,
cînd luna, plutind printre nori...
(O, mizga livrescă, blestemata încremenire
a vorbelor tocite, îndobitocite în sensuri!...)
Atît de singur, uneori, de parcă
toți oamenii se-ndreptau spre mine
făcîndu-mă să simt că s-ar putea,
din ceea mai simplă bucurie biologică,
să lăcrimez, ca la vederea
unor frunze, dimineața.
Acest sentiment simplu, uman,
aș fi vrut să-l mărturisesc cinstit,
în cuvinte puține, acest sentiment
de toamnă, de Toamnă. De toamnă?
(Ah, ticălos, nefericit lustragiu de cuvinte,
atelier de sarcove!... Hîrtia
e plină de gîngănii strivite, vorbe
cu treizeci și două de picioare, inerții grase,
tîrîtoare, duhnind a cerneală stătută,
sinuoase moluște cotcodăcind dulce
peste neîncepute emoții, printre gînduri
desfăcute în șisturi virgine...
La dracu! Ei bine, nu sînt singur!
Ei bine, nu sufăr, nu e toamnă,
nu e nici lună, — nu-i nimic, toate trec!..
Și mă numesc încă o dată Popescu, și pot
să declar, într-un elan nestăvilit,
punînd la tîmple două degete:
prin transcrieri succesive,
versul se-mbunătățește!...)
O lacrimă. Stop. Totuși toamnă.
Mai lipsea cineva ca să fim doi.

Iubire

Cineva hotărîse de mult
că oamenii au voie să moară...
Moarte frumoasă, nemuritoare, moarte bună,
moarte obscură, moarte grea, plină
de înțelesuri și întoarceri...
El muri tînăr. Încă tînăr. Era îndrăgostit.
Trupul i-a fost găsit împăcat, fierbinte,
adormit pe un mare zîmbet.
Asupra lui s-au găsit
mai multe bilete de tramvai
de pe traseul 8 orizontal,
o scrisoare nescrisă, din care
s-a putut afla totul,
un certificat de stare sufletească
pe numele Clementu Ion
și o batistă curată, umedă...
Inima l se aprinse, mare,
după ce izbise zadarnic în gratiile
pieptului, încercînd să scape
în ochii larg deschiși, luminî,
în locul vieții, imaginea Ei,
albastră,
căreia o rază de soare
îi adăuga șuvițe blonde.

Din volumul cu același titlu, în pregătire.

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ

Abia răsărise soarele și tanti Luiza deschisese fereastra care dădea spre parc. Vîrfurile arborilor tremurau ușor poleite. Ciripitul păsărilor era un adevărat vacarm melodios. Zîmbi săltîndu-se pe vîrfuri să privească în lungul străzii pustii. În cîteva minute se va spăla, se va îmbrăca, se va pieptăna și se va duce în parc, așa, ca în fiecare dimineață. Zîmbi din nou. Se auzea sforăitul lui Vasile. Plecă de la fereastră lipăind cu tălpile goale pe parchet. Sindbad dormea, puturosul, în culcușul lui de lîngă sobă. Horăia încetișor cu botul în îndoitura unei labe. Trupul cafeniu cu blana lucioasă ca o piele se umfla și se lăsa în ritmul respirației. Urechile i se pleoștiseră și mai mult, acoperindu-l. Se îndulcoșă și-l lăsă să mai doarmă. Pe scrin, pălăria de paie demodată și puțin destrămată părea o floarea soarelui. Alături, mănușile albe de ață. Își căută papucii sub pat aplecîndu-se cu oarecare greutate. De cîteva zile o împungea puțin un junghi sub coaste. I-a spus și Elenei care încercase, fără succes, s-o convingă de utilitatea ventuzelor. Se îndreptă de șale și inspiră adînc. Ochii cu privirea oglindă și apăsă destul de zgomotos pe clanța ușii de la camera de baie. De cînd se știa se spăla cu apă rece dimineața luptîndu-se voinicește cu buretele și săpunul. Se întoarse înviorată și fericită sub halat. Nu mai simțea junghiul. Își frecase pînă la înroșire pielea cu prosopul. Se îndoi atingînd podeaua cu degetele, ridică brațele, se lăsă puțin pe spate, se frînse pe un șold, pe urmă pe celălalt. Așa de cîteva ori. Apoi începu să se îmbrace. Își puse o rochie de tafta verde cu dungi galbene, o rochie din tinerețe. Ce păr negru și lucios avusese! Dar și acum parcă nu-i tot negru? Iar ochii, ochii mereu vii și tineri. Își potrivi pălăria, de paie și se răsuci sprintenă pe călcîie spre fereastră. Un mănunchi de raze ca de la un reflector aprindea coama verde a parcului. Sindbad se trezi și el. Căscă somnoros, apoi sări pe covor grăbindu-și picioarele strîmbe spre tanti Luiza. Se gudură la picioarele ei. Ea îl iertă și de astă dată lenea, îl mîngîie cu pantofiul, apoi îl chemă lîngă scrin. Dintr-un sertar plin de dantele, de panglici, de evantaie și mărgele scoase zgarda. Sindbad nu crîcni. Porția de zahăr nu lipsi nici ea. Dincolo, pesemne, Vasile se trezise și se grăbea să nu întîrzie la servici. Tanti Luiza cu Sindbad de curea traversă holul care păstra tot timpul un miros de stătut și deschise cu grijă ușa de la intrare. Sindbad cobori greoi scările. Lîngă poartă se opri puțin. Pe stradă trecea camionul cu gheață hurducănd-se pe pavajul stricat. Parcul era la doi pași. Tanti Luiza se grăbea de parcă întîrziase. Trecu strada trăgînd puțin nervoasă de curea. O adiere de vînt îl aduse un iz neobișnuit în nări. Recunoscu briza mării și se simți înfiorată de plăcerea amintirii. Diminețile acelea liniștite și atît de albastre, întinsă în șezlong pe covertă, cu ochii semideschiși, privind marea ce urca pînă la cer. Din nou trase nervoasă de curea. Prea se oprea Sindbad la fiece gard. Diminețile acelea cu miros de sare și alge... Își regăsi banca în parc și se întinse răstignindu-se pe spătar. Norii păreau corăbii mînate de vînt. Sindbad, simțindu-se liber, făcea ravagii în rondul de flori. Și nu era nimeni să-l depepsească. Tanti Luiza îl uitase, tolănită pe bancă cu ochii ațintiți în largul cerului. Vîntul se întețea aducînd mirezme ciudate, tulburînd frunzișul cu foșnet prelung. Aerul lovit de frunze și arbori în unduire de valuri vuia ca pîntecul unei scoici. Lumina suia ca o apă revărsîndu-se peste parc, peste mahala. Cățelul descoperi plutirea înceată a unei corăbii cu pînze care tocmai apăruse împinsă lin de vînt, în capătul străzii. Încremeni între flori. Corabia se apropia încet, veche și elegantă, steagurile ridicate toate în semn de salut. Pe punte marinarii manevrau pentru ancorare. Ancora enormă, ruginită, se înfipse lîngă un castan. Sindbad se sperie și fața îi strălucea. Se vedea cît de colo că e bucuros. Tata a reintrat în cameră cu pași deși, cu mîinile în buzunarele hainei. Își rodea mustața.

— Vă bucurați, sigur, mai ales tu. Paul n-a răspuns. Mama a ridicat din umeri și a spus că ea nu se bucură, de ce să se bucure, iar Paul n-a zis nimic, s-a așezat din nou pe fotoliu și a zîmbit către mine. Mi-a făcut cu ochiul. Tata se plimba prin cameră, bombănea într-una. Mama a ridicat atunci ochii de pe broderie și a surîs așa cum știe ea cînd vrea să fie bună și frumoasă, dar Paul se uită la mine și-mi mai făcu o dată cu ochiul.

— Credeți că de florile mărului a căzut, ha? așa din senin?

— Nu, dimpotrivă, a răspuns Paul și îmi făcu loc pe fotoliu, lîngă el. L-am întrebat în șoaptă:

— De ce a căzut? Era pe cal? Paul a rîs și tata a întors scurt capul spre noi, își rodea mustața, cum făcea el cînd se gîndea. Pipăia reverul hainei cu degetele lui scurte, groase ca niște cîrnăciori. Era bine acolo lîngă Paul, vorbeam amîndoi în șoaptă, în „secret".

— Avea barbă mare regele?

— Nu, era spîn și fonf, a venit răspunsul, dar asta nu se putea, numai prinții n-au barbă. Și Paul a trebuit pînă la urmă să-mi povestească din fir a păr. Tata ne-a privit de cîteva ori pe sub sprîncene, apoi s-a întors cu spatele și a început să citească și să răsciteasă ziarul ăla mototolit. Paul cînd vorbea mișca mîna prin aer, trăgea linii și cercuri. Mi-a spus că regele dădea mereu baluri la castelul lui și nu-i păsa de nimic altceva pe lume.

— Nici de balaur?

— Nici. Și la bal lumea era veselă și rîdea și dansa, mai ales doamnele în rochii frumoase, colorate și umflate ca niște baloane și printre ele ofițerii țanțoși în uniformele lor pline de fireturi și de decorații ca niște țințari; și mai erau domni grași ca tata, îmbrăcați în frac. Și toți dansau și mîncau și beau și dacă sunau goarnele, la război nu se ducea nici unul. Domnii în frac se mișcau ca niște gîndaci printre rochiile de mătase, ofițerii zornăiau din pinteni, își potriveau mustățile și explicau cum trebuie înfrînt dușmanul. Se luptau doar oamenii care n-aveau voie să intre la bal.

— Avea și papagali?

— Cine? Sigur, o mulțime de papagali zburau prin toate camerile castelului, mulți. Mîna lui Paul făcea valuri și cercuri arătînd cum zburau papagalii. Și într-o zi regele se pliotisea în sala de bal și pe scări a urcat pînă sus de tot în turnul cel mai înalt al castelului, de unde se vedea toată țara.

— Dar balaurul? Nici cu balaurul nu se lupta? Nici cu balaurul nu se lupta, n-avea nici sabie, nici cal. S-a urcat în turn, într-o odaie plină de orologii, adică de ceasuri, și mai mari și mai mici. Avea o pendulă de două ori cît a noastră, putea să se bage cu totul în ea, ca într-un coșciug. Acolo, sus îi plăcea să asculte tic-tacul ceasornicelor și de pe balcon să privească pînă departe oasele și cîmpurile țării. Și ceasurile făceau toate tic-tac, tic-tac. La porțile castelului se adunau o grămadă de gură-cască să se holbeze la caleștile aurite ale invitaților la bal.

— N-aveau și mașini? Ba aveau, și la ele se zgîiau sărăntocii. Stăteau dincolo de ziduri, înăuntru n-aveau voie, și dîrdîiau de frig. Erau mulți, din ce în ce mai mulți, cu sumane rupte, în opinci sau chiar desculți în în zăpadă și era ger.

— Era și Gheorghiță? Și Gheorghiță și găzarul și băiețandrul care aduce pîinea și țărani erau. Unii făcuseră focuri cu vreascuri, dar slujitorii se temeau să nu ia foc castelul.

Noi șușoteam acolo pe fotoliu și tata n-a mai putut răbda și a început să bîtie dintr-un picior de se clătina masa și vaza cu flori și asta nu putea suferi mama în ruptul capului.

— Lăsați poveștile, a zis tata. Hai! La culcare. Dar eu vroiam să aflu cum a căzut regele și Paul a început să vorbească repede și mai tare. De frig ce le era s-au apucat să tropăie, să bătătorească zăpada cu tălpile și veniseră mulți de tot jur împrejurul castelului. Tropăiau tot mai tare de se zguduia pămîntul sub picioare și castelul a prins să tremure și degeaba a strigat regele de la balcon și i-a amenințat cu degetul că se cutremurau zidurile și dansatorii de acolo din sala de bal lunecau fără voie dintr-o parte într-alta și doamnele țipau și papagalii, iar luminile dansau după muzică. Tic-tac, tic-tac tot mai iute orologiile băteau ca niște inimi speriate. Tropăitul se întețea iar regele, bietul de el, cînd castelul s-a cutremurat odată mai zdravăn, a căzut. De sus, tocmai din turn a căzut și a făcut buf! pe zăpadă.

— Ajunge...ajunge. Mama nu-și mai putea ține rîsul și mi-a spus să mă duc la culcare, tata își mușca mustața plimbîndu-se de colo, colo, cu mîinile la spate, prin salon. Mi-am luat sabia și calul. Paul mi-a făcut semn cu mîna și am plecat.

I-am spus și Lenuței cum a făcut regele buf! și nu știu de ce nu prea îmi era milă. Lenuța nu mă lăsa dar eu țineam mortiș să-mi pun sabia sub pernă. A doua zi trebuia să omor balaurul așa că m-am culcat și-am adormit repede.

BALAURUL

Am intrat tiptil în salon, calul după mine, de căpăstru. Sabia cea nouă cu ciucure roșu s-a izbit de un scaun. Atunci mama a sărit de pe fotoliu, de lîngă Paul și aranjîndu-și părul a țipat furioasă.

— Ce dai buzna așa, rău crescut ce ești!

I-am răspuns că vreau să mă duc în pădure unde s-a ascuns un balaur. Stă încolăcit în brad. Și am arătat către covorul persian din fața pianului unde se afla pomul de Crăciun.

— E acolo, am zis și am smuls sabia din teacă. Paul a rîs și s-a așezat picior peste picior. Mama a aprins toate luminările lustrei, și-a netezit rochia și a trecut în partea cealaltă a odăii, lîngă sobă.

M-am băgat sub pian după ce am priponit calul de un copac plin de păsări albastre și roz, să pîndesc. Balaurul era prin apropiere, pitit. Îmi omorîse trei oșteni, îmi furase un urs și chiar în ziua aceea îmi stricase trenul electric adus de Moș Crăciun. Era un balaur tare afurist și acum stătea ascuns, de frică. Mă tîram de-a bușilea cu arma în mînă, cercetînd fiecare colțișor. Dar a venit curînd tata și m-am repezit înaintea lui cu sabia ridicată. Avea căciula lui mare, creață și neagră, paltonul plin de ninsoare.

— Ninge, ninge, m-am bucurat și-am început să-l croiesc cu spada pe spinare, să-l scutur de omăt. Tata nu m-a băgat în seamă, flutura un ziar ud și mototolit și-a spus răgușit:

— A căzut regele.

Mama n-a clintit de pe scaunul ei, dar Paul s-a ridicat cît era de lung și i-a smuls ziarul.

— A căzut regele, l-au dat jos, a mai zis tata și a ieșit în vestibul să se dezbrace. Paul avea mîini mari, vînoase și foarte puternice. Putea să mă ridice de coate pînă sus, în tavan, ba chiar să mă azvîrle ca pe o minge și apoi să mă prindă în brațe. Ținea ziarul cu mîinile amîndouă chiar sub lustră și fața îi strălucea. Se vedea cît de colo că e bucuros. Tata a reintrat în cameră cu pași deși, cu mîinile în buzunarele hainei. Își rodea mustața.

— Vă bucurați, sigur, mai ales tu. Paul n-a răspuns. Mama a ridicat din umeri și a spus că ea nu se bucură, de ce să se bucure, iar Paul n-a zis nimic, s-a așezat din nou pe fotoliu și a zîmbit către mine. Mi-a făcut cu ochiul. Tata se plimba prin cameră, bombănea într-una. Mama a ridicat atunci ochii de pe broderie și a surîs așa cum știe ea cînd vrea să fie bună și frumoasă, dar Paul se uită la mine și-mi mai făcu o dată cu ochiul.

— Credeți că de florile mărului a căzut, ha? așa din senin?

— Nu, dimpotrivă, a răspuns Paul și îmi făcu loc pe fotoliu, lîngă el. L-am întrebat în șoaptă:

— De ce a căzut? Era pe cal? Paul a rîs și tata a întors scurt capul spre noi, își rodea mustața, cum făcea el cînd se gîndea. Pipăia reverul hainei cu degetele lui scurte, groase ca niște cîrnăciori. Era bine acolo lîngă Paul, vorbeam amîndoi în șoaptă, în „secret".

— Avea barbă mare regele?

— Nu, era spîn și fonf, a venit răspunsul, dar asta nu se putea, numai prinții n-au barbă. Și Paul a trebuit pînă la urmă să-mi povestească din fir a păr. Tata ne-a privit de cîteva ori pe sub sprîncene, apoi s-a întors cu spatele și a început să citească și să răsciteasă ziarul ăla mototolit. Paul cînd vorbea mișca mîna prin aer, trăgea linii și cercuri. Mi-a spus că regele dădea mereu baluri la castelul lui și nu-i păsa de nimic altceva pe lume.

— Nici de balaur?

— Nici. Și la bal lumea era veselă și rîdea și dansa, mai ales doamnele în rochii frumoase, colorate și umflate ca niște baloane și printre ele ofițerii țanțoși în uniformele lor pline de fireturi și de decorații ca niște țințari; și mai erau domni grași ca tata, îmbrăcați în frac. Și toți dansau și mîncau și beau și dacă sunau goarnele, la război nu se ducea nici unul. Domnii în frac se mișcau ca niște gîndaci printre rochiile de mătase, ofițerii zornăiau din pinteni, își potriveau mustățile și explicau cum trebuie înfrînt dușmanul. Se luptau doar oamenii care n-aveau voie să intre la bal.

— Avea și papagali?

— Cine? Sigur, o mulțime de papagali zburau prin toate camerile castelului, mulți. Mîna lui Paul făcea valuri și cercuri arătînd cum zburau papagalii. Și într-o zi regele se pliotisea în sala de bal și pe scări a urcat pînă sus de tot în turnul cel mai înalt al castelului, de unde se vedea toată țara.

— Dar balaurul? Nici cu balaurul nu se lupta? Nici cu balaurul nu se lupta, n-avea nici sabie, nici cal. S-a urcat în turn, într-o odaie plină de orologii, adică de ceasuri, și mai mari și mai mici. Avea o pendulă de două ori cît a noastră, putea să se bage cu totul în ea, ca într-un coșciug. Acolo, sus îi plăcea să asculte tic-tacul ceasornicelor și de pe balcon să privească pînă departe oasele și cîmpurile țării. Și ceasurile făceau toate tic-tac, tic-tac. La porțile castelului se adunau o grămadă de gură-cască să se holbeze la caleștile aurite ale invitaților la bal.

— N-aveau și mașini? Ba aveau, și la ele se zgîiau sărăntocii. Stăteau dincolo de ziduri, înăuntru n-aveau voie, și dîrdîiau de frig. Erau mulți, din ce în ce mai mulți, cu sumane rupte, în opinci sau chiar desculți în în zăpadă și era ger.

— Era și Gheorghiță? Și Gheorghiță și găzarul și băiețandrul care aduce pîinea și țărani erau. Unii făcuseră focuri cu vreascuri, dar slujitorii se temeau să nu ia foc castelul.

Noi șușoteam acolo pe fotoliu și tata n-a mai putut răbda și a început să bîtie dintr-un picior de se clătina masa și vaza cu flori și asta nu putea suferi mama în ruptul capului.

— Lăsați poveștile, a zis tata. Hai! La culcare. Dar eu vroiam să aflu cum a căzut regele și Paul a început să vorbească repede și mai tare. De frig ce le era s-au apucat să tropăie, să bătătorească zăpada cu tălpile și veniseră mulți de tot jur împrejurul castelului. Tropăiau tot mai tare de se zguduia pămîntul sub picioare și castelul a prins să tremure și degeaba a strigat regele de la balcon și i-a amenințat cu degetul că se cutremurau zidurile și dansatorii de acolo din sala de bal lunecau fără voie dintr-o parte într-alta și doamnele țipau și papagalii, iar luminile dansau după muzică. Tic-tac, tic-tac tot mai iute orologiile băteau ca niște inimi speriate. Tropăitul se întețea iar regele, bietul de el, cînd castelul s-a cutremurat odată mai zdravăn, a căzut. De sus, tocmai din turn a căzut și a făcut buf! pe zăpadă.

— Ajunge...ajunge. Mama nu-și mai putea ține rîsul și mi-a spus să mă duc la culcare, tata își mușca mustața plimbîndu-se de colo, colo, cu mîinile la spate, prin salon. Mi-am luat sabia și calul. Paul mi-a făcut semn cu mîna și am plecat.

I-am spus și Lenuței cum a făcut regele buf! și nu știu de ce nu prea îmi era milă. Lenuța nu mă lăsa dar eu țineam mortiș să-mi pun sabia sub pernă. A doua zi trebuia să omor balaurul așa că m-am culcat și-am adormit repede.

SCHIȚE DE
DUMITRU ȚEPENEAG

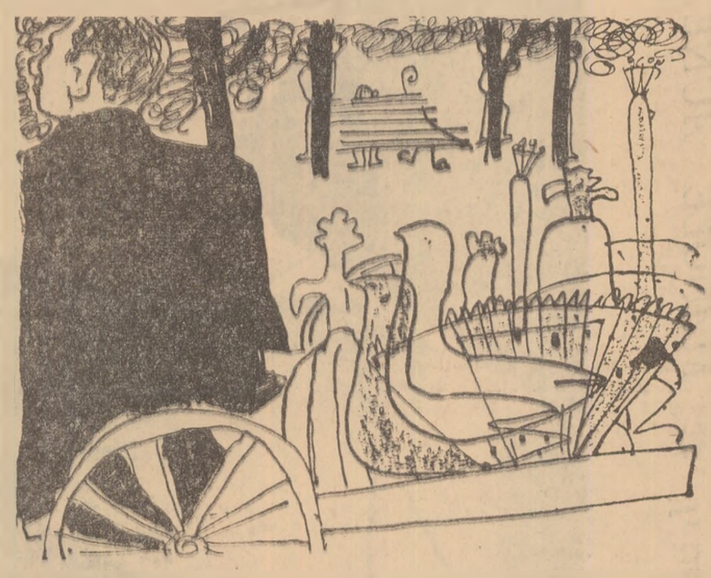

PORUMBELA

Ne așezasem pe bordura trotuarului și nici unul nu scoteam o vorbă. Cu degetul muiat în gură Radu își freca genunchiul julit. Spălăciul ăla de văru-său privea în neștire către Alimentara, deși știa foarte bine că nu dintr-acolo trebuie să vină. Am scuipat dezgustat într-o parte. Nu pricepeam nimic... Îl așteptam de mai mult de o oră, strînsesem sute de castane; le grămădisem pe toate în parc, într-un loc ferit. Și el întîrzia!

— Termină odată cu genunchiul ăla! N-auzi?

Aha! era și Dan enervat. Se ridicase și lovea cu piciorul în frunze, înverșunat.

— Stăm ca proștii! Îl așteptăm degeaba, nu vedeți?

Și doar ne înțelesesem cu Porumbela. Vorbisem limpede, ce dracu! El avea nevoie de castane, noi de bricege (din alea cu mai multe limbi), de ciocuri de sifoane și ne-a promis și o busolă; una mare, de avion.

Soarele tot mai umflat, mai palid, cobora încet printre case și arbori. În spate parcul se posomora. Cînd l-am cunoscut avea o cămașă cadrilată și mergea foarte țanțoș cu gura niței căscată. Avea obiceiul ăsta să-și țină capul ridicat și aplecat puțin într-o parte, cu gura întredeschisă de parcă privea mereu către un balcon. Căruciorul cu sifoane se hurduca pe pietrele pavajului și, ne-am zis noi, ce naiba mai caută și caraghiosul ăsta pe aici. Mamă! și ce picioare mari avea și cam crăcănate. Dan a scos prăștia și de după gard a ochit unul din sifoane. Piatra a ricoșat și cred că l-a atins. S-a uitat speriat în jur dar și-a văzut de drum. De-atunci a trecut în fiecare zi pe strada noastră. Dădea colțul de la croitorie și apărea cu bărbia ridicată, fața lui mare și rotundă fără pic de păr, cu fruntea lucind veșnic de sudoare. Apărea așa dintr-odată și noi băteam mingea sau jucam lapte gros, nu ne gîndeam c-o să vină zilnic, adică pînă ne-am obișnuit cu el. Auzeam de departe căruciorul hurducat de pietrele caldarîmului.

— Auziți, vine Porumbela! Uite-l că vine!

Ne obișnuisem cu el și chiar ne plăcea așa cum era cu cămașa lui cadrilată, mătăhălos și împiedicat, ne plăcea că era bilbiit și cînd îl înfuriam nu nimerea niciodată cuvintele; le mesteca, le rostogolea ca pe niște pietricele că nu înțelegeam nimic.

Ne-am împrietenit repede. Venea uneori cu cîte un briceag puțin ruginit însă cu trei limbi, plus pilă pentru unghii, iar noi îl lăsam să joace și el țările deși nu se prea pricepea și nu ținea seamă de reguli. Sau cu prăștia. Trebuie să recunoaștem că la prăștie e tare, ochea mai bine ca noi. Ne-a făcut praf într-o zi sfărîmînd dintr-o lovitură un bec cît un ou pus țintă pe gard. Numai în păsări nu vroia să tragă și ne făcea și teorii. Ne plăcea Porumbela și cred că și el ținea la noi. Ne-a adus odată o corabie scobită în lemn cu o pînză cam murdară care, spunea el, că plutește și pe lac. Dar noi n-aveam lac și nici n-aveam ce să-i dăm în schimb. Atunci a venit el cu ideea să strîngem castane că lui îi trebuie, zicea că poate să facă pudră din ele și o să ne umplem toți de bani.

Și pațim! acum nu venea. Să fi luat-o pe alte străzi? Să se fi îmbolnăvit?

Soarele cobora tot mai mult și umbrele copacilor cădeau lungi tăind în părți egale strada. Poate și-a bătut joc de noi, vorba lui Dan care, ascuns după gard, îl mai ochea uneori cu prăștia. Vrea să se răzbune, asta e! dar mie tot nu-mi venea să cred.

Stăteam așezați pe bordura trotuarului cu spatele la parc, ne plictiseam... Emil propuse o bătaie cu castane, dar n-aveam niciunul chef. Ne era silă și să vorbim. Dan își lovea pulpa piciorului cu zgîrciul prăștiei. Și Porumbela tot nu venea. Vreo doi plecaseră acasă. Ceilalți stăteam tăcuți și parcă ne învăluia o ceață pe toți. De departe se auzea duruitul unui tramvai. Dar nu numai atît. Ascultam încordați; acum se distingea zgomotul pe care îl fac roțile pe caldarîm.

— El e!

Săriram toți în picioare. Dan făcu o strîmbătură feroce și țipă ascuțit:

— La castane!

Să se învețe minte, l-arătăm noi să mai facă pe grozavul! Ne repeziram în iureș peste iarbă, peste flori. În dosul băncilor, al pomilor, îl așteptam. Nimeni nu mai clintea.

De după colț, acolo unde e cooperativa de croitorie, se ivi silueta lui masivă, luminată de ultimele raze ale soarelui. Împingea cuușurință căruțul pe două roate. Era el, Porumbela! Și totuși ne-a venit greu să-l recunoaștem.

Dan scăpă castanele din mîini, ieși de după pom și înaintă cîțiva pași. Noi îl urmarăm. Porumbela era îmbrăcat în haină neagră, de ginere. Pășea țanțoș și deloc stingherit de nolle veștminte; privind în sus ea deobicei la un balcon nevăzut. Dar avea privirea fixă, holbată, o întepeneală, nu știu, cum, mai potrivită acum. Semăna cu directorul la sfîrșitul anului, la serbare.

Unul din noi șopti:

— Porumbela!

Și atunci căruțul cu sifoane ajunse în dreptul nostru și văzurăm ceva care ne încremeni.

Căruțul lui Porumbela era ticsit de sifoane viu colorate în tot felul. Și sifoanele astea nemaivăzute erau în același timp și sifoane și altceva. De pildă, cele verzi se alungeau ca niște țiguri căutînd în jur iar mînerul ajungea un clonț. Erau apoi sifoane roz ce deveneau bujori și orhidee, ori altele cenușii înfoiate în formă de hulubi tremurîndu-și gușa. Erau acolo sifoane violete ca niște cupe de ametist, sifoane albastre, roșii cu mînerul ca o creastă, cocoși de sticlă și păuni rotindu-și coada.

Ne apropiarăm cu degetele răsfirate și buzele uscate.

— Porumbela!... șopti din nou Dan.

Dar Porumbela nu se opri, nu-și întoarse privirea.

— Porumbela! Mai stai, Porumbela!

Din căruț, ca la un semn, își luară zborul hulubii albi și cenușii. Păunii coborîră solemn și după el și păsările cu gîtul lung.

Porumbela nu se opri. Ocoli odată, de două ori, de nenumărate ori parcul. Iar noi după el, ca proștii.

Desene de LIANA PETRUȚIU

paradisul

piesă de HORIA LOVINESCU

Ultimele rămăşiţe ale exploatatorilor, refugiate de pe Pămînt pe un corp ceresc botezat „Paradisul", au întemeiat acolo o lume monstruoasă, care a pierdut cu totul amintirea arginii ei omeneşti şi, slujită de roboţi, socoteşte munca un păcat capital. Dar în rîndurile Adamilor simpli, pornirile umane esenţiale n-au putut fi cu totul stîrpite. „Paradisul", unde a fost împins, la ultimele lui consecinţe, modul de viaţă capitalist, e măcinat de grave şi adînci contradicţii; se află în pragul unei crize catastrofice. Omul cel mai de rînd, sosit de pe planeta noastră, acum în întregime cu o orînduire socialistă, face să se precipite această criză.

Tabloul III
POETUL

Exterior abstract. Crepuscul cu ceaţă. În fund de tot se aprinde din cînd în cînd o pălălaie de foc. Intră o patrulă de patru roboţi conduşi de al cincilea. Doi din ei controlează fundul scenei şi apoi se întorc.

ROBOT I: Nimic, Şefule. Totul e în ordine.

ROBOT II: De cum se înserează poţi să dai cu tunul. Doar ici şi colo, cîţiva bezmetici îşi caută beleaua cu luminarea.

ŞEFUL: Hai, daţi-i drumul.

ROBOT II: Numai o clipă, Şefule, să trag o duşcă de ulei. Cu ceaţa asta afurisită nici nu ştii cînd te apucă reumatismele.

ŞEFUL: Şi mie îmi cam scîrţîie genunchiul. Cred că mi-a căzut şi un nit. Dar slujba-i slujbă.

ROBOT I: Adevărul e că se lucrează din ce în ce mai prost pe Paradis. Mi-aduc aminte, cînd a fost scoasă seria mea, bătrînul pe care l-am înlocuit era finisat ca un cristal. E drept că prea multă minte nu avea, pe cînd eu sînt deştept.

ROBOT IV: Adamii n-au gust.

ROBOT III: Nici nu-i de mirare, pe zi ce trece devin mai sluţi şi mai asemănători între ei.

ŞEFUL: Şi mai murdari. Fiecare din ei e o hazna de instincte tulburi, pe cînd noi sîntem curaţi ca o farmacie. „Raţiune şi acţiune", iată deviza Noului Robotism. Iar restul e porcărie. Mi-e sete de puritate!

ROBOT II: Apropo. Mi-a spus un coleg care lucrează la departamentul construcţiilor că Marele Inginer a propus înlocuirea mîinii cu cinci degete prin mîna cu patru degete, sub pretextul economiei de materiale.

ROBOT IV *(privindu-şi mîna, suflă peste unghii şi le lustruieşte)*: Cu patru degete! Cînd îmi fac manichiura mie nici cinci nu-mi ajung. Imbecilul ăla vrea să ne transforme în monştri. Numai că n-o să-l lăsăm să-şi facă mendrele. Chiar săptămîna trecută la o adunare a „Ligii Noului Robotism" tineretul a votat o moţiune prin care cere introducerea buricului la roboţi.

ŞEFUL *(izbucnind în rîs)*: Ei, bată-vă să vă bată de fanţi! Dar ce, fără buric faceţi scurt circuit? Nici chiar atîta frivolitate, băieţe! „Noul Robotism" e o mişcare serioasă.

ROBOT I: Eu nu ştiu ce mai aşteptăm. Adamii sînt o rasă sfîrşită.

ŞEFUL *(duoînd degetul la buze)*: Grăbeşte-te încet! Deocamdată îi ajutăm să se autolichideze. *(Arătînd spre vîlvătăile de foc din fund)* Niciodată n-au lucrat crematoriile ca acum. În curînd, peste cenuşa lor, vom instala, pentru vecii vecilor, civilizaţia roboţilor.

ROBOT IV: Eu nu reuşesc să pricep totuşi cum va arăta lumea viitoare, a noastră. Ştiu doar că va fi curăţită de promiscuitatea animală a Adamilor.

ŞEFUL: Şi asta ţi se pare puţin, copil zevzec! Dar viaţa e un şanţ indecent care roade şi murdăreşte sublima splendoare a nefiinţei. Iar cînd scandalul acesta va fi stîrpit... *(În delir profetic)* O, minunată lume nouă! O, paradis al mişcării gratuite! O, miracol al universului pur, gigantic ceas în perpetuă pulsaţie, dar care nu măsoară timpul! O, mecanism desăvîrşit!

ROBOT IV: Şi noi, ce vom fi?

ŞEFUL: Expresia cea mai înaltă a nefiinţei!

ROBOT II: Uneori îmi vine să cred că Adamii M.M. îşi dau seama de scandalul pe care-l reprezintă existenţa lor şi încearcă să se apropie de tipul nostru al roboţilor, ca să se salveze.

ŞEFUL: Nu vor izbuti complet niciodată. Măcar foame şi sete tot o să le fie. Sînt sortiţi pieirii. *(Izbucnind în rîs)* Ia uitaţi-vă ce caraghioşi sînt şi ce lifose de stăpîni îşi dau.

ROBOT II *(în derîdere)*: De, nu sîntem noi sclavii lor? *(Toţi rîd).*

O VOCE *(din culise)*: Stai! Parola!

ROBOT IV: Fleoşc! *(Roboţii rîd).*

ŞEFUL *(ameninţîndu-l pe glumeţ cu degetul, strigă parola)*: „E linişte pe Paradis". *(Intră o patrulă de M. M.)*

ŞEFUL M. M. *(salutînd cu braţul ridicat)*: Trăiască Demiurgul!

ŞEFUL ROBOŢILOR *(mormăit)*: Trăiască!

ŞEFUL M.M.: Totul e în ordine?

ŞEFUL ROBOŢILOR: În ordine.

ŞEFUL M.M.: Niel un delincvent?

ŞEFUL ROBOŢILOR: În careul Lirei am găsit cincisprezece individ.

ŞEFUL M.M.: Erau împreună?

ŞEFUL ROBOŢILOR: Propriu-zis nu. Stăteau la cel puţin trei metri depărtare între ei, dar se uitau unul la altul.

ŞEFUL M.M.: Dispoziţiile sînt clare: după orele 18, orice comunicare între Adami este interzisă. Privirile reprezintă o comunicare.

ŞEFUL ROBOŢILOR: Tocmai! Au fost executaţi toţi.

ŞEFUL M.M.: În regulă: S-a decretat alarmă mărită. Punctul luminos se apropie de Paradis. *(arătînd spre luminile crematoriului)*: Crematoriile din sectorul nostru au înregistrat azi un număr triplu de cereri. La început a fost chiar puţin îmbulzeală şi dezordine la intrările în camerele de gazare, dar acum totul a fost foarte bine organizat. Sinucigaşii intră în grupuri de cîte douăzeci, cîntînd: „O, Paradis minunat" iar copiii: „Demi, Demiurgul meu". Şi nimeni nu spune că-i este frică. E foarte, foarte îmbucurător şi onorabil.

ŞEFUL ROBOŢILOR: Se sinucid şi Adami M.M.?

ŞEFUL M.M.: În mod cu totul excepţional. Nici opt la sută. Noi avem nervii tari. *(Către cei patru M.M. din patrulă care au început să joace tontoroiul pe loc)* Ce-i cu bîţîiala asta? V-aţi înghiţit limbile?

UN M.M. *(bîlbîindu-se)*: Nu, Înălţimea ta, dar...

ŞEFUL M.M.: Ce naiba v-a apucat? Vă e frig, vă doare burta?

M.M.-istul: Nu, dar e... e mai uşor cînd te mişti *(Şi o zbughesţe la fugă descriind un cerc).*

ŞEFUL M.M.: Ai înnebunit! E mai uşor ce?

M.M.-istul *(alergînd)*: Nu ştiu. E mai uşor de trăit. *(Cu jubilare crescîndă)* Mai uşor... mai uşor.., mai uşor... *(E deajuns ca şi ceilalţi trei colegi să pornească în pas alergător după el. Ieş).*

ŞEFUL M.M. *(în vreme ce roboţii se topesc de rîs, dîndu-şi coate)*: Stai! Vă ordon să staţi! *(Ieşe în fugă după ei).*

ŞEFUL ROBOŢILOR *(rizînd în hohote cu toţi roboţii)*: Şi ăştia pretind că au nervuri tari! Haideţi băieţi să bem undeva o litră de gaz că ceaţa asta ne topeşte toate încheieturile. Fac cinste. *(Către Robot IV)* Ia zi, fîncule, care e parola Paradisului, pe care ai inventat-o, că nu e rău.

ROBOT IV: Fleoşc!

ŞEFUL *(rizînd)*: Cu „fleoşc" înainte... marş! *(Ieş în marş comic cîntînd: „Fleoşc, fleoşe, fleoşc şi iarăşi fleoşc şi fleoşc..." Apoi din culise se mai aude un strigăt entuziast: „Trăiască Roboţii"!).*

Scena rămîne un timp goală, apoi apar doi inşi: Poetul care poartă o mască mică pe ochi şi Adam-rădăcină-pătată-din-17, zis, pe scurt, Adam).

POETUL: Tot aici eşti? Te agăţi mai rău ca un scai. Ce vrei de la mine?

ADAM: Ştiu că lumea spune că eşti nebun, dar mie îmi place să stau cu tine, nu mi-e frică. De ce porţi mască?

POETUL: Pentru că eu nu sînt eu. Eul e un altul [1].

ADAM: Ai un fel foarte ciudat de a vorbi. Asta-mi place. Cu toate că nu pricep.

POETUL: Eu nu vorbesc, imbecilule! Exprim! Văd ceea ce este nevăzut şi-i dau formă, aud ceea ce este neauzit şi-i dau glas, cunosc ceea ce este neîmplinit — şi-l vestesc! *(Ridicînd degetul)* Auzi!

ADAM: N-aud nimic. Decît bătaia inimii. Nu ştiu de ce bate atît de tare.

POETUL: Şi nici nu vezi?

ADAM: Nu, e o ceaţă s-o tai cu cuţitul.

POETUL: Surd şi orb! Mai surd şi mai orb decît o buturugă. Te uiţi şi spui: ăsta-i nebunul, ăsta-i cerul, asta-i ceaţa, ăsta-i copacul! Nu-i aşa? Şi eşti mulţumit de tine.

ADAM: Da. Tot într-o seară, dar cu lună, am auzit şi eu tăcerea şi am văzut cu adevărat lumea. Am cunoscut-o. Era în adevăr grozav. N-o s-o uit niciodată seara aceea.

POETUL: Mare ispravă! Ai cunoscut ceea ce poţi pipăi. Dar dincolo ai pătruns? La genunile vieţii? Cum, surdule, chiar n-auzi trîmbiţele de aramă ale neauzitului? Nu le auzi cum mugesc ca o cireadă de zece milioane de tauri înnebuniţi? Şi zbaterea nevăzutului n-o vezi? Şi coapse şi capete şi priviri rostogolite în cataracte şi oceane izbindu-se de stele şi ceruri sîngerînde împunse de firele de iarbă şi rutul aştrilor despletiţi, şi peste toate, Evohe, surîsul fix şi alb!

ADAM: Ah, ce nebun minunat eşti!

POETUL: Şi setea nu te arde şi foamea nu te mistuie?

ADAM *(cu solicitudine)*: Dacă ţi-e sete şi foame, am eu pilule. *(Scoate o cutiţă)* Au o reclamă grozavă: „De ţi-e foame, de ţi-e sete, înghite-ne şi pe urmă rîgîie fericit". Ha, ha, nu-i aşa că-i bună?

POETUL *(urlînd)*: Nu vreau pilule! Vreau să mănînc copaci, pămînt şi bolovani, vreau să storc norii ca pe nişte cearceafuri ude, să mă îmbăt şi să joc, să joc! *(Schiţează un fel de dans magic, urlînd în extaz, din ce în ce mai ascuţit)*: „Ţipete, tobe, dans, dans, dans... Foame, sete, ţipete, dans, dans, dans, dans!" [2]) *(Cade istovit cu faţa în mîini).*

ADAM *(speriat, după un moment lung de tăcere, îl atinge cu degetul pe umăr)*: Vrei să pleo? *(Poetul nu răspunde)* Pot să te ajut cu ceva?

POETUL *(clatină negativ din cap, lasă mîinile jos, îl priveşte lung)*: Poate că în adevăr sînt nebun.

ADAM: Ştii, puţin de tot, eu te pricep totuşi. De aceea mă ţin după tine. Odată...

POETUL: Nimeni nu mă pricepe. Sînt mai singur decît un mort.

ADAM: Odată, în seara aceea de care ţi-am vorbit, o femeie mi-a dat să beau o lacrimă. Era ca o steluţă de ghiaţă, dar ardea. De atunci şi pe mine mă chinuieşte veşnic setea.

POETUL: ...Mai singur decît un mort neîngropat.

ADAM: M-a cuprins pe după gît, s-a lipit toată de mine şi, cu gura pe gura mea, mi-a spus: puterea care ne leagă e mai tare decît moartea.

POETUL: M-am dus la răscrucea drumurilor, mi-am pus inima pe palmă şi am întins-o şi bătrînilor şi femeilor şi bărbaţilor în putere şi copiilor şi le-am spus: luaţi-o, o împart cu voi, fraţii şi surorile mele. Ca să nu mai fiţi singuri. Singurătatea e blestemată. Unii s-au speriat. Alţii au rîs şi mi-au strigat: nebunule. Şi toţi mi-au întors spatele.

ADAM *(ţipînd)*: Pe urmă mi-au luat-o. Au aruncat-o în temniţă şi au chinuit-o. Poate că au ucis-o. *(Ridicînd pumnii la cer)* Blestemaţi să fiţi, ticăloşilor!

POETUL: Dacă ştii să iubeşti şi să urăşti, poţi fi frate cu mine. Vrei?

ADAM: Vreau. *(Se aşează alături)* E bine lîngă umărul tău. E cald. *(Trist)* Ura mea n-are nici o putere. Marele Pontif nici nu se sinchiseşte de blestemele mele.

POETUL: O să te ajut eu. Ascultă. *(Se ridică şi spune):*

„Pe tine, cadavru spoit cu unsoare
Te blestem să te-mputi pe picioare,
Să-ţi crească măduva, bogată şi largă
Umflată în sofale, mutată pe targă.
Să nu se cunoască de frunte piciorul,
Rotund ca dovleacul, gingaş ca urciorul,

ADAM: Ajunge. Mi-e frică.

POETUL: N-ajunge încă. Mai trebuie,

„De pofte să-ţi sece obrazul,
De bube să nu-ţi mişti grumazul,
Să-ţi iasă cocoaşă
Şi gîlci şi cucuie-n cămaşă.
Buricul bubat din născare
Să-ţi sîngere sub cingătoare.
De glezne tîrîş să-ţi atîrne
Ghiulele de capete cîrne,
Rînjite, scrîşnite şi nerăzbunate
Măceluri, osînde, păcate..." [3]).

(În timpul acesta, întrînd cîte unul, Adami în vîrstă, cu bărbi albe au făcut cerc larg în jurul lui. Stau la distanţă unul de altul, cu ochi holbaţi, muţi. La sfîrşitul poemului, din toate piepturile se aude un „Ha!" uriaş, de satisfacţie. Dar poetul, răpit de inspiraţie, nu i-a văzut şi, dealtfel, la sfîrşitul blestemelor, istovit, şi-a acoperit faţa cu palmele).

ADAM: Lasă-mă să-ţi sărut mîna. Acum o să crape! Sînt sigur că o să crape! Nu mai are scăpare.

POETUL *(luîndu-şi încet mîinile de la ochi şi regăsind contactul cu realitatea, priveşte lung cercul Adamilor bătrîni)*: Cînd aţi venit aici? *(Tăcere)* De ce tăceţi? *(Tăcere)* Nu vă speriaţi de mine, nu sînt nebun. *(Tăcere. Cu nădejde).* Oare mi-aţi auzit însfîrşit chemarea? *(Izbucnind)* Fraţii mei, dragii mei fraţi! *(Întinde mîinile spre ei, dar Adamii se feresc şi unii încep să-i întoarcă spatele)* Nu plecaţi! Unde vă duceţi?

UN BĂTRÎN: La crematoriu. Vrem să ajungem înainte de zori. Atunci e mai uşor de intrat, e mai puţină lume la coadă.

ALT BĂTRÎN: Haideţi odată, o să ne apuce căldura zilei pe drum.

ALT BĂTRÎN: Şi s-ar putea să vină şi ploaie. Nu-mi place să mă ude ploaia, fac guturai.

POETUL: Staţi, staţi... Eu nu vă înşel! *(Febril)* „O să vă dezvălui toate tainele: taine religioase sau naturale, ale morţii şi ale naşterii, ale viitorului şi trecutului, ale cosmogoniei şi neantului. Ştiu să fac toate minunile", Pentru voi o să... Nu plecaţi! Vreţi să vă descopăr viitorul?

UN BĂTRÎN: Pe noi nu ne interesează viitorul.

POETUL: O să vă povestesc despre Nădejde. Nădejdea e o floare cu petale mici şi roşii ca rubinul.

ALT BĂTRÎN: Pe noi nu ne interesează florile.

ALT BĂTRÎN: Ci să pornim odată, mi-a intrat umezeala în oase şi mă înjunghie la băşică.

POETUL: Doar cîteva clipe! Nu vă cer mai mult. Ascultaţi! Într-o zi bolta cerurilor se va despica şi un fulger va coborî pe Paradis. Temeliile Paradisului se vor cutremura şi în locul unde fulgerul va lovi pămîntul se va arăta un Trimis. Va fi frumos ca un zeu, iar surîsul lui va răspîndi lumina şi bucuria. Şi toată lumea o să-l cunoască pentru că va purta între degete mica floare roşie a nădejdii. *(Fără voia lor, bătrînii s-au oprit şi au ascultat.)*

UN BĂTRÎN: De unde o să vină Trimisul? Din ce lume şi ce solie poate să ne aducă? Paradisul e cea mai bună lume din toate lumile cu putinţă. Aşa scrie în Cartea Cărţilor.

POETUL: Cartea Cărţilor minte! *(Rumoare:* Ce-a spus? Ce-a îndrăznit să spună? E nebun...)

POETUL: Alungaţi ceaţa de pe ochii voştri, ridicaţi-vă capetele şi priviţi cu îndrăzneală sus, drept în creştetul cerului! *(Ceea ce bătrînii fac. Atmosfera de ceaţă se risipeşte şi cerul apare splendid împodobit cu lumini stelare.)* În fiecare stea pîlpîie o lume şi Paradisul nu e nici singura nici cea mai bună. Iar Trimisul va spune: „De ce sînteţi trişti şi mai însinguraţi decît morţii, de ce nu m-aţi aşteptat? Iată, v-am adus floarea nădejdii şi a dragostei." *(Privind în jur)* De ce vă uitaţi aşa la mine? Jur că nu vă mint, jur că aşa va fi! Cu floricica roşie în mîini, descătuşaţi, puternici, liberi şi fraţi, vom intra în sfîrşit în împărăţia luminii. Vestesc venirea luminii! *(În clipa aceea se aude un zgomot puternic de tobe, crescînd ca o năruire şi o lumină orbitoare fulgeră scena. Bătrînii au căzut în genunchi, cu feţele la pămînt. Doar poetul, în mijlocul lor, a rămas în picioare, într-o dementă aşteptare. Apoi, din culise, privind nedumerit în jur, apare OMUL. Într-o mînă ţine o garoafă albă şi cu cealaltă se scutură pe haine ca şi cum ar fi pline de praf. Are vreo 45 de ani, e mic, şi cu nasul cam mare, părul rar, iar pe faţă poartă o expresie în care naivitatea şi dezinvoltura se amestecă. Îi zăreşte pe Adami şi, calm, rosteşte):*

OMUL: Hello! *(Adamii, mereu de-a busilea, ridică capetele).*

POETUL *(delirant)*: El e! V-am spus că o să vină! Oh, de cînd te aşteptăm!

OMUL: Ce vorbeşti, dom'le! Se vede că dai cu bobii, că mie nici prin cap nu-mi trecea să mă abat pe aici. Dacă nu se defecta rabla mea de trotinetă, acum eram pe Jupiter.

POETUL: Nu-i adevărat, ştiam că o să vii, te-am aşteptat.

OMUL: De aceea m-aţi primit cu focuri de artificii? Nu înţelegeam de ce bîzîie în jurul meu punctele alea luminoase. Credeam că-i antiaeriană şi mă întrebam la ce troglodiţi am nimerit. Din cînd în cînd, pe cîte o steluţă înapoiată mai dai şi peste pramatii de astea cu cuţitul în dinţi. Îmi dai voie: Robinson. Pentru prieteni, Rob.

UN BĂTRÎN *(cuprins de panică, Poetului)*: Nu-i întinde mîna. Nu te-ai uitat la faţa lui? E ca a Marelui Pontif. *(Omul îşi pipăie nedumerit faţa.)* E şi el un fiu al Demiurgului. *(Toţi se prosternează strigînd: „Slavă Demiurgului". (Numai Poetul a rămas în picioare, împărţit între fericire şi nedumerire că Trimisul nu arată tocmai aşa cum îl visa el).*

OMUL: Ştiţi, eu nu-s lipsit de umor, dar pînă aici cu gluma. Mamu-e o femeie cinstită şi pe tata îl cheamă Allan. Dar de ce staţi de-a buşilea, aţi pierdut ceva?

POETUL: Nu-i aşa că ai venit pe un fulger?

OMUL: Aş, nu ţi-am spus, am o rablă de trotinetă. Cooperativa noastră e cam zgîrcită. Sînt achizitor de zarzavat. Fulgere n-au decît şefii de secţii. E drept că circulă mai mult. Dar la spune-mi, unde am nimerit?

POETUL: Pe Paradis.

OMUL *(ridicînd din umeri)*: Nu cunosc. Totdeauna am fost cam slab la cosmografie. Şi doar alerg prin lume, nu glumă. Văd că aveţi condiţii asemănătoare cu cele de pe Pămînt. Sînteţi o colonie mai veche a Pămîntului?

POETUL: Pămîntul? N-am auzit niciodată despre steaua asta.

OMUL *(rîzînd şi bătîndu-l pe umăr)*: Glumeţule! Spune-mi, ceapă sau cartofi aveţi pe aici?

POETUL *(dezolat)*: Ceapă... cartofi...

OMUL: Dar numai de bună calitate. Ofer condiţii avantajoase. Barem, dacă am poposit aici, să fac o treabă. Ştii şi dumneata: munca înainte de toate. *(Arătînd spre Adamii îngenunchiaţi.)* Asta-i poziţia voastră preferată?

POETUL: S-au speriat de tine.

OMUL *(izbucneşte în rîs)*: De mine? Cum o să se sperie cineva de un om?

POETUL: Ăsta-i numele tău de trimis? Om?

OMUL: Fireşte că-s om. Ce-i mare minune să fii om? Dar hîtri mai sînteţi pe aici. Hai, sus, sus, nu-mi place să fiu luat peste picior. *(Îl apucă pe un Adam de umăr şi-l ridică.)* Sus, tăicuţule, că numai animalele stau cu capul în pămînt. *(Treptat se ridică şi ceilalţi. Cercetîndu-l cu atenţie pe bătrîn)* Ce-i cu voi, sînteţi în carnaval? De ce purtaţi măşti? Îmi dai voie s-o văd şi eu? *(Îl apucă pe moşneag de pielea feţei).*

BĂTRÎNUL: Ai milă, stăpîne, îmi rupi pielea.

OMUL *(ruşinat)*: Scuză-mă, credeam că e o mască.

BĂTRÎNUL *(arătînd cu degetul)*: Numai nebunul poartă mască.

OMUL: Cum, dumneata eşti chiar... *(Duce mîna la tîmplă, apoi ruşinat şi-o trage.)* Înţeleg, sînteţi un popor vesel şi vă place să vă distraţi pe socoteala străinilor. *(Jovial.)* Cîte stele, atîtea obiceiuri, nu? Observ că şi în vocabular aveţi cuvinte pe care nu le cunosc: milă, stăpîne... O să trebuiască să le notez. *(Tăcere. Stingherit.)* Mda... cam asta-i... *(Pauză.)* ...Altfel ce mai spuneţi? Ce-aţi mai făcut? *(Tăcere.)*

ADAM *(Poetului)*: Deci ce nu rosteşte cuvintele despre care spuneai?

POETUL: Eşti Trimisul, sau nu?

OMUL *(descumpănit, după o clipă de ezitare)*: Bineînţeles că sînt trimis.

POETUL *(exultînd)*: Aţi auzit? Singur a spus-o. El e Trimisul!

OMUL: Dar ce vă închipuiţi că sînt un aventurier? Am acte în regulă. *(Scoate un portofel cu hîrtii.)* Uite buletinul de populaţie eliberat în Aleamoro. Uite şi paşaportul: valabil pentru Cosmos. Ce mai vreţi? A, da, uite şi carnetul de sindicalist: Cooperativa pentru aprovizionarea cu zarzavaturi, secţia Ceapă şi Cartofi. Şi poftim, ca să nu mai aveţi îndoieli, şi delegaţia: „Robinson Pierrehoffen e delegat să achiziţioneze ceapă şi cartofi între Sirius şi Aldebaran." Este? De ce n-ai spus de la început, domnule, că eşti de la Controlul Străinilor, în loc să mă iei cu vrăji? Ah, da, uite şi actul de căsătorie. Ca să n-avem vorbe. Arabella o cheamă. Apropo, să-mi scrii aici că m-am rătăcit. Cu ora exactă a sosirii şi plecării: altfel mă mănîncă de viu. Nici nu-ţi închipui ce femeie înaintată e! Şi să specifici: rătăcit datorită unui accident tehnic, ca să nu creadă cine ştie ce. *(Apucîndu-l de braţ.)* Şi cît mai multe ştampile, zece, douăzeci... Cît poţi... Chiar şi de la comitetele de stradă. Dacă-s rotunde, fac impresie. *(Jalnic.)* Dacă-s mai puţin de şapte, nu mă crede.

ADAM *(Poetului)*: Spuneai că o să fie frumos

POETUL: Totuşi are.. urechi frumoase.

OMUL: Nu că-s îngîmfat, dar şi Arabella spune: „Rob, cu urechile tale m-ai cucerit. Aşa trebuie să fi fost şi ale lui Garry Cooper".

ADAM: Dar nasul?

POETUL: Poate că aşa... se poartă la ei.

OMUL: Ia ascultaţi, ce aveţi cu nasul meu? Dacă şi Arabella e de acord cu el, poate să vă placă şi vouă. *(Cu umor).* În fiecare zi mi-l curăţă cu aspiratorul şi odată pe săptămînă cheamă pompierii, care pun scara pe el şi-l stropesc zdravăn cu furtunul. Zice că monumentele naturii trebuie întreţinute. A făcut de altfel o cerere Academiei de Ştiinţe să-mi pună nasul sub protecţie. Aşa că nu vă sfătuiesc să vă jucaţi cu el.

POETUL: Şi uite, nu vezi, surîde. Şi are un surîs bun, luminos, întocmai cum îl visam şi eu.

OMUL: Te cred: dantură făcută în Altair. *(Lovindu-se cu unghia peste dinţi).* Rezistă şi la incendiu. Ei, Altair, ce viaţă dom'le, ce civilizaţie, ce tarafuri! Fac acolo nişte mititei de-ţi lingi degetele o săptămînă. Şi ce fete, ce picioare, ce ochi negri!

POETUL: Dar cuvintele, cuvintele pe care trebuie să ni le spui, pe care le aşteptăm de atîta timp? Pe care eu le-am auzit aievea?

OMUL: Cuvintele? Adică vreţi chiar un speech? *(Tuşeşte).* Bine, desigur, dacă aşa e obiceiul... nu e chiar aşa mare lucru... deşi la noi s-a renunţat demult la discursuri. Se mai ţin doar o dată pe veac la cine ştie ce ocazii... Dar dacă trebuie... *(Tuşeşte stingherit, apoi deodată izbucneşte)* Hello, băieţi! *(Dar tace brusc. Apoi, după o linişte penibilă, uşurat, îşi ia vînt).* A, da... Dragi prieteni, situaţia interplanetară actuală aşa cum spuneau strălucit stră-strămoşii noştri Marx şi Engels este după cum bine ştiţi caracterizată prin ascuţirea contradicţiilor interne şi la urma urmei dialectice şi de fapt asta-i important din Constelaţia Pleiadelor, ceea ce... *(Tuşeşte încurcat, se opreşte şi revine la tonul de bonomie care-l caracterizează.)* Ca să fiu sincer, cred că n-are nici un rost să vă fac o prelucrare. Iar întrucît priveşte Pleiadele nu fiţi îngrijoraţi, totul se va termina cu bine: avem o experienţă de milenii în materia asta. Atîta măcar pot să vă asigur, deşi stau prost cu cursurile de politică curentă. Sînt toată ziua pe drumuri, nu-mi văd capul de atîta treabă şi m-am cam lăsat pe tînjeală cu învăţătura. Arabella chiar îmi spune: „Rob, tu eşti ruşinea sistemului nostru solar. Eşti cel mai înapoiat om din Cosmos". Dar ea mă iubeşte şi aşa. Iar la discursuri nu m-am priceput niciodată, aşa că o să vă spun doar ca între fraţi: bine v-am găsit — mai ales dacă aveţi şi ceapă de soi pe aici —, vă mulţumesc că m-aţi aşteptat — deşi naiba să mă ia dacă pricep de unde aţi ghicit că o să nimeresc la voi — şi uite, în semn de dragoste şi cu nădejdea că o să fim prieteni, daţi-mi voie să vă ofer floricica asta de pe Pămînt. E o simplă garoafă, dar... *(Rumoare emoţionantă:* Floarea!)

ADAM *(aproape delirînd)*: Chiar astea sînt cuvintele Trimisului: dragoste şi nădejde!

POETUL: Fraţii mei, aţi văzut, nu v-am minţit, ne-a adus Floarea! *(Întinde cu un asemenea gest de adoraţie mîinile spre floare, încît Omul o depune speriat şi tulburat în mîinile sale. Poetul o duce la piept. Tăcere.)*

UN ADAM *(curmînd momentul)*: E o floare albă! Nu e roşie cum spuneai tu. *(Cu mîinile la piept, strîngînd floarea ca pe un bun nepreţuit, Poetul tresare. Îşi plimbă încet privirile de-spre rate la toţi cei care fac cerc în jurul lui, apoi şi le pleacă asupra palmelor lipite de piept, dar n-are curajul să le desfacă, să se uite.)*

UN ALT BĂTRÎN: E albă, am văzut-o şi eu.

ALT BĂTRÎN: Da, e albă. Arat-o! *(Poetul începe să-şi desfacă încet palmele în aşteptarea încordată a celorlalţi. Atunci se aude şuierul de motoare şi sirene care anunţă sosirea unei patrule M.M. Aceştia îşi fac apariţia cu armele întinse.)*

ADAM *(cu degetul la buze)*: Stt!

ŞEFUL PATRULEI *(urlînd)*: El e! Nimeni nu mişcă! *(Poetul — trezit de glas — se întoarce brusc spre el. Se aude o împuşcătură. Poetul se clatină. Apoi desface încet palmele şi priveşte.)*

POETUL *(cu o voce slabă, dar vibrînd de o intensă fericire)*: Nu v-am minţit. E roşie! *(Întinde garoafa, înroşită de sîngele lui. lui Adam care o primeşte cu veneraţie, şi cade)*

UN BĂTRÎN *(tulburat)*: Nebunul a avut dreptate!

OMUL *(aplecîndu-se asupra Poetului)*: Acum înţeleg. Nu era nebun. Era Poet. Un mare Poet. *(Izbucnind într-un urlet la adresa M.M.-iştilor.)* Asasinilor! *(Ecoul reia amplificat:* Asasinilor!)

CORTINA

Desen de POMPILIU DUMITRESCU

1—2) J. A. Rimbaud.
3) T. Arghezi.

DINU SĂRARU

CRONICA DRAMATICĂ

Eugene O'Neill

LA TEATRUL NAȚIONAL ȘI TEATRUL „C. I. NOTTARA"

LUPTA CU DESTINUL

„Acest vizionar dispunea din plin de două posibilități esențiale pentru un dramaturg: crea opere fascinante și făcea ca personajele sale să trăiască în luptă cu destinul" (Michel Zeraffa).

De aici și acea uimitoare forță a straniului american de a crea senzația artei adevărate, luminînd tulburătoarele ei adîncimi și scoțind la iveală, neostenit, tragismul aspirației oamenilor spre omenie, într-o lume vrăjmașă și silnică asemeni stihiilor oarbe ale naturii.

Căci acest tragic poet al fericirii ultragiate, schilodite, refuzate și furate, al speranței sfîșiate, a știut să coboare curajos în abisurile fiintinii sufletului omenesc pentru a ne arăta tuturor că există, într-adevăr, un loc de unde stelele se văd și ziua. E marele dar al scriitorului de a vorbi în numele dreptului la omenie și de a ne face să retrăim, cutremurați, experiența dramatică a unor vieți însingerate și înfrînte — și cu atît mai revelatoare — în lupta pentru afirmarea inalienabilului lor drept la fericire.

Deasupra tuturor eroilor săi, dezmoșteniți, pe cerul întunecat al unor vieți mistuite zadarnic, stăruie neclintit astrul speranței, dar strălucirea lui e rece și stinsă. O'Neill ne face părtași suferinței acestor oameni și ne ajută să-i înțelegem, dezvăluindu-ne complexitatea dureroasă a condiției lor de viață și mai ales acel motiv ascuns al prăbușirii spre care se îndreaptă și de care nu ei sînt vinovați.

Fie că sînt substituite dulului mărilor sau al pămîntului, forțele dătătoare de viață și de moarte ale personajelor o'neill-ene, luînd adesea înfățișarea destinului în accepția lui metafizică — ne apar, în fiecare piesă, uneori cu o rară putere de demitizare, ca fiind simbolul unui mecanism social ostil naturii umane.

Astfel încît, „secretul intensității dramatice a operei lui O'Neill nu se află în spectaculozitate" — serios exploatată în sine de o critică înclinată să ni-l explice pe marele dramaturg ca pe un adept al lui Freud — „ci în revolta și mînia lui împotriva unui mod steril de viață" (John Gassner). Acesta este drumul spre descifrarea exactă a sensului „dramelor mării și ale pămîntului" dincolo de implicațiile de ordin mistico-sexualist care fără îndoială că nu pot fi nici negate și nici trecute cu vederea. Ele se revendică de la tragedia vieții însăși a dramaturgului, tragedie de care se face „responsabilă aceeași societate care a dăunat artei lui și i-a schilodit puterea de creație" (John Howard Lawson).

Firește, rîndurile de față nu-și propun, și nici nu-și pot propune, să limpezească toate datele unei probleme deloc simplă și liniară, cum deloc simplă și liniară nu e viața personajelor pe care dramaturgul american a făcut-o să reînvie înaintea noastră cu o putere excepțională.

Numeroase și ample studii, datorate unor specialiști binecunoscuți și consacrați, continuă să dezbată atîtea aspecte variate ale unei opere bogate în semnificații și simboluri. Ceea ce însă toți cercetătorii de prestigiu subliniază unanim este marea dragoste de oameni a scriitorului, marea lui încredere în scînteia de lumină care sălășluește în fiecare om și pe care O'Neill s-a străduit s-o descopere, puterea plină de înțelegere cu care el s-a apropiat de semenii săi și a suferit alături de ei.

Sînt elementele, liniile directoare, definitorii și pentru universul celor două drame, din ciclul dramelor pămîntului — introduse în repertoriul actualei noastre stagiuni: „Patima de sub ulmi" (1924) și „Luna dezmoșteniților" (1943) — ultima piesă scrisă de O'Neill înaintea propriei lui lungi călătorii în beznă.

Realitatea esențială, fundamentală — dătătoare de forță, de speranță și necurmate spaime în aceeași vreme, a acestor piese o constituie Pămîntul. Pe acest Pămînt, pietros, sterp și ars de soarele ucigător al Nord-estului american, ca un nou Adam zvîrlit din Eden și hotărît să-și clădească singur, alt paradis, Ephraim Cabot își întemeiază, cu palmele sîngerînde, o mare și puternică fermă. În ea se află sufletul său, sensul existenței sale, forța sa, acea putere menită să-l facă să se simtă un dumnezeu al pustiului devenit roditor sub frămîntarea brațelor sale. Simbol al vitalismului american din perioada pionieratului, acest personaj, de o măreție unică în drama modernă, străbate drumul spre prăbușire, victimă a propriului său egoism uriaș, înfruntînd cu nebănuita sa forță de viață, furtuna dezastrului total.

Sălbatec în setea sa de pămînt, el trăiește spaima posibilității împărțirii averei cu fiii săi sau soțiile sale deși aceștia, umili și nevrednici, nu se pot ridica nici o clipă la înălțimea puterii lui de demiurg. Ephraim și-a îngropat două neveste pe altarul păgîn al pămîntului, doi dintre băieții săi părăsesc ferma după zeci de ani de tragică îndobitocire, răpiți de mirajul aurului californian, dar drama nu s-a consumat încă. La 75 de ani bătrînul zeu al setei de avere se însoară din nou, cu o femeie tînără și spaimele reîncep. Ultimul fiu îl pizmuiește, mînat de ideea unei răzbunări materne care insuflețește și macină existența unor eroi permanenți ai dramaturgului. Tînăra femeie viscează ea însăși moștenirea acestei averi. Întîlnindu-se în patima lor pentru pămînt Abie și Eben sînt, pînă la urmă smulși puterii ei de forța dragostei. Și astfel, în această luptă surdă cu puterea telurică a destinului se naște o mare și pură iubire, spălată în sîngele pruncuciderii, dar prea tîrziu înțeleasă și niciodată posibilă. Legea unei societăți fals puritane acționează acum pe față și strivește dreptul la fericire — pentru că aceasta e întemeiată pe incest și crimă. Ca un rege Lear american al posesiunii, bătrînul Ephraim rămîne singur în mijlocul Pămîntului său, străin sub apăsarea furtunii amenințătoare a sfîrșitului.

E o poveste cutremurătoare vibrînd sub rezonanța ecourilor tragediei antice. Sfîrșitul ei, interferînd tragedia egoismului exacerbat și exaltării naturiste cu aceea a fericirii întemeiate pe incest și crimă reflectă complexul de contradicții sfîșietoare în care s-a zbătut marele dramaturg în căutarea sa curajoasă de a-și explica lumea din jurul său. Elementele sociale evidente se împletesc adesea cu acelea ținînd de biologie, de instinct și subconștient, într-o țesătură intimă și stranie. Dacă asemenea elemente copleșesc realismul acțiunii, altfel de o perfectă arhitectură, în „Patima de sub ulmi" spectatorul descifrează cu mai multă ușurință „o reacție generală împotriva puritanismului și a eticii protestante îmbinate cu victorianismul american orînduindu-se de partea răzvrătiților generației lui O'Neill" (John Gassner). Aprecierea poate fi extinsă asupra ultimei piese scrisă de dramaturg. „Luna dezmoșteniților" pe care același John Gassner o vede drept „testamentul privit cu clarviziune, sumumul tragediei trăite din plin de o parte a poporului american".

Și aici realitatea imediată este Pămîntul, ferma, de data aceasta mizeră și stearpă, pe care se întemeiază existența acum umilă și resemnată, a lui Phil Hogan și a fiicei sale Josie. Elementul social predomină, prezența marelui proprietar exploatator, împotriva căruia ura e neputincioasă, explică și pentru protagoniști izvorul dramaticei lor vieți. Același Pămînt, înțeles acum nu ca dătător de puteri demiurgice, ci de viață în sensul cel mai elementar și umil, mutilează sufletul omenesc, îl schilodește. Cu bună știință, deși niciodată nu vor avea curajul să-și spună deschis toate gîndurile, tată și fiică se simt datori să accepte și chiar să întreprindă un joc rușinos pe seama onoarei și demnității. Și iarăși o mare iubire se naște sub lumina lunii, acest astru al speranței, dar soarele răsare din nou deasupra pămîntului mizer și a vieții la fel de mizere în care eroii se zbat și din care se pare că nu vor ieși niciodată. Marea iubire a rămas și aici neîmplinită, s-a stins odată cu vraja razelor lunii ca un vis tulburător prin frumusețea lui ireală. O bună parte a anecdoticei acestei piese are izvoare autobiografice. Tragedia tînărului James Tyrone, care nu se poate smulge prăbușirii este lesne descifrabilă în biografia dramaturgului, al cărui frate a trăit un destin asemănător. Dincolo de acestea, cazul are darul să generalizeze o amară experiență de viață cu numeroase victime într-o epocă în care mitul american al bunăstării pornise să se clatine serios. Arta lui O'Neill ajunge aici la o maturitate desăvîrșită și poeziei aspre și dure din primul act îi ia locul sublima incantație a unei iubiri înălțătoare. Sub lumina lunii, dezmoșteniții fericirii își dezvăluie nemăsurate resurse de sensibilitate și măreție umană. Și acești oameni umili, de la periferia societății, se dovedesc, în speranța lor, de o frumusețe unică. Portretul pe care ni-l zugrăvește O'Neill este într-adevăr „rodul unei investigații în cele mai profunde straturi sufletești care pînă la el n-au fost atinse de nici un dramaturg" (Oskar Fritz).

★

Cele două spectacole o'neill-iene din această stagiune bucureșteană înlesnesc, după mai bine de douăzeci de ani, publicului romîn și îndeosebi celui tînăr, prilejul de a cunoaște o operă de frunte a dramaturgiei contemporane. Deși capacitatea de receptare și redare ne apare diferită, în ceea ce privește mai ales profunzimea nuanțării — criteriu de altfel esențial — ambele colective actoricești se dovedesc animate de ideea unor spectacole de ținută. La Național, „Patima de sub ulmi" cunoaște o înscenare, după părerea mea, mai puțin fidelă spiritului o'neill-ian, cu toate că sînt și împrejurări ce se revendică de la o atentă analiză a textului. Principalele carențe aparțin regiei, care a dat primului

act o tonalitate cu totul inedită în raport cu sensul dramei celor doi fii ai bătrînului Ephraim Cabot. Terorizați și îndobitociți de viața dusă la ferma părintelui lor, ei pleacă în căutarea aurului cu sentimentul eliberării de o fatalitate, pe cînd în concepția regizorului Horea Popescu, și cu concursul actorilor Matei Alexandru și Constantin Rautchi, personajele ne apar desprinse dintr-o povestire satirică de Saltîkov-Scedrin. Amîndoi interpreții acuză un joc de comedie grotesc, iar scena despărțirii de Ephraim ia alura unei buffonade. Pornit sub asemenea comice auspicii, e firesc ca spectacolul să se redreseze greu, pentru a ne introduce în atmosfera vulcanică a dramei. Într-un rol în care nu se regăsește, pentru că multe din date nu sînt apropiate personalității sale artistice, un mare actor ca Ștefan Ciubotărașu face eforturi evidente, din păcate, de a ne reda titanismul personajului. Dar încercarea sa eșuează în bună măsură, pentru că bătrînul de 75 de ani, creat de el, e mai ales bătrîn, și nu ne convinge decît sub latura compasiunii, ceea ce, de asemenea, O'Neill n-a intenționat. Radu Popescu are dreptate observînd că actorul „a stilizat excesiv, realizînd în mod paradoxal dar nu lipsit de interes un Cabot caligrafic, aproape hieratic, de înțeles simbolic și oarecum vidat de forța vieții" — deci de elementul său predominant. Forța tragediei s-a redus astfel de la sine la dimensiunile dramei și uneori ale dramoletei. Emanoil Petruț, deținînd toate datele fizice ale personajului, n-a aflat și posibilitatea de a nuanța un zbucium interior, acel complex bolnăvicios din care derivă și inferioritatea lui sub raport vital față de Ephraim, pentru ca în final să ne poată înfățișa modul cum îl schimbă și îl înobilează patima iubirii. Singură Marcela Rusu a intrat în scenă descinzînd din lumea o'neill-iană și făcîndu-ne să înțelegem că piesa care se joacă e aceea pe care ne-am străduit s-o descifrăm în rîndurile de mai înainte. Actrița dispune, alături de forța talentului său bogat în capacitatea de a reliefa un univers sufletesc foarte colorat, și de o inteligență scenică deosebită, indispensabilă unui asemenea rol. Dar, din păcate, nu de puține ori, replica partenerului a coborît tensiunea creată de actriță, fiindcă invazia prozaismului nu e ușor de stăvilit.

Încărcat ca pentru o expoziție cu subiecte de epocă, decorul lui Dan Nemțeanu a alunecat spre reconstituirea în sine, pierzînd din vedere că rolul scenografiei era mai ales de a reliefa sensurile tragediei. Efectul realizat e cel invers, atenția fiind captată de o trainică tîmplărie. Așadar ni se pare că punctul de vedere regizoral — de la care se reclamă și unele scene stridente, ca de pildă cea din camera mamei lui Eben — n-a surprins esența operei.

„Patima de sub ulmi", în care toți exegeții au descifrat ecoul tragediei antice, presupune cu necesitate ideea de monumentalitate realizată prin simplitatea clasică a mijloacelor. E tocmai ceea ce lipsește acestui spectacol.

Dar versiunea scenică pe care Teatrul „Nottara" o dă „Lunii dezmoșteniților" vine să compenseze regretul nostru. Caracteristica spectacolului se află într-un verism foarte adecvat, apt să ne facă să înțelegem mai întîi lumea americană în care se petrece drama, apoi drama însăși. Povestea începe să se consume cu o aparență de banalitate care dă iluzia vieții de toate zilele. Accentul cade pe reliefarea autenticității, firescului, în zugrăvirea unei existențe obișnuite de fermier sărac. Cele două personaje — bătrînul Phil și fiica sa Josie — ne introduc în lumea lor și, pe nesimțite, ne trezim într-un univers necunoscut care ni se pare totuși familiar. Treptat apoi, pitorescul autenticității lasă loc dramei. Tensiunea crește cu o gradație disimulată ingenios, pregătind dialogul sub razele lunii al acestor Romeo și Julieta americani.

Realizată în regia lui Ion Olteanu și scenografia aceluiași Dan Nemțeanu, se dovedește de astă dată a fi nu numai la obiect, dar și creatoare de valori afective. Spectacolul respiră fericit aerul o'neill-ian. Revelația actoricească o constituie George Demetru, într-o creație remarcabilă sub toate aspectele. Actorul ne face să înțelegem tot zbuciumul personajului, umanitatea ultragiată a acestui sărac fermier, dragostea lui imensă pentru Josie, continua lui spaimă în fața zilei de mîine, nevoia de a-și apăra demnitatea pe care se vede totuși obligat să și-o calce în picioare. Și toată această zbatere dureroasă e transmisă de actor sub masca unui umor trist, cu o artă a firescului și o putere de dăruire care îi aduc binemeritate aplauze.

Firește, o actriță ca Liliana Tomescu era așteptată cu legitimă încredere în rolul Josiei Hogan. Jocul ei a întrecut însă așteptările. Mobilizînd toate resursele unui puternic talent, actrița a dăruit partiturii sale strălucirea care o merita. Josie Hogan trăiește în spectacol cu o intensitate dramatică menită să concureze existența reală a personajului.

Distribuit în James Tyron, Cristea Avram a rămas cam la suprafața rolului său. Unele din datele personajului el le-a înțeles bine, și le-a redat ca atare. Ceea ce-i lipsește este forța investigației psihologice. Personajul creat de el mai mult își anunță drama, decît o trăiește. O mai atentă aplecare spre reliefarea a ceea ce constituie sfîșietoarea neputință a eroului de a se salva, ar spori nu numai valorile emoționale ale rolului, dar și pe acelea ale sceneicheie cînd (tocmai atunci!) tensiunea scade și spectacolul trenează, datorită decalajului dintre intensitatea jocului Lilianei Tomescu și liniaritatea cu care evoluează Cristea Avram. Două apariții episodice, dar reușite, sînt datorate actorilor Mihnea Moisescu (Mike Hogan) și Valeriu Arnăutu (Stedman Harder).

În sfîrșit, adresînd colectivului artistic felicitările cuvenite, trebuie să spunem că ținuta spectacolului afirmă totodată preocuparea teatrului pentru o artă scenică modernă, și nu ne îndoim că acest debut va fi curînd și statornic continuat. Prezența dramaturgului Horia Lovinescu în fruntea acestei instituții, programul anunțat de el, constituie argumente convingătoare.

DIN FILELE UNEI NOI CĂRȚI DEDICATE LUI

ENESCU

Multă vreme am crezut că știm totul despre Enescu și despre opera sa. Biografia lui n-a prezentat puncte obscure sau perioade controversate cum s-a întîmplat în cazul lui Eminescu. Nu împlinise douăzeci de ani și de numele său se și legaseră răsunătoare succese în mari orașe ale lumii. Gloria lui nu a intrat niciodată în conul de umbră al uitării sau ingratitudinii, opera nu i-a fost negată, critica nu l-a hulit, auditorii, atîți cîți erau atunci în țară, i-au ascultat vrăjiți arcușul și l-au aplaudat. La timpuriul lui succes, în mod hotărîtor a contribuit faima cîștigată peste hotare. În anii de la sfîrșitul secolului, despre artistul în vîrstă de nici douăzeci de ani veneau în țară vești din cele mai măgulitoare și o notiță din revista „Literatura și arta romînă" mi se pare grăitoare: „De mai mulți ani ziarele vieneze ne aduceau știri pline de admirație asupra tînărului romîn George Enescu. În cursul iernii trecute, ziarele pariziene, care ne-au vorbit de el, au trecut deasupra laudelor ce se fac obișnuit artiștilor mari. Din dările lor de seamă ieșea, în adevăr, că Enescu era un talent cu totul extraordinar, atît ca executant pe vioară cît și ca compozitor" (vezi „Literatura și arta romînă", an I, 1896—1897, nr. 11, p. 721—722). Iar cînd la 28 februarie 1898 Enescu concerta la București, Nicolae Petrașcu își începea astfel articolul său scris cu această ocazie: „În seara zilei de 28 februarie trecut, Bucureștenii avură conștiința — s-ar părea sigură și limpede de astă dată — că un talent extraordinar, un geniu, după părerea multora, s-a arătat pe pămîntul țării romînești". (N. Petrașcu: „Enescu", în „Literatura și arta romînă", an. II, nr. 5, p. 290—293). Anii imediat următori aveau nu numai să confirme presupunerile acestor entuziaști, dar să și impună vertiginos — mai ales după prima audiție a Poemei și a celor două rapsodii — numele lui Enescu. Steaua sa a urcat tot atît de repede pe cer ca aceea a lui Nicolae Iorga. Dar pe cînd valoarea unora dintre operele marelui istoric avea să fie discutată sau contestată, afirmarea impetuoasă a lui Enescu a surprins într-atît, încît nici cei ce nu-l înțelegeau n-au îndrăznit să-l nege sau să-l ignore. Enescu a apărut, ce-i drept, într-un moment cînd nu eram pregătiți să ne dăm seama pe deplin de ceea ce însemna el pentru cultura noastră. De aceea a fost mai degrabă întîmpinat cu un sentiment de uimire și cu exclamații. Tînăr fiind devenise un simbol și își depășea în mod hotărît înaintașii, pe care i-a stimat însă, aducîndu-le nu numai o dată omagiul său. Compozitorul și interpretul nu aveau pereche în țară. Multora din cei care îl ascultau le lipsea orice termen de comparație, arta lui reprezentînd un element absolut nou în peisajul nostru artistic. Să mai adăugăm că numele său se afirma într-o epocă în care mijloacele presei moderne permiteau o informare rapidă a cititorului. Veștile despre turneele sale strălucite în marile capitale ale lumii se succedau vertiginos și vom înțelege de ce am avut sentimentul că viața, opera și activitatea lui Enescu nu prezintă nici o taină.

La formarea acestei impresii a mai contribuit și un alt element: caracterul lui Enescu, modestia sa desăvîrșită, felul său cordial și profund uman de a se comporta, lipsa oricărei urme de infatuare la un om care a cunoscut atît de timpuriu gloria. A observat-o cel dintîi Iosif Vulcan: „George Enescu nu este un artist care vrea să facă efecte cu mijloace exterioare... cu arcușul în mînă nu face mișcări afectate" („Familia" 5/27 martie 1898, p. 128—129).

Deși, după cum spuneam, Enescu ne părea atît de apropiat, am căpătat totuși în ultimii ani sentimentul că abia acum îl descoperim, că abia acum începem să-l cunoaștem cu adevărat. În acest sens aș vrea să menționez luminile noi pe care le proiectează asupra acestei fascinante personalități recentul volum apărut la Editura muzicală. Tipărită sub îngrijirea academicienilor George Oprescu și Mihail Jora, noua lucrare este elaborată de un colectiv compus din Fernanda Foni, Nicolae Missir, Mircea Voicana, și Elena Zottoviceanu. Este o carte cu un pronunțat caracter documentar, absolut necesară pentru studiile ce se vor scrie de acum înainte despre viața și opera lui Enescu și, în același timp, folositoare oricărui om care vrea să-l înțeleagă pe artist și creația sa. Fiecare capitol constituie, cred, un prilej de meditație și de împlinire a imaginei pe care o aveam pînă acum despre marele nostru muzician. Mai întîi: fragmentele culese din interviurile, scrisorile, declarațiile lui. Citindu-le nu numai că ne explicăm tumultul interior al creatorului, frămîntările dramatice care au născut opere de intensitatea Simfoniei a III-a, dar ne apropiem de cunoașterea lui Enescu-gînditorul. Pentru că Enescu nu a fost numai un interpret de geniu care a realizat perfecțiunea tehnică în execuția muzicală, ci și un artist care a meditat intens. Din citatele prezente în volumul recent apărut vom vedea că nici una din problemele care i-au frămîntat pe marii creatori nu i-a fost străină, că omul acesta care își împărtășea, după cît ne încredințează amintirile contemporanilor, cu zgîrcenie gîndurile din pricina modestiei sale, era un artist în sufletul căruia ardea văpaia întrebărilor chinuitoare, o conștiință înclinată spre interiorizare și reflecție. Cele mai multe dintre părerile sale despre artă și despre vremea în care a trăit au valoare de maximă. Fără emfază, fără patos declarativ, Enescu a exprimat în muzică și în scris esențialul despre sensul vieții, despre destinul omului. A fost un apărător convins al valorilor umaniste și al ideilor de dreptate socială, de înfrățire între oameni. Alături de reprezentanții de seamă ai culturii noastre, el și-a arătat deschis antipatia față de „cîrmuitorii care exaltă naționalismul", față de pericolul ce îl reprezenta fascismul. Cronologia întocmită de N. Missir, un model al genului, este în ultimă instanță o adevărată biografie captivantă. Această sumară succesiune de date mi se pare deosebit de semnificativă: avem în față o viață bogată, desfășurată sub semnul muncii neîntrerupte și — ceea ce ne dădeam mai puțin seama pînă acum — o viață multilaterală. Aria preocupărilor și a prezenței lui Enescu a fost mult mai vastă decît se credea și actuala cronologie ne oferă sugestii prețioase pentru a contura profilul personalității sale măreție în simplitatea ei. Să adăugăm catalogul operei lui Enescu însoțit cu toate datele care fac din această lucrare un instrument științific de primă importanță. Bibliografia, la fel de prețioasă, constituie o călăuză sigură pentru studierea operei lui Enescu. Este bineînțeles o bibliografie selectivă (autorii ne încredințează că au parcurs peste 2 000 de titluri), dar din care, urmînd criteriul valoric, nu trebuiau totuși omise contribuțiile lui Iosif Vulcan, Liviu Rebreanu, Gh. Țițeica, M. Sadoveanu (articolul din 1919). Celelalte capitole (repertoriul lui Enescu, interpreții operei lui Enescu) au de asemenea o mare utilitate.

Iată motivele pentru care am semnalat cititorilor acest volum. Ținuta și rigoarea lui științifică nu-i diminuează caracterul atractiv. Cartea reprezintă o călăuză necesară pentru înțelegerea lui Enescu și a operei lui. De aceea toți cei care au colaborat pentru apariția lucrării merită sincere și calde elogii.

Valeriu RĂPEANU

SCRIITORII DESENEAZĂ

EDMOND ROSTAND

văzut de

JEAN COCTEAU

ECRAN

VESELIE LA ACAPULCO

Spre disperarea noastră, a oamenilor serioși, a dascălilor noștri gravi într-o estetică de la Institutul de Filozofie precum și a amicilor dragi nouă dintotdeauna: criticii — profunzi — dl. Elvis Priestley, regele rock-ului „face succes" mult mai mare decît „Ghepardul" și „Doamna cu cățelul". Asta este. Și fereacă-te sfinții celei de a 7-a arte s-spui la teatrea din sală adevărul: „Filmul e cretin!" Riști — și nu merită. În fond, „veselia" asta dintre public și „cassă" e o „problemă" mai degrabă pentru sociolog decît pentru cinefil. Omul normal care știe că naivitatea indignată ucide azi cît ridicolul din bătrîni, tratează pelicula cu calm organizatoric, fără „deșteptăciune": se duce frunușel cu magnetofonul în sală și imprimă melodiile. Există o „bossanova" de mai mare dragul... De revelion invitații vor fi încîntați să revadă" astfel „Acapulco".

ÎN VILTOARE. Lucrurile nu pornesc rău: într-un sat din pusta maghiară (sat cam artificial și mai ales pustiu) un adolescent se înecă în Tisa. În timp ce se juca în apă cu amicii. Fabula se oprește aici, deși unui cronicar care, probabil, nu a văzut niciodată o partidă a lui Tal — i s-a părut că descoperă „o problemă de șah". Autorul (Istvan Gali — scenariu și regie) nu complică deloc, nu combină, ci preferă liniar observarea reacțiilor, tintind desigur spre „problematică" și „filozofie" Observația aceasta morală și de caracter e foarte redusă, caracterele nu există, problematica e fără îndoială „răspunderea umană" afișată ostentativ în discuții încruntate „filozofia" finală se oprește la a marca discret eterna opoziție dintre enigma morții și claritatea meschină a celor rămași în viață. Din toate, rămîne interesant regizorul. Gali e un tînăr cineast afectat, foarte premeditat în simplitate, bizuindu-se însă pe un simț plastic incontestabil și pe o cultură cinematografică „la zi". „Noul val" occidental hibridizat cu unele „antonionisme" îl subjugă pînă la tic: cotidianul brutal e potențat, firește, cu muzică preclasică, durerea eroilor e realizată indirect prin fixarea obiectelor pe fundalul pereților; gesturile se vor crude, albe, mimînd ostentativ gîndul prea patetic, prea roșu: cînd doi dintre prieteni îi vor conduce pe cel mort, unul se va așeza pe un dovleac uriaș iar celălalt va sparge aprig cu topo-rul crăci bine uscate; idem — dacă alți doi vor descoperi „problema responsabilității", în planul doi cîțiva țărani vor așeza ținut în cîlți, mișcare primară și „simplă" într-un șoc calculat. Cînd regizorul scapă însă de ticuri și modă, cînd simte într-adevăr solul său — ajunge la poezia nepremeditată, la emoția eficace, de substanță: mătușa Anna pleacă în zori, cu o barcă, să aprindă o luminare pentru cel dus; înfige luminarea într-o pîine mare, țărănească și lasă — conform obiceiului popular — pîinea pe apă, să plutească odată cu lumina zilei care se ridică încet peste pămînt. Apoi, acasă, într-un hocet splendid, bătrîna va imputa morții nechibzuința în alegere a „florii smulse din grădina vieții"...

A propos de „COMISARUL MAIGRET SE ÎNFURIE". Primul contact al publicului nostru cu Simenon nu s-ar putem spune că a fost memorabil.

Adoratorii lui Jean Gabin se vor fi declarat mulțumiți de noul recital al maestrului, așa cum au argumentat și în cazul melodramoletei intitulate „Strada Prețiților". Că Jean Gabin e un actor perfect, că în Maigret e de asemenea perfect, că va fi perfect și în rolul unui cosmonaut și în rolul lui Mefisto — de asta sîntem convinși, deși trebuie să se admită că perfecțiunea are dezavantajele ei și poate fi, din cînd în cînd, chiar în cazul maeștrilor, plicticoasă pînă la a-ți crea apetitul după ceva mai „inegal" dar mai revelator. Numai că aici, cu acest Maigret, e o altă problemă. Dacă adăugăm la mediocra producție francezâ, mediocra „Încurcătură blestemată" a lui Germi — constatăm că veșnic discutata D.D.F. nu e decisă în a ne pune la curent cu capodoperele filmului polițist — fie noi, fie mai vechi. Efectul educativ și estetic — prin prezentarea unor culmi ale acestui gen prestigios — ar fi extrem de pozitiv, aici unde gustul prost și primitiv operează dezinvolt, încăpățînat „să înghită" orice e cu împușcături, cu bătăi și crime... Cît despre rentabilitate, nimic nu ne poate face să ne îndoim că un bun Hitckook n-ar putea face față concurenței lui Elvis Priestley.

Radu COSAȘU

Desen de RIK AUERBACH

CÎTEVA OPINII

Nici cel mai sceptic dintre scriitori n-ar putea afirma că în presa noastră literară nu domnește o atmosferă febrilă, de discuție serioasă și rodnică, mai cu seamă că în ultima vreme un contingent de critici tineri întreține, în jurul fenomenului literar de la noi, o atenție permanentă și pătimașă în sensul cel mai bun al acestei noțiuni. Este o dovadă de maturizare a culturii noastre socialiste, înseamnă că literatura noastră nouă oferă un cîmp întins de investigație și de sinteză. Chiar accentele polemice pe care le prezintă uneori această discuție atestă existența acelei bogății și diversități de stiluri, fără de care, de altfel, nici nu poate fi concepută o literatură revoluționară. Acela dintre noi care au parcurs perioada grea a începuturilor, a căutării adesea chinuitoare, își aduc aminte că multe din pierderile lor s-au datorat tocmai absenței unor dezbateri critice purtate cu entuziasm, cu dragoste și cu competență. Au fost cazuri în care un scriitor era anatemizat pentru că literatura lui nu corespundea întocmai șabloanelor estetice propagate de către critic. Dar cum era firesc, asemenea fenomene au dispărut, au fost împinse la fund de o realitate care nu ține seamă de canoane artificiale și prejudecăți. Dar aceeași realitate ne obligă azi să fim foarte atenți ca nu cumva în focul discuției să scăpăm din vedere datele ei fundamentale, acele principii dinamice care au promovat o societate nouă, capabilă să genereze o literatură de înalt nivel estetic și ideologic.

Cu acest sentiment, am întîmpinat sugestia de a mărturisi cîteva gînduri în legătură cu actualele discuții din presa literară. Am ezitat, pentru că asemenea mișcare e totdeauna încărcată de riscuri. Un critic operează, sau ar trebui să opereze, cu argumente științifice, în orice caz cu o acută intuiție a valorilor. Un scriitor rămîne fatal prizonierul viziunii lui, al afinităților și preferințelor lui. Intervenția poate lăsa impresia că vrea să impună o formulă personală, să pună etichete, să îmbrățișeze sau să repudieze. O astfel de tentativă ar fi lipsită de decență și de modestie, pentru că el însuși, scriitorul, se caută în permanență și nu știe niciodată cînd se găsește în ceasul cel mai bun al căutărilor lui. Totuși atragerea în dezbateri publice a scriitorilor poate fi profitabilă, atît pentru criticii care ar pătrunde astfel mai adînc în mecanismul unei lucrări, cît și pentru cititorul care arată totdeauna o mișcătoare curiozitate de a intra într-un laborator literar. Există nenumărate formule publicistice care stau la îndemîna revistelor. Una din cele mai generoase mi se pare a fi discuția liberă, pornind de la o lucrare, de la un fenomen sau de la un eveniment și îmbrățișînd pe încetul o arie mai mare de probleme care interesează opinia publică. Mă gîndesc de pildă cît de interesantă ar fi fost (și timpul nu e pierdut) o discuție cu Marin Preda în jurul romanului său suprinzător „Risipitorii". După părerea mea, cartea aceasta e una dintre puținele care abordează cu acuitate și cu un patos grav, problema destinului individual într-o societate care urcă spre socialism. Mișcîndu-se cu dezinvoltură într-o lume pe care unii profeți suficienți i-o socoteau interzisă, Marin Preda, cu „Risipitorii" dă o lovitură puternică acelor viziuni idilice care-și poartă eroii pe un drum presărat cu flori, într-o jubilare infantilă și lipsită de răspundere. Despre „Facerea lumii" a lui Eugen Barbu s-au scris cronici cuminți, cîntărite bine, cu gramul și cu miligramul, dar autorul, provocat, ne-ar fi spus mult mai mult despre încercarea lui temerară de a reface geneza lumii noastre, cu bucuriile, cu dramele, cu aspectele ei contradictorii, dar totdeauna esențiale. Un roman atît de complex, desfășurat pe vaste tărîmuri de psihologie umană, cum este „Steaua bunei speranțe" a lui Laurențiu Fulga, nu s-a bucurat îndeajuns de osîrdia criticii. De ce? În ciuda unui vînt excesiv romantic care bate uneori prin paginile acestei cărți, pulverizînd observația și judecata realistă, Fulga aduce în dezbatere mari și grave procese de conștiință, care angajează atît societatea veche, cît și pe cea nouă, socialistă.

Nu intenționez să fac o critică a criticii, dar îmi îngădui să semnalez că adesea, energia ei, atît de viguroasă și proaspătă, se risipește într-un hățiș de probleme minore și nu de puține ori, după un foc atițat artificial, rămîne o cenușă neconcludentă. Mi se pare, de exemplu, excesivă risipa de argumente pentru sau contra „țăranilor ciudați", pentru sau contra bizareriilor în literatura unor tineri, sau încercarea de a răspunde la o întrebare inutilă: ce e mai greu de scris, schiță, nuvelă sau roman? Este adevărat că prezența în literatura noastră mai recentă a unei generații spontanee de țărani suciți, complicați, suspicioși sau de un sadism „rafinat" trebuia să atragă atenția, dar orice discuție ar fi fost normal să pornească de la întrebarea: în ce măsură acest soi de personaje reprezintă societatea sau măcar unele aspecte definitorii ale ei? Bineînțeles un scriitor este liber să privească lumea din unghiul care-i convine, de unde vrea, și cînd vrea, ziua sau noaptea, poate s-o privească și prin gaura cheii, această indiscreție putînd fi iertată în literatură, dar pe noi ne interesează ca din aceste priviri să se nască o imagine în care lumea să se regăsească, și nu numai atît, dar să aibă și revelația propriilor ei virtuți sau păcate.

A existat cîndva o modă literară denumită convențional „sămănătorism", căreia i-au plătit tribut și unii dintre scriitorii noștri de seamă. Țăranul sămănătorist nu era un țăran de pe aceste meleaguri, ci un chip confecționat, o carte poștală pentru reclama unei întreprinderi turistice. Acest țăran n-a rămas în istoria vie a literaturii noastre, ci se găsește la arhivă, împins acolo de cîțiva scriitori care au respins tentația pastelului: Slavici, Rebreanu, Pavel Dan, Marin Preda, poate și alții, dar în mai mică măsură. Ce s-a întîmplat? Un fenomen pe care personal nu mi-l explic. După „Răscoala", după „Ion", după „Moromeții" care anunțau fără echivoc intrarea țăranului pe scena revoluției sociale, cu setea lui mistuitoare de dreptate și adevăr, după reforma agrară și după desăvîrșirea colectivizării, adică exact în momentul în care conștiința țăranului realizează marele salt, încep să apară în unele lucrări literare tipuri de țărani incredibili. Mici marionete cu mișcări dezarticulate, victime stranii ale unei copilării refulate, flăcăi crispați de fericire pe o bicicletă sau într-o cămașă de nailon, mistici pentru care trecutul se convertește în halucinații auditive. Pentru realizarea atmosferei de epocă, toate aceste ciudățenii sînt aglomerate într-un camion al G.A.S.-ului și purtate pe drumuri de un șofer nu mai puțin trăznit. Să mi se ierte caricarea excesivă sau simplificările, dar nu-mi voi face procese de conștiință pentru că fenomenul e izolat și anemic, un fel ne neo-păsunism „au rebours", de-a-ndoaselea. S-a afirmat cu ușurință că asemenea personaje descind din literatura lui Marin Preda. Nimic mai fals. Țăranii lui Preda nu sînt ciudați ci complecși, iar ciudățenia aparentă a lui Moromete nu este decît arma țăranului strivit de o orînduire sălbatică. Ilie Barbu, neuitatul personaj din „Desfășurarea" este țăranul care se mișcă într-o realitate nouă, el poate acționa și acționează liber, propulsat de energiile revoluționare care i-au venit în ajutor. El nu mai are nevoie de disimulări și întortochieri ale rațiunii, se bate deschis și știe că nu mai poate pierde. S-ar spune că am căzut în capcana pe care mi-am întins-o singur, adică pledez pentru o anume structură de erou. E adevărat, îmi plac eroii voluntari și pătimași, care-și mărturisesc pe față credințele, dar nu-i fetișizez, cel puțin din oroarea de monotonie. Și apoi, sînt întru totul de acord cu Ov. S. Crohmălniceanu care amintește frecvent că „generalizări și judecăți profunde sub formă artistică asupra vieții se pot face și pe o cale mediată". Întrebarea este, și eu voi răspunde negativ, dacă într-o bună parte din lucrările incriminate, viața apare ca o generalizare și ca o judecată profundă? Sînt înclinat să cred că, uneori, goana după originalitate cu orice preț, îi împinge pe unii scriitori la „modificarea" silnică a realității. Și nici măcar procesul nu e dus pînă la capăt, adică nu sînt urmărite toate implicațiile acestei deformări, pentru că atunci am putea spune că ne găsim în fața unui caz maladiv, de categoria Kafka, și l-am studia cu compătimire și gravitate. Dar nu e așa. Reține ca pe un element calmant, declarația ingenuă făcută de N. Velea într-o convorbire publicată de „Gazeta literară" după note stenografice. Tînărul și înzestratul scriitor pune prezența în literatura sa, a „cazurilor excentrice", pe seama „setei de originalitate, dorinței de a fi distinct, atît de firești la un scriitor, mai cu seamă tînăr". Dar tot cu acel prilej, relatînd avaturile uneia din lucrările sale, preciza: „Practic n-am fost îndrumat în nici un fel".

Ce se poate spune? Cred că din teama de a nu frîna năzuința firească spre noutate și originalitate, a tinerilor scriitori, critica este uneori foarte îngăduitoare, uitînd că rostul ei este, mai ales în cazul tinerilor înzestrați, de a le aminti mereu că ei exprimă ideile cele mai înaintate ale lumii contemporane, că numai abordînd cu curaj aspectele esențiale ale societății noastre, se pot „distinge" din mulțimea de sunete care se aud. Mi s-a întîmplat să văd chiar critici care nu pot fi suspectați pentru dorința lor de noutate, aplaudînd, e drept, cu timiditate, lucrări aparținînd acestei mode a personajelor deșuchiate. Înțeleg, nu e bine să fii acuzat de conservatorism într-o vreme atît de dinamică. Oricît ți-ar fi de drag pantalonul marinăresc, moda e tiranică, și, rezistînd, devii ridicul. Sînt încredințat că moda originalității cu orice preț a și trecut, pentru că viața, realitatea, e necruțătoare și operează mai cu seamă asupra spiritelor înzestrate, care se supun pînă la urmă nevoii de a reflecta lumea în sensurile ei revelatorii.

Ca un proces adiacent celui de mai sus, se situează și întrebarea: schiță, nuvelă sau roman? Personal cred că schița, în genere lucrarea literară scurtă, prezintă exigențe maxime. Pe un spațiu mic, cu o mare economie de mijloace, trebuie să spui foarte mult despre oameni și pentru oameni. Se poate întîmpla să nu izbutești asta nici într-o lucrare de cinci pagini, nici într-una de cinci sute. Cred că și aici critica are puteri mari. Urmărind evoluția unui scriitor, intrînd în mecanismul adesea greu de dibuit al nașterii unei lucrări, criticul poate să intuiască modalitatea în care autorul se mișcă mai în voie și se poate realiza. Desigur, nici un sfat nu poate fi restrictiv. Semnele cele mai evidente ale vocației sale epice, le are tot scriitorul și fenomenul nu este cu nimic coborît dacă sugerează unul asemănător în ordinea biologică.

Oricum, teama de diluție, de gigantismul grafic, ar trebui să-i stăpînească mai mult pe unii dintre noi. Nu cred că există vremuri prielnice schiței sau nuvelei, și altele prielnice romanului. Cehov a scris în aceeași vreme cu Tolstoi și sînt amîndoi giganți. Dar e sigur că vremea noastră cere o literatură acută, o observație precisă și revelatoare. Niciodată oamenii nu s-au căutat în artă pe ei înșiși mai mult decît acum. Cine izbutește să răspundă măcar la una din multele lor întrebări, înseamnă că a fost chemat pentru asta.

Sigur, într-un articol nici măcar nu pot fi pomenite toate problemele care se pun literaturii noastre și scriitorilor. Din cît pot să-mi dau seama, există dorința unanimă ca publicațiile noastre literare să devină mai combative, mai aproape de fenomenul scriitoricesc viu, să lichideze prejudecata că o literatură se poate dispensa de critică, promovînd o colaborare permanentă între ea și scriitori, cei care, la urma urmei, oferă materia primă pentru multe, și ades excesive, speculații teoretice.

Nicolae JIANU

POEZIA LUI DIMITRIE ANGHEL

(Urmare din pagina 1)

dina infantilor: „A fost intiia mea durere de copil, nevrisnic, intiia suferință a unui visător, intîia convingere că realitatea brutală nu e partea mea pe lumea asta. Și cum stam așa, prin lacrima ce-mi luneca din ochi, am mai privit încă o dată grădina și noaptea mi s-a părut, oricum, divină, privită așa printr-o lacrimă".

Cel de al doilea volum de poeme al lui Dimitrie Anghel se intitulează „Fantazii" (1909), și el substituie poeziei aluziv-autobiografice, oarecum alegorică, a primului volum, o poezie hotărît subiectivă, în care, de la „imnul" închinat cuvintelor, cu care se deschide volumul și pînă la ultima stanță din „Moartea narcisului" sau din „Visătorul" („Sunete, culori și forme asta-i toată viața noastră"), totul face dovada unei imaginații bogate, pusă în slujba unui mare artizan al verbului. Imagist, de pregnantă originalitate, Anghel duce mai departe virtutea de a crea atmosferă unei stări de spirit, incrustînd imagina rară în chiar inima poemului. Iată, în această ordine, două pilde din ciclul poemelor inspirate de farmecele misterioase ale mării, căci „Fantazii" cuprind un bogat ciclu de marine, care-l designa pe Dimitrie Anghel drept unul dintre cei mai statornici amanți ai Amphitritei. Un peisaj tumultuos („In port") de mare răzvrătită se încheie cu splendida imagină biblică, a farului binecuvintînd apele insurgente și așternînd peste toate un patrafir de pacificare: „...Un lung miros de smoală, de flori, de portocale, / De țări de mult văzute ca-n vis odinioară, / Se-mprăștie-n tot portul și stau pînă'n deseară / Cînd farul își aprinde lumina sub pleoape / Și pare-n întuneric un Crist umblînd pe ape..." Un braț alb de femeie, dintr-o străveche statuă, pe care marea îl aruncă pe dună („Darul valurilor"), ca o dovadă a perenității operei de artă, vine împodobit cu grațioasa imagină a supremei cochetării feminine: „Și-ntr-adevăr că veacuri s-au scurs și iat-o iară / Purtînd pe brațul tînăr o algă ce scîntee / O algă mlădiată frumos ca o brățară / Asement unui ultim capriciu de femee". Mai presus însă de aschille de aur ale imaginilor, din care, de tot attea ori, fantazia sa alcătuește orientale feerii efemere („Paharul fermecat"), acvatice grădini suspendate („Visul sepiei") sau lunare euritmii, stîrnite într-un parc legendar, de arcușul eolian al Faunului, care a fost, pururi prezent („Pe gura scorburilor vîntul plecat a deșteptat un cînt") — poezia lui Dimitrie Anghel cunoaște și arta de a capta și de a da expresie efluviilor, ce trec dincolo de simboluri, acele adieri abia presimțite ale vieții, însuși misterul existenței, din urna căruia avea să distileze acea poezie plutoniană a „fantomelor", și pe care nicăieri, poate, nu a realizat-o cu o mai tulburătoare emoție ca în micul poem „Călătorii", urmăriți de-o mireasmă de floare veștită „de cine știe unde" ca o vrajă: „...— E-o vrajă — înginã zîmbind vezeteul / Și murgii acuma pășesc mai cu greul / Și vorbele noastre, prietene bune / Se fac tot mai rare, mai triste, de-ai spune / Că fiecare din noi își dă seama / Că-n urma trăsurei ceva se distramă, / Și-aceea nu-i drumul, ci blata viață: / Că dulcea mireasmă prin noapte dreamță, / Nu-i miros de floare, nici vrajă, ci dorul. / Ce-i la pretutindeni cu el călătorul / Ori unde s-ar duce și-ar vrea ca să scape, / Subt naltele ceruri, pe vastele ape."

Dar poezia lui Dimitrie Anghel nu poate fi înțeleasă, în integralitatea virtuților ei, fără considerarea celor două sectoare, care o împlinesc cu egală virtuozitate: motivele populare și tălmăcirile. Din păcate, nu putem zăbovi, cum s-ar cădea, nici la unul, nici la celălalt, din aceste ispititoare măcirile lui Anghel sînt, fără de vreo rezervă, admirabile. Dacă lirica franceză modernă, în deosebi cea simbolistă, e reprezentată cu piese magistral traduse din Verhaeren, Henri de Régnier, Charles Guérin, Camille Mauclair, așa cum, în colaborare a tradus cu Iosif din Verlaine, surprinde oarecum că Jean Moréas, autorul „Stanțelor", figurează doar cu două balade, „Nevasta credincioasă" și „Aga Veli". Dar răspunsul poate că e cu mult mai simplu: a fi tradus „stanțe", ar fi însemnat să se repete, poemele originale ale lui Dimitrie Anghel, cu tiparele lor geometrice și cu inepuizabila lor melopee fiind indeaproape înrudite cu muzicalele „Stanțe" ale mediteraneanului Jean Moréas. Dar dacă toate traducerile lui Anghel sînt excelente, două piese „Elegie" și mai cu seamă „Acasă", ale clasicului André Chénier duc așa de departe procesul de asimilare și de înțelățenire a originalului, încît ești ispitit să dai dreptate fostului nostru dascăl de universitate, Mihail Dragomirescu, care nu odată a vorbit de tălmăciri mai desăvîrșite decît originalul.

Poet al florilor, al castelelor imaginare sădite de fantazia sa și al fantomelor, Dimitrie Anghel a fost și un poet al iubirii. A cunoscut-o de timpuriu, cu dezamăgirile ei, curînd uitate, s-a pătruns de încîntările și melancoliile ei, pe care le-a sintetizat în prelunga și dureroasa agonie a narcisului și a pătimit de chinurile ei sfîșietoare, pe care avea să le plătească cu însăși viața sa. Femeia n-a avut nici o vină alta, decît a păcatului originar, de pe urma căruia avu de suferit și Eva. Cînd, cu patru decenii în urmă, Helianta s-a hotărît să publice scrisorile lui Anghel, s-a văzut nu numai cît de frenetic o iubise poetul, dar și în ce măsură sfîrșitul său nu putea fi altul. De atunci alte și alte scrisori de dragoste, multe inedite, ale poetului au sporit colecțiile și ele vădesc cu toatele atît frumusețea unică a acestor pagini toride, cît și imensa tortură a aceluia ce, la fel cu Nessus și cu Hercul, înveninat de haina-i, arsese de viu pe rugul încins al iubirii. Căci și lui i se potrivește minunata sentință pe care, cu ani în urmă, Mihail Sadoveanu o adresa Heliantei: „Un plop tremurător, veșnic vibrînd, zadarnic cere vîntului să stea. Neliniștea-i în el". Lanțurile robiei erau mult prea încătenate și poetul o știa prea bine. Dovadă admirabilele stihuri, ce publica, exact cu un an înainte de tragicul său sfîrșit, în toiul furtunilor, și atît de pătrunse de un început de împăcare cu destinul inexorabil: „De nu va vrea ce-i nobil în noi și ce-i luminã / Să-și amintească, totuși, aceea ce-a fost tină / Va tremura, căci pururi argila modelată / Păstrează urma mînei de care-a fost sculptată. / Oricum pînă la capăt aminte ne-om aduce, / Și oricît de departe destinele ne-or duce. / Mereu și pretutindeni, oricînd și orișiunde, / Cînd mi-oi suna eu lanțul, al tău îmi va răspunde!"

PERPESSICIUS

POȘTA REDACȚIEI

IVO MAIDAN: Sînt lucruri interesante, de autentică vibrație, pline de promisiuni. E un început foarte bun. („Vino să vezi", „Doar un cuvînt", „Poeziei"), pe care trebuie să-l luați în serios, luptîndu-vă, ca și pînă acum, cu aceeași îndîrjire și îndrăzneală spre a obține tot mai multă siguranță în minuirea vorbei, o expresie și mai nuanțată, etc.; în rest, puține noutăți, oarecari amenințări ale sentimentalismului dulceag, facilități, locuri comune, cu care trebuie să continuați lupta. Mai trimiteți din cînd în cînd.

MIHAI MUNTEANU: În „Ideii", „Fototropism" (fără acel „moloz" absurd și comic, care vă arată încă slab față de intoleranțele rimei), „Tipare de vînt", „Vară" (fără nefericitul „soarele erupînd fluviul verii" (? !), „Prietenie" etc., sînt îmbucurătoare semne de înnoire. Dar grupajul trimis rămîne încă foarte mult sub semnul vechilor inerții industriaase, facile, superficiale (v. „Solstițiu",

„Transfigurare", „Treci prin amiaza mea" și, mai ales, regretabila, compromițătoarea „Kermeză"), condeiul, nedisciplinat suficient de rigori și exigențe de gust, de cultură, aleargă în voie în jocuri ușurele, indoielnice, nedesprinse destul de „hîleurile" păsunismului, împleticindu-se uneori printre neologisme și „modernisme" neasimilate („emblema opulenței ne cearcă" (? !). Totuși, mai importantă e cotitura semnalată la început. Ea trebuie consolidată, extinsă, printr-o muncă și mai tenace și mai exigentă. Perspectivele sînt bune.

E. COTEANU: Evoluția e promițătoare, firească, deși cam lentă. „Poate că sufletul", „Sentimentele" (afară de final), „Te caut", „Miraj", „Cetate", sînt, la diferite trepte, lucruri interesante. „Mi te-ai prelins" (și altele, pe alocuri) semnalează primejdia metaforizării excesive „Trepte", cam rece și uscată. Continuați.

M. DRENEA: Sînt unele semne (mai ales în „Haina", construită mai economic, mai curat) care arată perspective, deocamdată modeste și nesigure, de prozator. E însă mult de făcut, de învățat, pentru a înlătura marile șovăieli ale stilului, stîngăciile în construcție și dialog, superficialitatea tipologiei, a analizei. Proiectele dvs. de studiu sînt serioase, binevenite. Mai trimiteți.

M. VASILEU: Foarte inegale, amenințate de uscăciune și cronică rimată, sînt, totuși, indicii („Minzul", „Crucea ciobanului") care ne îngăduie speranțe, în măsura în care eforturile dvs. viitoare vor merge mai mult către adîncime și vibrație. Iată această promisiune, intitulată „Minzul":

Mirosul orzului în pîrgă
l-a gîdilat ușor pe nări
Cînd prima rază de lumină
i-atinse genele gălbui.
Și zarea, tremurînd la ieslea
nemăsuratei depărtări,
Bătea nebună din copită
și necheza de dragul lui.

IVAN TALEȘ: Ar fi ceva, în cursivitatea și autenticitatea dialogului („Ce sameni") și în surprinderea, uneori subtilă, a mișcărilor psihice („Deșteptare"). Dar, deocamdată, nu se poate vorbi de compoziție, de suflu, de vocație narativă certă, dată fiind frugalitatea manuscriselor trimise. Să vedem ce mai urmează.

VASIU IOAN: N-am auzit încă de scriitorul de care pomeniți, de aceea nu vă putem spune dacă v-a sfătuit de bine sau nu. Rămîne să vedem manuscrisul: trimiteți-l (dacă nu depășește 15—20 pagini) și vă vom spune despre ce e vorba. E preferabil, desigur, să fie bătut la mașină.

RED.

POEZIA ŞI REALISMUL

(Urmare din pagina 1)

gimul prielnic poeziei nu e observația, ci imaginația.

Intenția mea e de a semnala niște confuzii rezultate din aplicarea la poezie a criteriilor, valabile pentru proză, ale realismului. Exemplele, din păcate, sînt numeroase, mai ales în istoria literară. Dacă nu mai e nimeni, bănuiesc, să susțină că Alexandrescu, Eminescu, Goga sau Coșbuc sînt realiști-critici, destui nu găsesc încă lui Macedonski alt merit decît de a fi scris în tinerețe „poezie antimonarhică". Sigur că a vedea compunerile din **Prima verba** superioare **Nopții de Decemvrie** sau **Rondelurilor** poate fi și chestiune de gust personal, dar nu mai puțin o neînțelegere a specificului poeziei. Lucrul a fost pe punctul de a se repeta cu Eminescu ale cărui atitudini protestatare sînt mai clare în **Împărat și proletar** sau în **Junii corupți** decît în elegiile erotice sau în **Luceafărul**. Această reducere a poeziei numai la implicațiile de critică socială directă, frecventă în manualele școlare, e oare străină de interpretarea realismului ca „redare" a realității și ca obligație universală? Mai dificilă e azi negarea romantismului, în schimb sînt foarte răspîndite rezervele față de simbolism. Chestiunea merită toată atenția, pentru că pe lîngă aberațiile evidente, ușor de înlăturat, își fac loc iritări acolo unde te aștepți mai puțin. George Munteanu, cu al cărui articol recent din „Contemporanul" nu pot să nu fiu în general de acord, pune cu inexplicabilă timiditate problema simbolismului, cînd nu de-a dreptul greșit (simbolismul „reprezintă un romantism abătut spre un regim al subiectivismului", romantismul avînd aici, pe urmele unui studiu mai vechi al lui Al. A. Philippide, accepția de „condiție specifică a situării poeziei lirice în făgașul unei dezvoltări proprii, normale..."). Însă dacă înlăturăm funesta prejudecată prin care poeziei i se cere să oglindească realitatea așa cum face proza și nu pe căi proprii, nu se poate să nu observăm că simbolismul reprezintă o redescoperire a esenței poeziei. Romantismul, istoricește, constituie o afirmare a poeziei ca experiență subiectivă, dar romanticii n-au sentimentul că poezia e altceva decît proza și nu puține din poemele lor sînt încă narațiuni în versuri. Simboliștii înțeleg mai bine că obiectul poeziei este altul și că mijloacele de investigație diferă: din descripție, narare, ilustrare, poezia devine mod de cunoaștere esențială. Cu simbolismul poezia ia act într-un mod mai profund de noblețea ei. Să adaug că, în ce privește simbolismul românesc, problema comportă și alte aspecte. Reacția antiparnasiană n-are aproape nici o importanță în simbolismul românesc, valoarea lui adevărată fiind în introducerea vieții orașului, a civilizației în poezie.

Insist pe neînțelegerea simbolului pentru că din ea decurg o mulțime de erori. E cu neputință să pricepem poezia unui Arghezi (simbolist el însuși la început), a unui Ion Barbu, Vinea sau Blaga, dacă facem abstracție de experiența simbolistă. Și totuși neînțelegerea s-a produs și urmările le vede oricine. Așa se explică și de ce poeți ca Vlahuță, Iosif, sau Topîrceanu, au trecut (în volume și studii) înaintea lui Blaga, Barbu, Pillat. Opinia că poezia e datoare să aibă realismul prozei a determinat nu odată repunerea în circulație a unor poezii plate, descriptive.

Altă formă, aparent mai subtilă, de confundare a criteriilor este reducerea poeziei la filozofia autorului și, în atitea împrejurări, respingerea ei. Ion Barbu suferă încă de această unilateralizare. Aspirația lui spre esențializare, spre o poezie care se vrea semnificativă, refuzînd descripția și elementele concrete, încercînd să fie „un joc secund, mai pur" nu poate fi interpretată pur și simplu ca îndepărtare de realitatea socială! O poezie cum e **Timbru** (definiție a liricii esențiale) n-are nici urmă de spiritualism sau de misticism religios. Poetul evită doar realitatea banală, și relativă, sentimentele curente și se întreabă cum poate dezvălui poezia esențele („a humei despuiare"), aspirațiile sublime („unda logodită sub cer"), transfigurarea materiei inerte („piatra-n rugăciune"). Ceea ce la prima vedere pare cifru se dovedește la o lectură atentă a fi rodul unei imaginații insolite și tulburătoare. Barbu e, cu toate umbrele lui, un poet mare și profund. Ca la Eminescu sau Arghezi, se găsește și la el contradicția dintre teluric și ceresc, dintre materie și spirit. **Riga Cripto și lapona Enigel** reia tema din **Luceafărul** a iubirii între făpturi structural diferite, încercînd să exprime o materie sublimată, esențializată, Barbu are emoția „increatului" (și aici îl premerge tot Eminescu).

Analiza nu poate trece peste poziția filozofică idealistă a unui poet, dar nici nu se poate mulțumi să întemeieze de resemnare decît de protest. Dar imaginea are și alt sens. Zidirea poetului între pereții unui turn de fildeș e, din alt unghi, autozidire. Vinea e un sentimental refulat suferind de neputința de a se da pe față fără reticențe. Poezia lui rezultă din autoconstrîngeri și din conștiința iritată contra lor, din comprimare și din nevoia de a se elibera sufletește. Tot așa, nostalgia lui e urmarea solitudinii, dar nu numai atît. Într-un plan mai profund nostalgia e o tînjire după un paradis inexistent, o sete de eliberare din alcătuirea materială constrîngătoare, deci nu numai o stare sufletească, dar o formă de complexitate intelectuală. Poezia lui Vinea, ca orice poezie, are o față în soare, și alta în răceala lunii.

Nicolae MANOLESCU

ULMU MATHILD
Peisaj

ATLAS LIRIC

GEORG TRAKL

Acum 50 de ani, în octombrie 1914, a murit la spitalul militar din Cracovia, la 27 de ani, aproape necunoscut, poetul austriac Georg Trakl. Impresiunile morții sale au rămas învăluite în ceață, dar starea de spirit disperată, atestată de tonul tragic al ultimelor sale scrieri și poezii sugerează presupunerea că sensibilul și delicatul Trakl și-a pus singur capăt zilelor în urma ororilor trăite pe front. Victimă indirectă a războiului, el ne-a lăsat, îndeosebi în poezia Grodele (numele localității din Galiția unde contactul nemijlocit cu realitatea inumană a suferințelor atroce au făcut să încline spre autodistrugere balanța echilibrului precar a vieții sale interioare) viziunea unui poet căruia nu i-a fost dat să vadă un viitor mai senin și care stărimat de destinul generației sale, s-a scufundat solitar în neant.

Tonul stins al liricii sale poartă pecetea atmosferii și peisajului natal. Născut și crescut la Salzburg, apoi, după studii la Viena, cîtva timp farmacist al spitalului militar din Innsbruck, Trakl a fost îmbrățișat cu fervoare de adepții unei orientări noi în poezie și combătut cu aprindere de adversarii ei, dar — deși discuția se purta asupra ceea ce azi ne apare ca inesențial : modernismul, factura formală a versurilor sale — a stîrnit un interes viu de la început, îndată după apariția primelor sale poezii într-o revistă provincială din Innsbruck. Prima culegere de versuri a apărut în 1913 ; un an mai tîrziu Trakl era mort ; însă opera sa poetică, de dimensiuni foarte reduse, publicată în întregime după război, în 1919, este cea mai intensă expresie a lirismului german din epoca de după Rilke și Stefan George. Influența acestora îl marchează inceputurile, repede urmate de afirmarea unui ton al lui propriu. Melodia dulce, și insinuantă a versurilor sale comunică mirările unui om cu totul interiorizat pentru care suferința umană e un izvor nesecat de durere. Poezia astîmpărului, a toamnei, a sfîrșitului, a descompunerii este integrată într-o viziune senină, pașnică, în care elementul uman este într-o armonie intimă cu universul animal și vegetal. Dar poezia elegiacă a trecerii capătă accente și culori mai sfîșietoare prin prezența suferinței omului, instrăinat și înfricoșat, impresurat de rele ce-i vin din partea semenilor săi, a relațiilor dure, a contactului cu o lume aspră, ostilă. Adesea poezia naturii și suferința omului prins într-un angrenaj social dezumanizat sînt asociate prin alăturarea unor clipe concomitente într-un șir de momente răzlețe care compun o imagine sinoptică a universului.

Simplu, profund uman, modest și discret, poetul găsește pentru exprimarea viziunii sale, imagini văzute parcă în vis — nu visul — fuga de realitate a romanticilor, ci un fel de ecran oniric prin care totul apare transfigurat și capătă o realitate fecundă, de o nouă intensitate.

Aparițiile fulgurantă și tragică aminlind de Hölderlin, de Eminescu, Trakl este poetul tristeții omului aruncat într-o lume vitregă, însingurat și străin în măsura capacității sale de a vibra în fața suferinței, de ale cărui atingeri structura delicată a poetului s-a zdrobit.

Mariana ȘORA

primăvara sufletului

Țipăt în somn ; vîntul se prăvălește prin străzile negre.
Albastrul primăverii trimite semn printre crengile rupte,
Roua purpurie a nopții și stelele se sting împrejur.
Verzui se înfățișează rîul în zori, argintii aleile vechi
Și turnurile orașului. O, beția calmă în barca
Ce lunecă, și chemările întunecate ale mierlei
În grădinile copilăroase. Iată, a început să se ilumineze
vegetația roză.

Solemn e șopotul apelor. O, umbrele jilave ale cîmpiei,
Animalul pășind ; verde, rămurișul înflorit
Atinge fruntea cristalină ; sclipăt de barcă legănată.
Încet răsună soarele în norul trandafirilor de pe colină.
Mare e liniștea pădurii de brazi, umbră gravă pe rîu.

Puritate ! Puritate ! Unde sînt îngrozitoarele cărări ale morții,
Ale mohoritelor tăceri împietrite, ale stîncilor nopții
Și ale umbrelor fără odihnă ? Scăpătat de soare plin de strălucire.

Soră, întîlnindu-te în luminișul singuratec al pădurii
Era amiază și era mare tăcerea animalului ;
Alb sub stejari sălbateci, și spinul înflorea argintiu.
Moarte sălbatecă și flacără cîntînd în inimă.

Frumoasele jocuri ale peștilor mai întunecat înlănțuie apele.
Oră a tristeții, contemplarea tăcută a soarelui ;
E sufletul unui străin pe pămînt. Fantomatic se revarsă
Zorile peste pădurea tăiată și un clopot sumbru
Răsună lung în sat ; pașnic cortegiu.
În liniște înflorește mirtul peste pleoapele albe ale mortului.

Domol răsună apele în după-amiaza ce piere,
Mai întunecat înverzește fiara pe mal, bucurie în vîntul roz ;
Cîntecul delicat al fratelui de pe colina serii.

celor amuțiți

O, nebunia orașului mare, seara
Arbori schilozi stau încremeniți lîngă zidul negru,
Printr-o mască de argint privește spiritul răului ;
Cu bici magnetic lumina șfichiuie noaptea de piatră.
O, sunetul scufundat al clopotelor de seară !

Cu spaima înghețată prostituata naște copilul mort.
Spumegînd Domnul biciuie cu furie fruntea posedatului,
Molimă purpurie, foamea, sparge ochiul verde.
O, risul respingător al aurului !

Dar în vizuină întunecată
O umanitate mai tăcută sîngerează în liniște,
Modelează din metale aspre creștetul care se eliberează.

somnul

Blestemate fiți voi, întunecate otrăvuri,
Somn alb !
Această preaciudată grădină
De copaci în amurg,
Plină cu șerpi, fluturi de noapte,
Păianjeni, lilieci !
Străine ! Umbra ta pierdută
În roșul serii,
Un corsar nebulos
În marea sărată a mîhnirii.
La marginea nopții se ridică păsări albe
Peste orașe de oțel
În prăbușire.

În romînește de PETRE STOICA

SARTRE

și CONȘTIINȚA POLITICĂ

CĂRȚI ȘI IDEI

Pentru cei care au văzut în J. P. Sartre nevoia fundamentală de a se defini pe sineși în raport cu lumea concretă — noul volum „Situation", V (Colonialisme et néo-colonialisme), *apărut în iunie la Gallimard, reprezintă o poziție spirituală : aceea a aderenței sale organice și structurale la interpretarea lucidă a realității. Sartre știe că există două moduri de a construi, chiar nespectacular, o lume : poezia și politica. La primul renunță, așa cum a renunțat recent la premiul Nobel, fiindcă nu vrea să transfigureze realitatea, nici să aduleze conștiința de orfelin pe care „de la moartea lui Ludovic XVI" o are orice francez. Sartre consideră că omul e maestrul propriului său destin și de aceea, autoevaluindu-se, își definește filozofia drept o filozofie umanistă, a acțiunii, a efortului, a luptei, a solidarității. Natural, este ceea ce spune și consideră el despre el, în rest — e binețiut — se discută cu o altă exigență despre existențialism... Însă conducătorul de pachebot al acestei direcții filozofice zăbovește la convingerea că nu s-ar depărta prea mult de concepția omului pe care o găsim în Marx :* faire et en faisant se faire et n'être rien que ce qu-il s'est fait. *Dacă unii i-au confundat ideile cu o atletică a absurdului, de data aceasta Sartre le spune și își spune că fiecare din actele noastre aruncă în joc sensul lumii și locul omului în univers, că el — autorul convulsiei și spiralelor din* L'Être et le néant *— vede omul în acțiune, iar fatmoasa-i „angoasă" n-ar fi neurastenie și teroare patologică, ci o virilă neliniște, însăși calea acțiunii, însăși condiția ei, adevăratul optimism, optimismul omului care știe să se agite spre binele tuturor.*

Negreșit, spiritul lui Sartre e reflexiv și critic prin excelență — două drumuri de unde pot apare totdeauna nuanțe și interogații. El nu se adresează unui lector pentru a-i expune o teză, ci denunță la ora aceasta fără menajamente, de pe pozițiile unui progresist și antimonopolist, pe aceia care vor să cazeze autenticul în inconștient. Logica lui nu e formală ; ea se lasă parcursă de impresionism, poate și pentru că impresia e un dat experimental. În sfîrșit, sensul libertății e căutat de Sartre în ipostaza ei socială, fiindcă la temelia oricărei societăți trebuie să stea responsabilitatea. El a descoperit foamea și mizeria, subalimentația perpetuă *din colonii și dreptul lumii de acolo de a edifica, dacă nu chiar mult mai mult.* Dacă ajunge la conștiința de sineși, dacă își poate cunoaște complicitățile, ademenirile și exilul, cel ce suferă poate să-i lumineze pe alții vorbind despre sineși, *constată Sartre. Și poate contribui la suprimarea suferinții, — ar fi de adăugat.*

Vastul material de pe poligoanele realității istorice și sociale apare astfel în „Situations", V, ca o spirală către libertate a popoarelor. Coloniile au fost și au rămas încă un spațiu al brigandajului, al sclaviei „civilizate", fiecare în țipare care se voiau și se vreau absolute și eterne. Iar instinctul despotic al neocolonialiștilor ignorează ecuația politică și psihologică a popoarelor, mersul normal și ascendent spre independențe și orientări proprii al acestora : „Colonialismul refuză drepturile omului *oamenilor pe care i-a supus prin violență, pe care-i menține cu forța în mizerie și ignoranță, deci, cum spunea Marx, în stare de subumanitate". Iată constatări și tablouri de unde poate țîșni o nouă etică. Viața omenească nu e o încremenire. Nici n-a fost. Ignoranța, misticismul, lipsa de acțiune și de faptă a unor popoare din Africa, Asia și America latină a aparținut (parțial se mai conjugă verbul și la prezent) unei lumi haotice, dislocate. Dar iată că viața din aceste regiuni ale globului, în din ce în ce mai înalte sinteze, a luat aspectul dinamic și temperatura descătușării, respiră oră de oră mai conștient, se desprinde din plasa grea a colonialismului.* Adevărul Africei este un vin — *exclamă Sartre —* prea puternic pentru tandrele noastre creiere. *Dubiul său a încetat : nu există buni și răi colonialiști, astea sînt autoflaterii și galanterie parfumată nociv, există numai colonialiști și atîta tot. După cum trebuie să existe numai soluții radicale ! „O durată gelatinoasă" : așteptarea, așteptarea a ceea ce nu se va mai întoarce, e persiflată. Respirație artificială unui mort, — la ce bun ?*

** În capitolul „De la o Chină la alta", perpetua mișcare a libertății ne reflectă viața socială a Chinei noi, viața care nu se mai bazează pe un univers întreg de scheme mentale, de simboluri pitorești, de analogii ieftine, de spirit eclesiastic, ci pe simțul răspunderii, al lepădării inerților, al inițiativei, al creației, în dialecticul mers al omenirii :* „Sînt ei totuși cei care au pus în derută trupele Kuo-Min-Tang-ului înarmate de americani, sînt ei totuși cei care au ținut în frîu armata japoneză".

Gîndirea politică a lui Patrice Lumumba indică lui Sartre prioritatea pe care martirul poporului congolez o acordă decolonizării politice, care ar fi urmat să creeze instrumentele decolonizării economice și sociale. Iar contradicția surprinsă de Lumumba în acțiunea dizolvantă a misionarilor din colonii îi inspiră acestuia versuri pe care Sartre le transcrie : Ca să te facă să uiți că erai un om, / Te învățară să-i cînți laude Domnului / Și aceste felurite cîntări, ritmîndu-ți calvarul, / Îți dădeau speranța într-o mai bună lume ; / Însă în inima ta de făptură umană nu război cereai, / Ci (cereai) dreptul la viață și la partea ta de fericire.

Sartre știe că mijloacele neocolonialismului sînt numeroase, în scopul de a prelungi o „situație" în esență caracterizată prin dominația minorităților aluvionare intervenite în viața unui popor, prin acaparări de către foștii colonizatori ai puterii economice și prin folosiri de guverne „naționale", numai teoretic și numai formal independente. Căci simpla independență politică nu înseamnă neapărat decolonizare, dacă rămîn în ființă moravurile și mecanismele economiei de tip colonial. O extraordinară energie și motricitate e cheltuită de Sartre ca să dovedească în ce fel toată istoria Uniunii Franceze sub a IV-a Republică, apoi Comunitatea sub cea de a V-a Republică n-au fost decît tentative de a substitui unei vetuste spețe de colonialism o speță nouă, liberală numai în aparență și pentru împrejurări limitat fotogenice. Schimbîndu-și metodele și aspectul, în dezorganizare, în convulsie, colonialismul de tip clasic se prăbușește din ferocea junglă a epocii către haotic, elementar, diform și primitiv : apare acum fața și faza neocolonialismului. E însă, acesta un stadiu care cel mult mai poate întîrzia, însă nu opri istoria. Documentul final al recentei Conferințe de la Cairo a țărilor neangajate demonstrează grandios voința și puterea de luptă împotriva agenților de perpetuare cu forța ai situațiilor paleo și neocolonialiste.

Cele 13 capitole ale volumului „Situations", V, scrise între 1954—1961, la diferite intervale, în afară de aceea că participă la conturul moral al unei cărți pline de vervă și sugestii, pline de îndemn la reflexie, mai demonstrează concomitent și măsura în care atît de cunoscutul scriitor francez are conștiința politică a imperativelor epocii noastre.

Ion CARAION

ARTISTUL ȘI VRĂJITORUL

(Urmare din pag. 1)

critică și decadentă. Moartea el o consideră în unele privințe favorabilă artel, de unde și opoziția dintre etica vieții și estetica morții. Dubla și unica temă din Moartea la Veneția : „voluptatea pieirii" conexată „tragediei creației" e comună și altor scrieri : arta și moartea sînt complementare în sfîrșitul micului domn Friedemann, în grotesca soartă a avocatului Jacoby (Luischen), în autodestrămarea voluptuoasă a lui Albrecht van der Qualen (Dulapul de haine), în boala Gabrielei Eckhof-Kloterjahn, în zbuciumul lui Tonio Kröger, în rafinamentul prematur al lui Bibi Sacellaphylaccos (Copilul minune).

În această imagine a morții își dau întîlnire determinismul social cu indeterminismul metafizic, demistificarea ironică a ethosului german cu atitudinea compătimitor-necritică, mult prea înțelegătoare față de el, certitudinea etică și relativismul moral. Expresia programatică a acestei poziții este tocmai nuvela care asimilează „moartea" în chiar titlul ei, nuvela care sintetizează o îndelungată experiență artistică fascinată de estetica romantismului, reprezentînd un fel de pendant rezumativ la Muntele vrăjit, ca și Tonio Kröger în raport cu Casa Buddenbrook. Cu conștiința limpezită de experiența dictaturii fasciste și a celui de al doilea război mondial, maestrul va „reveni" tocmai la aceasta dintre nuvelele sale în Doctor Faustus, al cărui subtitlu nu se va putea lipsi de un alt termen simbolic, „german", înrudit intim cu acela de pe frontispiciul nuvelei venețiene.

„Aici (în nuvelă n.a.) trebuiau corelate multe, în sensul propriu și bine cristalizat al cuvîntului, în vederea creării unei imagini care să poată duce la visare ochii ce i-au surprins devenirea, o imagine jucîndu-se în lumina fațetelor sale și împletind nenumărate relații. Îmi place acest cuvînt : relație. Pentru mine el corespunde noțiunii de semnificație, oricît de relativă ar putea fi interpretarea acesteia." Ar fi multe de spus despre „relațiile" acestui poem al morții. El a fost inițial inspirat de dragostea lui Goethe la 70 de ani pentru o tînără fată, și scriitorul putea afirma mai tîrziu — stabilind înrudirea nuvelei cu Lotte la Weimar — că dacă la 40 de ani și-a evocat indirect învățătorul, sexagenar fiind s-a încumetat să-l înfățișeze direct. De altfel, în timp ce o concepea, Thomas Mann a citit de cinci ori Afinitățile elective, pentru a realiza echilibrul dintre sensibilitate și moralitate. Dar dacă Goethe fusese sublimat în povestire, o influență și mai mare o exercita asupra sa antipodul acestuia, un alt însoțitor permanent al lui Thomas Mann. Nu întîmplător amintește el, în legătură cu nuvela, de un capitol dintr-o monografie Nietzsche, consacrat Veneției. În imaginea lui Gustav Aschenbach și-a orașului damnat recunoaștem motivele „romanticei muribunde", de la sfera faustian-dureriană pînă la filozofia lui Schopenhauer-Nietzsche și muzica lui Wagner. În anul elaborării nuvelei, Thomas Mann mărturisea că, pușî în fața alternativei „Goethe sau Nietzsche", germanii l-ar alege, se teme, pe cel din urmă. Continuînd antiteza, se poate spune că ei ar opta adică pentru romantism și muzică, în dauna clasicismului și a plasticii. „Muzica — ultimul și cel mai modern lucru." — corelarea muzicii cu romantismul și moartea este constantă la Thomas Mann. Oare nu de aceea împrumută el figurii lui Gustav Aschenbach trăsăturile compozitorului romantic Gustav Mahler, nu de acea îmbibă el stilul, atmosfera, arhitectonica nuvelei de specifica „muzicalitate", pregnantă încă în Tonio Kröger ?! Veneția reprezintă pentru autor un „oraș cu semnificație ambiguă", cu o „vrajă muzicală ambiguă", care reclamă nu proza lucidă, ci un „fluviu muzical".

Prin întreaga sa operă, Thomas Mann se opune compartimentărilor rigide : proza-epicul-picturalul, față de poezie-liric-muzical. Autor epic, obiectiv, „calm", îndrăgostit de homerica stilnie, de necuprins ca marea sau timpul, el îndrăgește totodată freamătul liric-subiectiv, poezia țîșnită din adîncurile sufletului. Ați scris un roman corect, nu un poem în proză ; proza dvs. are o desfășurare doar logică, nu și muzicală ; poeticul este întotdeauna supremul criteriu ; mă încintă „muzica spirituală" a scrisului dumneavoastră — iată reproșuri și laude spicuite din scrisorile sale. „Sînt doar un liric (în esență)". De aceea respinge opoziția dintre intelectual și emoțional, epic și liric, plastic și muzical în comentariile propriilor sale cărți. Casa Buddenbrook conține „mult Wagner". Fiorenza este mai degrabă poem decît dramă (asistînd la reprezentarea ei, Thomas Mann e nemulțumit mai ales de absența lirismului). Altfel regală are o structură poetică. Proza, specia literară prin definiție plastică, Thomas Mann o saturează de valori expresive, preocupîndu-se adică mai puțin de „reproducere", „zugrăvire", „înfățișare" decît de atmosferă, de fluidul sentimentelor și „dialectica muzicală". Predilecția pentru expresivitatea muzicală el o consideră, de altfel, specific-germană ; ca atare o prețuiește îndeosebi fără a ignora pericolele posibile. „Este extraordinar de fină remarca după care „desenul" și nu „muzica" ar fi marele instrument al culturii, și că prin lipsa primului cultura germană ar fi dezavantajată." Hipertrofierea „muzicală" îndepărtează de concretețe, plasticitate, de realism, în sensul inițial și propriu al cuvîntului. Discipolul romantismului german se distanțează așadar de unilateralitatea liric-muzicală, simbolic-expresivă proprie acestuia, și îi corectează pe Wagner sau pe „muzicalul" Nietzsche prin „plasticul" Goethe. Moartea la Veneția, poate cea mai „muzicală" nuvelă a lui Thomas Mann, cu manifeste preferințe pentru simbol, atmosferă, expresivitate, atestă în același timp dozajul fin, simțul măsurii. În Cuvînt înainte la un album de desen, multumind ilustratorului pentru fanteziile sale grafice pe marginea nuvelei, Thomas Mann a povestit cum aflase vestea morții lui Gustav Mahler, cum urmărise pe insula Brioni știrile presei vieneze despre ultimele ore ale compozitorului și cum îi împrumutase apoi eroului său masca lui Mahler. Ultima ilustrație, intitulată Moarte, l-a frapat mult, deoarece „capul lui Aschenbach din imaginea dvs. seamănă incontestabil cu tipul mahlerian" — deși graficianul nu îl cunoscuse pe compozitor și nu bănuia nimic despre asemănarea lui cu eroul nuvelei. Minunea „descifrării" acestei taine nu s-ar fi putut săvîrși, dacă portretul literar ar fi fost lipsit de elementul concret-plastic !

Ion IANOȘI

(Sfîrșitul în numărul viitor)

PREZENȚE ROMÎNEȘTI

LA DAMASC a apărut recent primul volum *Opere* de I. L. Caragiale în limba arabă, în traducerea scriitorului sirian Baljat Fanska. Volumul cuprinde piesele *O scrisoare pierdută, O noapte furtunoasă, D'ale carnavalului* și *Conul Leonida față cu reacțiunea.*

ÎN CAPITALA AUSTRIEI a fost publicat într-o ediție de lux volumul intitulat *Drama modernă.* Autoarea acestei ample monografii a dramaturgiei mondiale moderne este profesoara Margret Dietrich de la Institutul de Științe teatrale al Universității din Viena. Capitolul referitor la Romînia tratează pe larg și într-un mod competent aspecte legate de istoria dramaturgiei romînești de la începuturile ei și pînă astăzi.

ÎN ANGLIA este în curs de apariție la Editura *Allen and Unwin* romanul „Baltagul" de M. Sadoveanu. După cum se știe, cu puțin timp în urmă la editura engleză *Peter Owen* a fost publicat romanul *Răscoala* de L. Rebreanu.

DOUĂ DIN LUCRĂRILE dramaturgiei noastre originale contemporane au văzut lumina tiparului recent în R.A.U. Este vorba de piesa *Trei generații* de Lucia Demetrius în traducerea arabă a cunoscutului regizor de la Teatrul Național din Cairo, Fatun Nashati și *Rețeta fericirii* de Aurel Baranga, lucrare a cărei versiune în aceeași limbă aparține lui Tewik Hanna și Rouchdi Bar Soum. Ambele lucrări sînt precedate de studii despre dramaturgia și teatrul romînesc din zilele noastre.

LA CELE două volume de proză de M. Sadoveanu *(Tales of War* și *Ewening Tales)* publicate de către *Twayne Publishers Inc* editura americană a adăugat printre ultimele sale apariții o nouă lucrare a povestitorului romîn, *Bordeenii* (The Mud-Hut Dwellers). „Într-un trecut nu prea îndepărtat al Romîniei secolului al XIX-lea, lumea *Bordeenilor,* se arată în nota introductivă la volumul recent apărut, era o moștenire tristă, caracterizată prin suferințe nemărginite, trudă istovitoare și manifestări frecvente ale lipsei de omenie. În ciuda acestor lucruri, o încredere nestrămutată în om străbate fiecare pagină din emoționanta capodoperă a lui M. Sadoveanu."

ÎN EDITURA berlineză „Volk und Welt" a apărut de curînd romanul lui Sergiu Fărcășan, „O iubire din anul 1042". Traducerea este semnată de Valentin Lupescu, iar ilustrațiile — în alb-negru și în culori — de Ruth Knorr.

În prezentarea cărții, se spune, printre altele : „Stîrnesc admirație fantezia și cunoștințele autorului, te bucură umorul suculent și înțelegerea sa fină pentru perechea de îndrăgostiți atît de îndepărtată de noi în timp, dar atît de apropiată prin preocupările și grijile lor. S-ar putea ca unii cititori să se îndoiască de cutare sau cutare afirmație științifică, dar cine ar putea hotărî care dintre conceptele noastre va mai fi valabil peste patruzeci de mii de ani ? Și trebuie să-i mulțumim autorului pentru faptul că el, cu ajutorul unei construcții îndrăznețe caută să demonstreze în primul rînd că omul, oricît de fantastice progrese ar dobîndi în știință și tehnică, va rămîne întotdeauna uman, în sensul cel mai frumos al acestui cuvînt".

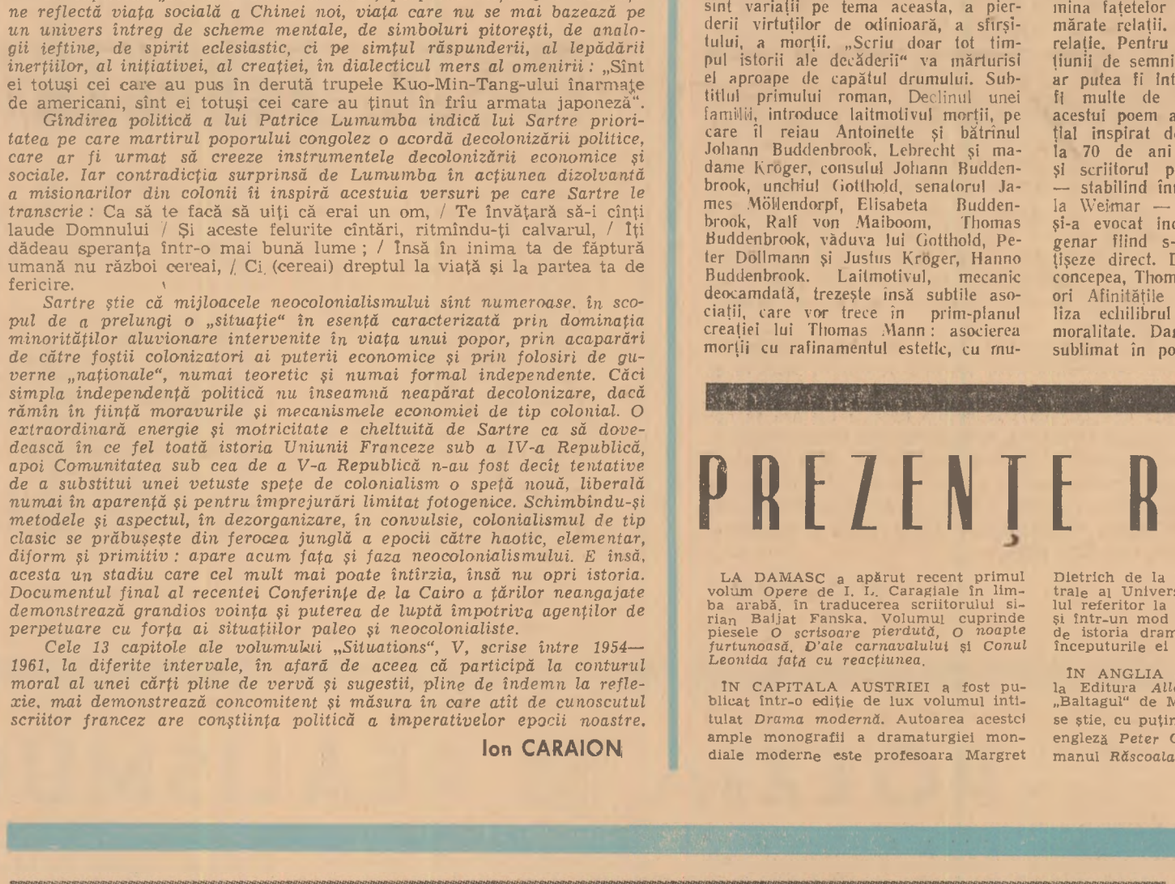

MICHELANGELO
„Ziua"
(detaliu)

Comitetul de redacție

Teodor Balș ; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct) ; **Ș. Damian ; Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct) ; **Eugen Simion ; Tiberiu Utan** (redactor șef) ; **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

REDACȚIA : București — B-dul. Ana Ipătescu 15. Telefon : 12.74.26 ; 11.39.36. ADMINISTRAȚIA : Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.63.00. ABONAMENTE : 3 luni 6,50 lei ; 6 luni 13 lei ; 1 an 25 lei
Tiparul Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu 23—25.